

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

ശ്രീമദ്ഭാഗവതേ
॥ ശ്രീ ഉദ്ധവഗീതാ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

വിഷയസൂചി

1	പ്രഥമോദ്യായഃ	3
2	ദ്വിതീയോദ്യായഃ	10
3	തൃതീയോദ്യായഃ	18
4	ചതുർഥോദ്യായഃ	23
5	പഞ്ചമോദ്യായഃ	27
6	ഷഷ്ഠോദ്യായഃ	31
7	സപ്തമോദ്യായഃ	37
8	അഷ്ടമോദ്യായഃ	41
9	നവമോദ്യായഃ	46
10	ദശമോദ്യായഃ	52
11	ഏകാദശോദ്യായഃ	56
12	ദ്വാദശോദ്യായഃ	61
13	ത്രയോദശോദ്യായഃ	67
14	ചതുർദശോദ്യായഃ	72
15	പഞ്ചദശോദ്യായഃ	77
16	ഷോഡശോദ്യായഃ	81
17	സപ്തദശോദ്യായഃ	86

18	അഷ്ടാദശോദ്യായഃ	93
19	ഏകോനവിംശോദ്യായഃ	101
20	വിംശോദ്യായഃ	104
21	ഏകവിംശോദ്യായഃ	108
22	ദ്വാവിംശോദ്യായഃ	112
23	ത്രയോവിംശോദ്യായഃ	118
24	ചതുർവിംശോദ്യായഃ	124

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ പ്രഥമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീശുക ഉവാച

അഥ ബ്രഹ്മാർത്ഥജ്ഞേർഭവൈഃ പ്രജ്ഞൈശരാവൃതോഭ്യഗാത് |
ഭവശ്ച ഭൂതഭവേഷോ യയൗ ഭൂതഗണൈർവൃതഃ || 1.1 ||

ഇന്ദ്രോ മരുദ്ഭിർഭഗവാനാദിത്യാ വസവോശ്വിനൗ |
ഋദവോംഗിരസോ രുദ്രാ വിശ്വേ സാധ്യാശ്ച ദേവതാഃ || 1.2 ||

ഗന്ധർവാപ്ലരസോ നാഗാഃ സിദ്ധചാരണഗുഹ്യാകാഃ |
ഋഷയഃ പിതരശ്ചൈവ സവിദ്യാധരകിന്നരാഃ || 1.3 ||

ദ്വാരകാമുപസഞ്ജഗ്മുഃ സർവേ കൃഷ്ണഭിദൃക്ഷവഃ |
വപുഷാ യേന ഭഗവാൻ നരലോകമനോരമഃ |
യശോ വിതേനേ ലോകേഷു സർവലോകമലാപഹം || 1.4 ||

തസ്യാം വിഭ്രാജമാനായാം സമൃദ്ധായാം മഹർദ്ധിഭിഃ |
വ്യചക്ഷതാവിതൃപ്ലാക്ഷാഃ കൃഷ്ണമദ്ഭൂതദർശനം || 1.5 ||

സ്വർഗോദ്യാനോപഗൈർമാൽയൈശ്ചരാദയന്തോ യുദ്ധുത്തമം |
ഗീർഭിശ്ചിത്രപദാർഥാഭിസ്തൂഷ്ടുവുർജഗദീശ്വരം || 1.6 ||

ശ്രീദേവാ ഉഘചുഃ

നതാഃ സു തേ നാഥ പദാരവിന്ദം

ബുദ്ധീന്ദ്രിയപ്രാണമനോവചോഭിഃ |

യച്ചിന്ത്യത്യേന്തർഹൃദി ഭാവയുക്തൈ -

ർമുമുക്ഷുഭിഃ കർമ്മയോരുപാശാത് || 1.7 ||

ത്വം മായയാ ത്രിഗുണയാജ്ഞനി ദുർവിഭാവ്യം
 വ്യക്തം സുജസ്യവസി ലുബസി തദ്ഗുണസ്ഥഃ |
 നൈതൈർഭവാനജിത കർമ്മഭിരജ്യതേ വൈ
 യത്സ്യ സുഖ്യേവ്യവഹിത്യേഭിരത്യാനവദ്യഃ || 1.8 ||

ശുദ്ധിർനൃണാം ന തു തഥേഡ്യ ദുരാശയാനാം
 വിദ്യാശ്രുതാധ്യയനദാനതപഃക്രിയാഭിഃ |
 സത്ത്വാത്മനാമൃഷഭ തേ യശസി പ്രവൃദ്ധ -
 സച്ഛദ്ധയാ ശ്രവണസംഭൃതയാ യഥാ സ്യാത് || 1.9 ||

സ്യാന്നസ്തവാംഘ്രിരശുഭാശയധൂമകേതുഃ
 ക്ഷേമായ യോ മുനിഭിരാർദ്രഹൃദോഹ്യമാനഃ |
 യഃ സാത്വതൈഃ സമവിഭൃതയ ആത്മവദ്ഭി -
 ര്വ്യൂഹേർചിതഃ സവനശഃ സ്വരതിക്രമായ || 1.10 ||

യശ്ചിന്ത്യതേ പ്രയതപാണിഭിരധ്വരാഗൗ
 ത്രയാ നിരൂക്തവിധിനേശ ഹവിർഗൃഹീത്വാ |
 അധ്യാത്മയോഗ ഉത യോഗിഭിരാത്മമായാം
 ജിഹ്യാസുഭിഃ പരമഭാഗവതൈഃ പരീഷ്ടഃ || 1.11 ||

പര്യുഷ്ടയാ തവ വിഭോ വനമാലയേയം
 സംസ്ഥാർധിനീ ഭഗവതീ പ്രതിപത്തിവച്ഛിഃ |
 യഃ സുപ്രണീതമുയാർഹണമാദദന്നോ
 ഭൂയാത് സദാംഘ്രിരശുഭാശയധൂമകേതുഃ || 1.12 ||

കേതുസ്ത്രിവിക്രമയുതസ്ത്രിപതത്പതാകോ
 യസ്തേ ഭയാഭയകരോസുരദേവചമോഃ |
 സ്വർഗായ സാധുഷു ഖലേഷ്വിതരായ ഭൂമൻ
 പാദഃ പുനാതു ഭഗവൻ ഭജതാമഘം നഃ || 1.13 ||

നസ്യോതഗാവ ഇവ യസ്യ വശേ ഭവന്തി
 ബ്രഹ്മാദയസ്തനുഭൂതോ മിമുരർഭുമാനഃ |
 കാലസ്യ തേ പ്രകൃതിപൂരുഷയോഃ പരസ്യ
 ശം നസ്തന്നോതു ചരണഃ പൂരുഷോത്തമസ്യ || 1.14 ||

അസ്യാസി ഹേതുരുദയസ്ഥിതിസംയമാനാം
 അവ്യക്തജീവമഹതാമപി കാലമാഹുഃ |
 സോഽയം ത്രിണാഭിരഖിലാപചയേ പ്രവൃത്തഃ
 കാലോ ഗഭീരരയ ഉത്തമപൂരുഷസ്ത്വം || 1.15 ||

ത്വത്തഃ പുമാൻ സമധിഗമ്യ യയാ സ്വവീര്യം
 ധത്തേ മഹാന്തമിവ ഗർഭമമോഘവീര്യഃ |
 സോഽയം തയാനുഗത ആത്മന ആണ്ഡകോശം
 ഹൈമം സസർജ്ജ ബഹിരാവരണൈരുപേതം || 1.16 ||

തത്തസ്ഥുഷശ്ച ജഗതശ്ച ഭവാനധീശോ
 യന്മായയോത്ഥഗുണവിക്രിയയോപനീതാൻ |
 അർമാഞ്ജുഷന്നപി ഹൃഷീകപതേ ന ലിപ്തോ
 യ്യേന്യേ സ്വതഃ പരിഹൃതാദപി ബിഭൃതി സു || 1.17 ||

സ്മായാവലോകലവദർശിതഭാവഹാരി -
 ഭൂമണ്ഡലപ്രഹിതസൗരതമന്ത്രശൗണ്ഡൈഃ |
 പത്യസ്തു ഷോഡശസഹസ്രമനംഗബാണൈ -
 ര്യസ്യേന്ദ്രിയം വിമമിതും കരണൈർന വിഭൃഃ || 1.18 ||

വിഭൃസ്സവാമൃതകമോദവഹാസ്ത്രിലോക്യാഃ
 പാദാവനേജസരിതഃ ശമലാനി ഹന്തും |
 ആനുശ്രവം ശ്രുതിഭിരംഘ്രിജമംഗസംഗൈ -
 സ്തീർഥദ്വയം ശുചിഷദസ്ത ഉപസ്സുശന്തി || 1.19 ||

ശ്രീബാദരായണിരുവാച

ഇത്യഭിഷ്ടൂയ വിബുധൈഃ സേശഃ ശതധൃതിർഹരിം |
അഭ്യഭാഷത ഗോവിന്ദം പ്രണമ്യാംബരമാശ്രിതഃ || 1.20 ||

ശ്രീബ്രഹ്മോവാച

ഭൂമേർഭാരാവതാരായ പുരാ വിജ്ഞാപിതഃ പ്രഭോ |
ത്വമസ്മാഭിരശേഷാത്മംസ്തത്തമൈവോപപാദിതം || 1.21 ||

ധർമശ്ച സ്ഥാപിതഃ സത്സു സത്യസന്ധേഷു വൈ ത്വയാ |
കീർതിശ്ച ദിക്ഷു വിക്ഷിപ്താ സർവലോകമലാപഹാ || 1.22 ||

അവതീര്യ യദോർവംശേ ബിഭ്രദ് രൂപമനുത്തമം |
കർമാൺയുദാമവൃത്താനി ഹിതായ ജഗതോക്യമാഃ || 1.23 ||

യാനി തേ ചരിതാനീശ മനുഷ്യാഃ സാധവഃ കലൗ |
ശുൺവന്തഃ കീർതയന്തശ്ച തരിഷ്യന്ത്യഞ്ജസാ തമഃ || 1.24 ||

യദുവംശ്യേവതീർണ്യസ്യ ഭവതഃ പുരുഷോത്തമ |
ശരച്ഛതം വ്യതീയായ പഞ്ചവിംശാധികം പ്രഭോ || 1.25 ||

നാധുനാ ത്യേഖിലാധാര ഭവകാർയാവശേഷിതം |
കുലം ച വിപ്രശാപേന നഷ്ടപ്രായമഭൂദിദം || 1.26 ||

തതഃ സ്വധാമ പരമം വിശസ്യ യദി മന്യസേ |
സലോകാൽലോകപാലാൻ നഃ പാഹി വൈകുന്തകിങ്കരാൻ || 1.27 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അവധാരിതമേതൻമേ യദാത്മ വിബുധേശ്വര |
കൃതം വഃ കാർയമഖിലം ഭൂമേർഭാരോവതാരിതഃ || 1.28 ||

തദിദം യാവകുലം വീര്യശൗര്യശ്രിയോദ്ധതം |
ലോകം ജിഹ്വുകുഷ്ട്വം രൂഢം മേ വേലയേവ മഹാർണവഃ || 1.29 ||

യദ്യസംഹൃത്യ ദൃഷ്ടാനാം യദുനാം വിപുലം കുലം |
ഗന്താസ്യന്നേന ലോകോത്ഥമുദ്യേലേന വിനഷ്ട്യതി || 1.30 ||

ഇദാനീം നാശ ആരബ്ധഃ കുലസ്യ ദ്വിജശാപതഃ |
യാസ്യാമി ദവനം ബ്രഹ്മന്നേതദന്തേ തവാനഘ || 1.31 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
ഇത്യുക്തോ ലോകനാഥേന സ്വയംഭൂഃ പ്രണിപത്യ തം |
സഹ ദേവഗണൈർഭവഃ സ്വധാമ സമപദ്യത || 1.32 ||

അഥ തസ്യാം മഹോത്പാതാൻ ദ്വാദശത്വം സമുത്ഥിതാൻ |
വിലോക്യ ദഗവാനാഹ യദുവൃദ്ധാൻ സമാഗതാൻ || 1.33 ||

ശ്രീദഗവാനുവാച
ഏതേ വൈ സുമഹോത്പാതാ വ്യുത്തിഷ്ഠന്തീഹ സർവതഃ |
ശാപശ്ച നഃ കുലസ്യാസീദ് ബ്രാഹ്മണേഭ്യോ ദുരത്യയഃ || 1.34 ||

ന വസ്തവ്യമിഹാസ്മാദിർജ്ജീവിഷുഭിരാർയകാഃ |
പ്രഭാസം സുമഹത്പുൺധം യാസ്യാമോദ്യൈവ മാചിരം || 1.35 ||

യത്ര സ്താത്യാ ദക്ഷശാപാദ് ഗൃഹീതോ യക്ഷണോഽധുരാദ് |
വിമുക്തഃകിൻബിഷാത് സദ്യോ ഭേജേ ഭൂയഃകലോദയം || 1.36 ||

വയം ച തസ്മിന്നാപ്സത്യ തർപയിത്വാ പിതൃൻ സുരാൻ |
ഭോജയിത്വാശിജോ വിപ്രാൻ നാനാഗുണവതാന്ധസാ || 1.37 ||

തേഷു ദാനാനി പാത്രേഷു ശ്രദ്ധായോക്താ മഹാന്തി വൈ |
വൃജിനാനി തരിഷ്യാമോ ദാനൈർനൗഭിരിവാർണവം || 1.38 ||

ശ്രീശുക ഉവാച

ഏവം ഭഗവതാഽഭിഷ്ടാ യാദവാഃ കുരുനന്ദന |
ഗന്തും കൃതധിയസ്തീർഥം സ്യന്ദനാൻ സമയൂയുജൻ || 1.39 ||

തന്നിരീക്ഷ്യദാഭവോ രാജൻ ശ്രുത്വാ ഭഗവതോദിതം |
ദൃഷ്ട്വാരിഷ്ടാനി ഘോരാണി നിത്യം കൃഷ്ണമനുവ്രതഃ || 1.40 ||

വിവിക്ത ഉപസംഗമ്യ ജഗതാമീശ്വരേശ്വരം |
പ്രണമ്യ ശിരിസാ പാദൗ പ്രാഞ്ജലിസ്തമഭാഷത || 1.41 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

ദേവദേവേശ യോഗേശ പുൺയശ്രവണകീർതന |
സംഹൃത്യൈതത് കുലം നൂനം ലോകം സന്ത്യക്ഷ്യതേ ഭവാൻ |
വിപ്രശാപം സമർഥോഽപി പ്രത്യഹന്ന യദീശ്വരഃ || 1.42 ||

നാഹം തവാംഘ്രികമലം ക്ഷണാർധമപി കേശവ |
ത്യക്തും സമുത്സഹേ നാഥ സ്വധാമ നയ മാമപി || 1.43 ||

തവ വിക്രീഡിതം കൃഷ്ണ നൃണാം പരമമംഗലം |
കർണപീയൂഷമാസ്യാദ്യ ത്വജന്ത്യൻയസ്സുഹാം ജനഃ || 1.44 ||

ശയ്യാസനാടനസ്ഥാന സ്നാനക്രീഡാശനാദിഷു |
കഥം ത്വാം പ്രിയമാത്മാനം വയം ഭക്താസ്ത്യജേമഹി || 1.45 ||

ത്വയോപദുക്തസ്രഗ്ഗന്ധ വാസോഽലങ്കാരചർചിതാഃ |
ഉച്ഛിഷ്ടഭോജിനോ ദാസാസ്സവ മായാം ജയേമ ഹി || 1.46 ||

വാതാശനാ യ ഋഷയഃ ശ്രമണാ ഊർധ്വമന്മിനഃ |
ബ്രഹ്മാഖ്യം ധാമ തേ യാന്തി ശാന്താഃ സംന്യാസിനോഽമലാഃ || 1.47 ||

വയം ത്വിഹ മഹായോഗിൻ ഭ്രമന്തഃ കർമവർത്തസു |
ത്വദ്വാർത്ഥയാ തരിഷ്യാമസ്സാവകൈർദുസ്തരം തമഃ || 1.48 ||

സ്മരന്തഃ കീർത്തയന്തസ്തേ കൃതാനി ഗദിതാനി ച |
ഗത്യുത്സ്മിതേക്ഷണക്ഷേപി യന്യലോകവിഡംബനം || 1.49 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
ഏവം വിജ്ഞാപിതോ രാജൻ ഭഗവാൻ ദേവകീസുതഃ |
ഏകാന്തിനം പ്രിയം ഭൃത്യമുദ്ധവം സമഭാഷത || 1.50 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു പ്രഥമോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ദ്വിതീയോദ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യദാത്ഥ മാം മഹാഭാഗ തച്ചികീർഷിതമേവ മേ ।

ബ്രഹ്മാ ഭവോ ലോകപാലാഃ സ്വർവാസം മേദികാക്ഷിണഃ ॥ 2.1 ॥

മയാ നിഷ്ഠാദിതം ഹൃത്ര ദേവകാർയമശേഷതഃ ।

യദർഥമവതീർണോഽഹമംശേന ബ്രഹ്മണാർഥിതഃ ॥ 2.2 ॥

കുലം വൈ ശാപനിർദഗ്ധം നക്ഷ്യത്യന്യോന്യവിഗ്രഹാത് ।

സമുദ്രഃ സപ്തമേധേന്യതാം പുരീം ച പ്ലാവയിഷ്യതി ॥ 2.3 ॥

യർഹേവായം മയാ ത്യക്തോ ലോകോഽയം നഷ്ടമംഗലഃ ।

ഭവിഷ്യത്യചിരാത് സാധോ കലിനാപി നിരാകൃതഃ ॥ 2.4 ॥

ന വസ്തവ്യം ത്രയൈവേഹ മയാ ത്യക്തേ മഹീതലേ ।

ജനോഽധർമരുചിർഭദ്ര ഭവിഷ്യതി കലൗ യുഗേ ॥ 2.5 ॥

ത്വം തു സർവം പരിത്യജ്യ സ്നേഹം സ്വജനബന്ധുഷു ।

മയ്യാവേശ്യ മനഃ സമ്യക് സമദ്യഗ് വിചരന്ത്യ ഗാം ॥ 2.6 ॥

യദിദം മനസാ വാചാ ചക്ഷുർഭ്യാം ശ്രവണാദിഭിഃ ।

നശ്വരം ഗൃഹ്യമാണം ച വിദ്ധി മായാമനോമയം ॥ 2.7 ॥

പുംസോഽയുക്തസ്യ നാനാർഥോ ഭദ്രഃ സ ഗുണഭോഷഭാക് ।

കർമാകർമവികർമേതി ഗുണഭോഷധിയോ ഭിദാ ॥ 2.8 ॥

തസ്മാദ് യുക്തേന്ദ്രിയഗ്രാമോ യുക്തചിത്ത ഇദം ജഗത് |
ആത്മനീക്ഷസ്വ വിതതമാത്മാനം മയ്യധീശ്വരേ || 2.9 ||

ഇത്താനവിഇത്താനസംയുക്ത ആത്മഭൂതഃ ശരീരിണാം |
അത്മാനുഭവതുഷ്ടാത്മാ നാന്തരാധൈർവിഹന്യസേ || 2.10 ||

ദോഷബുദ്ധ്യോദയാതീതോ നിഷേധാന നിവർത്തതേ |
ഗുണബുദ്ധ്യാ ച വിഹിതം ന കരോതി യഥാർഭകഃ || 2.11 ||

സർവഭൂതസുഹൃച്ഛാന്തോ ഇത്താനവിഇത്താനനിശ്ചയഃ |
പശ്യൻ മദാത്മകം വിശ്വം ന വിപദ്യേത വൈ പുനഃ || 2.12 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
ഇത്യാദിഷ്ടോ ഭഗവതാ മഹാഭാഗവതോ നൃപ |
ഉദ്ധവഃ പ്രണിപത്യാഹ തത്ത്വജിഇത്താനസുരച്യുതം || 2.13 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
യോഗേശ യോഗവിൻയാസ യോഗാത്മൻ യോഗസംഭവ |
നിഃശ്രേയസായ മേ പ്രേക്ഷതസ്ത്യാഗഃ സംൻയാസലക്ഷണഃ || 2.14 ||

ത്യാഗോഽയം ദുഷ്കരോ ഭൂമൻ കാമാനാം വിഷയാത്മഭിഃ |
സുതരാം ത്വയി സർവാത്മന്നഭക്തൈരിതി മേ മതിഃ || 2.15 ||

സോഹം മമാഹമിതി മുഘമതിർവിഗാഘ -
സ്ത്വൻമായയാ വിരചിതാത്മനി സാനുബന്ധേ |
തത്ത്വഞ്ജസാ നിഗദിതം ഭവതാ യഥാഹം
സംസാധയാമി ഭഗവന്നനുശാധി ഭൃത്യം || 2.16 ||

സത്യസ്യ തേ സ്വദൃശ ആത്മന ആത്മനോഽന്യം
വക്താരമീശ വിബുധേഷ്വപി നാനുചക്ഷേ |

സർവേ വിമോഹിതധീയസ്സവ മായയേമേ
 ബ്രഹ്മാദയസ്സനുഭൂതോ ബഹിരർത്ഥഭാവഃ || 2.17 ||

തസ്മാദ് ഭവന്തമനവദ്യമനന്തപാരം
 സർവജ്ഞമീശ്വരമകുംഠവികുംഠധിഷ്ഠ്യം |
 നിർവിണ്ണധീരഹമു ഹേ വൃജിനാഭിതപ്ലോ
 നാരായണം നരസഖം ശരണം പ്രപദ്യേ || 2.18 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
 പ്രായേണ മനുജാ ലോകേ ലോകതത്ത്വവിചക്ഷണാഃ |
 സമുദ്ധാരന്തി ഹ്യാത്മാനമാത്മനൈവാശുഭാശയാത് || 2.19 ||

ആത്മനോ ഗുരുരാത്മൈവ പുരുഷസ്യ വിശേഷതഃ |
 യത് പ്രത്യക്ഷാനുമാനാഭ്യാം ശ്രേയോന്സാവനുവിന്ദതേ || 2.20 ||

പുരുഷത്വേ ച മാം ധീരാഃ സാംഖ്യയോഗവിശാരദാഃ |
 ആവിസ്കാരം പ്രപശ്യന്തി സർവശക്ത്യുപബൃംഹിതം || 2.21 ||

ഏകദ്വിത്രിചതുഷ്ഠാദോ ബഹുപാദസ്തമാപദഃ |
 ബഹുഃ സന്തി പുരഃ സൃഷ്ടാസ്താസാം മേ പൗരുഷീ പ്രിയാ || 2.22 ||

അത്ര മാം മൃഗയന്ത്യദ്ധാ യുക്താ ഹേതുഭിരീശ്വരം |
 ഗൃഹ്യമാണൈർഗുണൈർലിംഗൈരഗ്രാഹ്യമനുമാനതഃ || 2.23 ||

അത്രാപ്യുദാഹരന്തീമമിതിഹാസം പുരാതനം |
 അവധൂതസ്യ സംവാദം യദോരമിതതേജസഃ || 2.24 ||

അവധൂതം ദ്വിയം കഞ്ചിച്ചരന്തമകുതോദയം |
 കവിം നിരീക്ഷ്യ തരുണം യദുഃ പപ്രച്ഛ ധർമവിത് || 2.25 ||

ശ്രീയദുരുവാച

കുതോ ബുദ്ധിരിയം ബ്രഹ്മന്നകർതുഃ സുവിശാരദാ |
യാമാസാദ്യ ഭവാൽലോകം വിദ്വാംശ്ചരതി ബാലവത് || 2.26 ||

പ്രായോ ധർമാർഥകാമേഷു വിവിത്സായാം ച മാനവാഃ |
ഹേതുനൈവ സമീഹന്തേ ആയുഷോ യശസഃ ശ്രിയഃ || 2.27 ||

ത്വം തു കൽപഃ കവിർദക്ഷഃ സുഭഗോദ്യുതഭാഷണഃ |
ന കർതാ നേഹസേ കിഞ്ചിജ്ജഡോൻമത്തപിശാചവത് || 2.28 ||

ജനേഷു ദഹ്യമാനേഷു കാമലോഭദവാഗ്നിനാ |
ന തപ്യന്ത്യേഗ്നിനാ മുക്തോ ഗംഗാഭംഗസ്ഥ ഇവ ദ്വിപഃ || 2.29 ||

ത്വം ഹി നഃ പൃച്ഛതാം ബ്രഹ്മന്നാത്മന്യാനന്ദകാരണം |
ബ്രൂഹി സ്തർശവിഹീനസ്യ ഭവതഃ കേവലാത്മനഃ || 2.30 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യദുനൈവം മഹാഭാഗോ ബ്രഹ്മണ്യേന സുമേധസാ |
പൃഷ്ടഃ സഭാജിതഃ പ്രാഹ പ്രശ്രയാവനതം ദ്വിജഃ || 2.31 ||

ശ്രീബ്രാഹ്മണ ഉവാച

സന്തി മേ ഗുരവോ രാജൻ ബഹവോ ബുദ്ധ്യുപശ്രിതാഃ |
യതോ ബുദ്ധിമുപാദായ മുക്തോദ്യോമീഹ താഹര്യം || 2.32 ||

പൃഥിവീ വായുരാകാശമാപോഗ്നിശ്ചന്ദ്രമാ രവിഃ |
കപോതോജഗരഃ സിന്ധുഃ പതംഗോ മധുകൃദ് ഗജഃ || 2.33 ||

മധുഹാ ഹരിണോ മീനഃ പിംഗലാ കുരരോർഭുകഃ |
കുമാരി ശരകൃത് സർപ ഉൗർണനാഭിഃ സുപേശകൃത് || 2.34 ||

ഏതേ മേ ഗുരവോ രാജംശ്ചതുർവിംശതിരാശ്രിതാഃ |
ശിക്ഷാ വൃത്തിഭിരേതേഷാമൻവശിക്ഷമിഹാത്മനഃ || 2.35 ||

യതോ യദനുശിക്ഷാമി യഥാ വാ നാഹുഷാത്മജ |
തത്തഥാ പുരുഷവ്യാഘ്ര നിബോധ കഥയാമി തേ || 2.36 ||

ഭൂതൈരാക്രമ്യമാണോപി ധീരോ ദൈവവശാനുഗൈഃ |
തദ് വിദ്വാൻ ന ചലേൻമാർഗാദൻവശിക്ഷം ക്ഷിതേർവ്രതം || 2.37 ||

ശശ്വത്പരാർഥസർവേഹഃ പരാർഥൈകാന്തസംഭവഃ |
സാധുഃ ശിക്ഷേത ഭൂഭൃത്തോ നഗശിഷ്യഃ പരാത്മതാം || 2.38 ||

പ്രാണവൃത്തൈവ സന്തുഷ്യേൻമുനിർനൈവേന്ദ്രിയപ്രിയൈഃ |
ഇതാനം യഥാ ന നശ്യേത നാവകീര്യേത വാങ്മനഃ || 2.39 ||

വിഷയേഷ്ചാവിശൻ യോഗീ നാനാധർമേഷു സർവതഃ |
ഗുണദോഷവ്യപേതാത്മാ ന വിഷളേജ്ജത വായുവത് || 2.40 ||

പാർഥിവേഷ്ചിഹ ദേഹേഷു പ്രവിഷ്ടസ്തദഗുണാശ്രയഃ |
ഗുണൈർന യുജ്യതേ യോഗീ ഗന്ധൈർവായുരിവാത്മദൃക് || 2.41 ||

അന്തർഹിതശ്ച സ്ഥിരജംഗമേഷു
ബ്രഹ്മാത്മഭാവേന സമൻവയേന |
വ്യാപ്താവ്യവച്ഛേദമസംഗമാത്മനോ
മുനിർനദസ്ത്വം വിതതസ്യ ഭാവയേത് || 2.42 ||

തേജോബ്രഹ്മണമയൈർഭാവൈർമേഘാദ്യൈർവായുനേരിതൈഃ |
ന സ്പൃശ്യതേ നദസ്തദ്വത് കാലസുഷ്കൈർഗുണൈഃ പുമാൻ || 2.43 ||

സ്വച്ഛഃ പ്രകൃതിതഃ സ്തിഗ്ധോ മാധുർയസ്തീർഥഭൂർനൃണാം |
മുനിഃ പുനാത്യപാം മിത്രമീക്ഷാപസ്പർശകീർതനൈഃ || 2.44 ||

തേജസ്വി തപസാ ദീപ്തോ ദുർധർഷോദരഭാജനഃ |
സർവദക്ഷേദ്യപി യുക്താത്മാ നാദത്തേ മലമഗ്നിവത് || 2.45 ||

കൃച്ഛിച്ഛനഃ കൃച്ഛിത് സ്പഷ്ട ഉപാസ്യഃ ശ്രേയ ഇച്ഛതാം |
ഭുക്തേ സർവത്ര ദാത്യുണാം ദഹൻ പ്രാഗുത്തരാശുഭം || 2.46 ||

സ്വമായയാ സൃഷ്ടമിദം സദസൽലക്ഷണം വിഭുഃ |
പ്രവിഷ്ട ഇയതേ തത്തത് സ്വരൂപോഗ്നിരിവൈധസി || 2.47 ||

വിസർഗാദ്യാഃ ശൃശാനാന്താ ഭാവാ ദേഹസ്യ നാത്മനഃ |
കലാനാമിവ ചന്ദ്രസ്യ കാലേനാവ്യക്തവർത്മനാ || 2.48 ||

കാലേന ഹ്യോഘവേഗേന ഭൂതാനാം പ്രഭവാപ്യയൗ |
നിത്യാവപി ന ദൃശ്യേതേ ആത്മനോഽഗ്നേർയഥാർചിഷാം || 2.49 ||

ഗുണൈർഗുണാനുപാദത്തേ യഥാകാലം വിമുഞ്ചതി |
ന തേഷു യുജ്യതേ യോഗീ ഗോഭിർഗാ ഇവ ഗോപതിഃ || 2.50 ||

ബുധ്യതേ സ്വേന ദേദേന വ്യക്തിസ്ഥ ഇവ തദ്ഗതഃ |
ലക്ഷ്യതേ സ്ഥൂലമതിഭിരാത്മാ ചാവസ്ഥിതോർഭവത് || 2.51 ||

നാതിസ്തേഹഃ പ്രസംഗോ വാ കർതവ്യഃ ക്വാപി കേനചിത് |
കുർവൻ വിന്ദേത സന്താപം കപോത ഇവ ദീനധീഃ || 2.52 ||

കപോതഃ കശ്ചനാരൺയേ കൃതനീഡോ വനസ്തതൗ |
കപോത്യാ ഭാർയയാ സാർധമുവാസ കതിചിത് സമാഃ || 2.53 ||

കപോതൗ സ്തേഹഗുണിതഹൃദയൗ ഗൃഹധർമിണൗ |
ദൃഷ്ടിം ദൃഷ്ട്യാംഗമംഗേന ബുദ്ധിം ബുദ്ധ്യാ ബബന്ധതുഃ || 2.54 ||

ശയ്യാസനാടനസ്ഥാന വാർതാക്രിഡാശനാദികം |
മിഥുനീഭൂയ വിശ്രബ്ധൗ ചേരതൂർവനരാജിഷു || 2.55 ||

യം യം വാഛരതി സാ രാജംസ്തർപയന്ത്യനുകമ്പിതാ |
തം തം സമനയത് കാമം കൃച്ഛ്ണാപ്യജിതേന്ദ്രിയഃ || 2.56 ||

കപോതീ പ്രഥമം ഗർഭം ഗൃഹ്ണന്തീ കാല ആഗതേ |
അണ്ഡാനി സുഷുവേ നീഡേ സ്തപത്യുഃ സന്നിധൗ സതീ || 2.57 ||

തേഷു കാലേ വ്യജായന്ത രചിതാവയവാ ഹരേഃ |
ശക്തിഭിർദുർവിഭാവ്യാഭിഃ കോമലാംഗതനുരുഹാഃ || 2.58 ||

പ്രജാഃ പുപുഷതുഃ പ്രീതൗ ദമ്പതീ പുത്രവത്സലൗ |
ശൃംഭവന്തൗ കൂജിതം താസാം നിർവൃതൗ കലഭാഷിതൈഃ || 2.59 ||

താസാം പതത്രൈഃ സുസ്തർശൈഃ കൂജിതൈർമുഗ്ധചേഷിതൈഃ |
പ്രത്യുദ്ഗമൈരദീനാനാം പിതരൗ മുദമാപതുഃ || 2.60 ||

സ്നേഹാനുബദ്ധഹൃദയാവന്യോന്യം വിഷ്ണുമായയാ |
വിമോഹിതൗ ദീനധിയൗ ശിശൂൻ പുപുഷതുഃ പ്രജാഃ || 2.61 ||

ഏകദാ ജഗ്മതുസ്താസാമന്നാർഥം തൗ കുടുംബിനൗ |
പരിതഃ കാനനേ തസ്മിന്നർഥിനൗ ചേരതുശ്ചിരം || 2.62 ||

ദൃഷ്ട്വാ താൽലുബ്ധകഃ കശ്ചിദ് യദൃച്ഛാതോ വനേചരഃ |
ജഗൃഹേ ജാലമാതത്യ ചരതഃ സ്വാലയാന്തികേ || 2.63 ||

കപോതശ്ച കപോതീ ച പ്രജാപോഷേ സദോത്സുകൗ |
ഗതൗ പോഷണമാദായ സ്വനീഡമുപജഗ്മതുഃ || 2.64 ||

കപോതീ സ്വാത്മജാൻ വീക്ഷ്യ ബാലകാഞ്ജാലസംവൃതാൻ |
താനഭ്യധാവത് ക്രോശന്തീ ക്രോശതോ ഭൃശദുഃഖിതാ || 2.65 ||

സാസകൃത് സ്നേഹഗുണിതാ ദീനചിത്താജമായയാ |
സ്വയം ചാബധ്യത ശിചാ ബദ്ധാൻ പശ്യന്ത്യപസ്യതിഃ || 2.66 ||

കപോതശ്ചാത്മജാൻ ബദ്ധാനാത്മനോപ്യധികാൻ പ്രിയാൻ |
ഭാർയാം ചാത്മസമാം ദീനോ വിലലാപാതിദുഃഖിതഃ || 2.67 ||

അഹോ മേ പശ്യതാപായമൽപപുണ്യസ്യ ദുർമതേഃ |
അത്യപ്ലസ്യാകൃതാർത്ഥസ്യ ഗൃഹസ്രൈവർഗികോ ഹതഃ || 2.68 ||

അനുരൂപാനുകൂലാ ച യസ്യ മേ പതിഭേവതാ |
ശൂന്യേ ഗൃഹേ മാം സന്ത്യജ്യ പുത്രൈഃ സ്വർയാതി സാധുഭിഃ || 2.69 ||

സോഹം ശൂന്യേ ഗൃഹേ ദീനോ മൃതദാരോ മൃതപ്രജഃ |
ജിജീവിഷേ കിമർഥം വാ വിധുരോ ദുഃഖജീവിതഃ || 2.70 ||

താംസ്തഥൈവാവൃതാംചരിഗ്ഭിർമൃത്യുഗ്രസ്താൻ വിചേഷ്ടതഃ |
സ്വയം ച കൃപണഃ ശിക്ഷു പശ്യന്നപ്യബുധോപതത് || 2.71 ||

തം ലബ്ധ്വാ ലുബ്ധകഃ ക്രൂരഃ കപോതം ഗൃഹമേധിനം |
കപോതകാൻ കപോതീം ച സിദ്ധാർഥഃ പ്രയയൗ ഗൃഹം || 2.72 ||

ഏവം കുടുംബ്യശാന്താത്മാ ദ്വന്ദ്വാരാമഃ പതത്രിവത് |
പുഷ്പൻ കുടുംബം കൃപണഃ സാനുബന്ധോവസീദതി || 2.73 ||

യഃ പ്രാപ്യ മാനുഷം ലോകം മൂക്തിദ്വാരമപാവൃതം |
ഗൃഹേഷു ഖഗവത് സകൃതസ്തമാരുഢച്യുതം വിദുഃ || 2.74 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ദിതീയോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ തൃതീയോധ്യായഃ ॥

ശ്രീബ്രഹ്മണ ഉവാച

സുഖമൈന്ദ്രിയകം രാജൻ സ്വർഗേ നരക ഏവ ച |
ദേഹിനാം യദ് യഥാ ദുഃഖം തസ്താനേച്ഛേത തദ്ബുധഃ ||3.1 ||

ഗ്രാസം സുമൃഷ്ടം വിരസം മഹാന്തം സ്തോകമേവ വാ |
യദ്യുച്ഛയൈവാപതിതം ഗ്രസേദാജഗരോക്രിയഃ ||3.2 ||

ശയീതാഹാനി ഭൂരിണി നിരാഹാരോന്മുപക്രമഃ |
യദി നോപനമേദ് ഗ്രാസോ മഹാഹിരിവ ദിഷ്ടദുക് ||3.3 ||

ഓജഃസഹോബലയുതം ബിഭ്രദ് ദേഹമകർമകം |
ശയാനോ വീതനിദ്രശ്ച നേഹേതേന്ദ്രിയവാനപി ||3.4 ||

മുനിഃ പ്രസന്നഗംഭീരോ ദുർവിഗാഹ്യോ ദുരത്യയഃ |
അനന്തപാരോ ഹ്യക്ഷോഭ്യഃ സ്തീമിതോദ ഇവാർണവഃ ||3.5 ||

സമൃദ്ധകാമോ ഹീനോ വാ നാരായണപരോ മുനിഃ |
നോത്സർപേത ന ശുഷ്യേത സരിദ്ഭിരിവ സാഗരഃ ||3.6 ||

ദൃഷ്ട്വാ സ്ത്രിയം ദേവമായാം തദ്ഭാവൈരജിതേന്ദ്രിയഃ |
പ്രലോഭിതഃ പതത്യന്ധേ തമസ്യഗൗ പതംഗവത് ||3.7 ||

യോഷിദ്ധിരൺയാദരണാംബരാദി -

ദ്രവ്യേഷു മായാരചിതേഷു മൂഢഃ |
പ്രലോഭിതാത്മാ ഹൃപഭോഗബുദ്ധ്യാ
പതംഗവന്നശ്യതി നഷ്ടദൃഷ്ടിഃ ||3.8 ||

സ്തോകം സ്തോകം ഗ്രസേദ് ഗ്രാസം ദേഹോ വർത്തേത യാവതാ |
ഗൃഹാനഹിംസന്നാതിഷ്ടേദ് വൃത്തിം മാധുകരീം മുനിഃ ||3.9 ||

അണുഭൃശ്ച മഹദ്ഭൃശ്ച ശാസ്ത്രേഭ്യഃ കുശലോ നരഃ |
സർവതഃ സാരമാദദ് യാത്പുഷ്പേഭ്യ ഇവ ഷട്പദഃ ||3.10 ||

സായന്തനം ശൃസ്തനം വാ ന സംഗൃഹ്ണീത ഭിക്ഷിതം |
പാണിപാത്രോദരാമത്രോ മക്ഷികേവ ന സംഗ്രഹീ ||3.11 ||

സായന്തനം ശൃസ്തനം വാ ന സംഗൃഹ്ണീത ഭിക്ഷുകഃ |
മക്ഷികാ ഇവ സംഗൃഹ്ണൻ സഹ തേന വിനശ്യതി ||3.12 ||

പദാപി യുവതീം ഭിക്ഷുർന സ്വശേദ് ദാരവീമപി |
സ്വശൻ കരീവ ബധ്യേത കരിൺയാ അംഗസംഗതഃ ||3.13 ||

നാധിഗച്ഛേത് സ്ത്രീയം പ്രാജ്ഞഃ കർഹിച്ചിൻമൃത്യുമാത്മനഃ |
ബലാധികൈഃ സ ഹന്യേത ഗജൈരന്യൈർഗജോ യഥാ ||3.14 ||

ന ദേയം നോപദോഗ്യം ച ലുബ്ബേര്യദ് ദുഃഖസഞ്ചിതം |
ഭുങ്ക്തേ തദപി തച്ചാന്യോ മധുഹേവാർഥവിൻമധു ||3.15 ||

സുദുഃഖോപാർജ്ജിതൈർവിതൈരാശാസാനാം ഗൃഹാശിഷഃ |
മധുഹേവാഗ്രതോ ഭുങ്ക്തേ യതിർവൈ ഗൃഹമേധിനാം ||3.16 ||

ഗ്രാമ്യഗീതം ന ശൃണുയാദ് യതിർവനചരഃ ക്വചിത് |
ശിക്ഷേത ഹരിണാദ് ബദ്ധാൻമൃഗയോർഗീതമോഹിതാത് ||3.17 ||

നൃത്യവാദിത്രഗീതാനി ജുഷൻ ഗ്രാമ്യാണി യോഷിതാം |
ആസാം ക്രീഡനകോ വശ്യ ഋഷ്യശൃംഗോ മൃഗീസുതഃ ||3.18 ||

ജിഹ്വയാതിപ്രമാമിൻയാ ജനോ രസവിമോഹിതഃ |
മൃത്യുമൃച്ഛത്യസദ്ബുദ്ധിർമീനസ്തു ബധിശൈര്യഥാ ||3.19 ||

ഇന്ദ്രിയാണി ജയന്ത്യാശു നിരാഹാരാ മനീഷിണഃ |
വർജ്ജയിത്വാ തു രസനം തന്നിരന്നസ്യ വർധതേ ||3.20 ||

താവഹ്വജിതേന്ദ്രിയോ ന സ്വാദ് വിജിതാൻയേന്ദ്രിയഃ പുമാൻ |
ന ജയേദ് രസനം യാവഹ്വജിതം സർവം ജിതേ രസേ ||3.21 ||

പിംഗലാ നാമ വേശ്യാസ്ത്രിസീദ് വിദേഹനഗരേ പുരാ |
തസ്യാ മേ ശിക്ഷിതം കിഞ്ചിന്നിബോധ നൃപനന്ദന ||3.22 ||

സാ സ്വൈരിൺയേകദാ കാന്തം സങ്കേത ഉപനേഷ്യതി |
അഭൂത് കാലേ ബഹിർദ്വാരേ ബിഭ്രതീ രൂപമുത്തമം ||3.23 ||

മാർഗ ആഗച്ഛതോ വീക്ഷ്യ പുരുഷാൻ പുരുഷർഷഭ |
താംഛരുൽകദാൻ വിത്തവതഃ കാന്താൻ മേന്വേർഥകാമുകാ ||3.24 ||

ആഗതേഷ്വപയാതേഷു സാ സങ്കേതോപജീവിനീ |
അപ്യന്യോ വിത്തവാൻ കോഽപി മാമുപൈഷ്യതി ഭൂരിദഃ ||3.25 ||

ഏവം ദുരാശയാ ധ്വസ്തനിദ്രാ ദ്വാർയവലംബതീ |
നിർഗച്ഛന്തീ പ്രവിശതീ നിശീമം സമപദ്യത ||3.26 ||

തസ്യാ വിത്താശയാ ശുഷ്യദ്യക്ത്രായാ ദീനചേതസഃ |
നിർവേദഃ പരമോ ജ്ഞേത ചിന്താഹേതുഃ സുഖാവഹഃ ||3.27 ||

തസ്യാ നിർവിണ്ണചിത്തായാ ഗീതം ശൃണു യഥാ മമ |
നിർവേദ ആശാപാശാനാം പുരുഷസ്യ യഥാ ഹ്യസിഃ ||3.28 ||

ന ഹ്യംഗാജാതനിർവേദോ ദേഹബന്ധം ജിഹാസതി |
യഥാ വിജ്ഞാനരഹിതോ മനുജോ മമതാം നൃപ ||3.29 ||

ശ്രീപിംഗലോവാച

അഹോ മേ മോഹവിതതിം പശ്യതാവിജിതാത്മനഃ |
യാ കാന്താദസതഃ കാമം കാമയേ യേന ബാലിശാ ||3.30 ||

സന്തം സമീപേ രമണം രതിപ്രദം
വിത്തപ്രദം നിത്യമിമം വിഹായ |
അകാമദം ദുഃഖഭയാധിശോക -
മോഹപ്രദം തുച്ഛമഹം ഭജേജ്ഞാ ||3.31 ||

അഹോ മയാപ്തമാ പരിതാപിതോ വൃഥാ
സാങ്കേത്യവൃത്തത്യാതിവിഗർഹ്യവാർത്തയാ |
സ്രൈസ്തന്നാന്നരാദ് യാർഥത്യുഷോഽനുശോചാത്
ക്രീതേന വിത്തം രതിമാത്മനേച്ഛതി ||3.32 ||

യദസ്ഥിഭിർനിർമിതവംശവംശ്യ
സ്ഥൂണം ത്വചാ രോമനഖൈഃ പിനഡം |
ക്ഷരന്നവദ്യാരമഗാരമേതദ്
വിൺമൂത്രപൂർണം മദുപൈതി കാൻയാ ||3.33 ||

വിദേഹാനാം പുരേ ഹ്യസ്തിന്നഹമേകൈവ മൂഢധീഃ |
യാൻയമിച്ഛന്ത്യസത്യസ്താദാത്മദാത് കാമമച്യുതാത് ||3.34 ||

സുഹൃത് പ്രേഷ്യതമോ നാമ ആത്മാ ചായം ശരീരിണാം |
തം വിക്രീയാത്മനൈവാഹം രമേണേന യഥാ രമാ ||3.35 ||

കിയത് പ്രിയം തേ വ്യഭജൻ കാമാ യേ കാമദാ നരാഃ |
ആദ്യന്തവന്തോ ഭാർയായാ ദേവാ വാ കാലവിദ്രുതാഃ ||3.36 ||

നൂനം മേ ഭഗവാൻ പ്രീതോ വിഷ്ണുഃ കേനാപി കർമണാ |
നിർവേദോഽയം ദുരാശായാ യൻമേ ജാതഃ സുഖാവഹഃ ||3.37 ||

മൈവം സ്യുർമന്ദാഗ്യായാഃ ക്ലേശാ നിർവേദഹേതവഃ |
യേനാനുബന്ധം നിർഹൃത്യ പുരുഷഃ ശമദ്യച്ഛതി ||3.38 ||

തേനോപകൃതമാദായ ശിരസാ ഗ്രാമ്യസംഗതാഃ |
ത്യക്ത്വാ ദുരാശാഃ ശരണം വ്രജാമി തമധീശ്വരം ||3.39 ||

സന്തുഷ്ടാ ശ്രദ്ധ്യത്യേതദ് യഥാലാഭേന ജീവതി |
വിഹരാദ്യമുനൈവാഹമാത്മനാ രമണേന വൈ ||3.40 ||

സംസാരകുപേ പതിതം വിഷയൈർമുഷിതേക്ഷണം |
ഗ്രസ്തം കാലാഹിനാസ്ത്വീത്ഥാനം കോന്യസ്രോതുമധീശ്വരഃ ||3.41 ||

ആത്മൈവ ഹ്യാത്മനോ ഗോപ്താ നിർവിദ്യേത യദാഖിലാത് |
അപ്രമത്ത ഇദം പശ്യേദ് ഗ്രസ്തം കാലാഹിനാ ജഗത് ||3.42 ||

ശ്രീബ്രഹ്മണ ഉവാച
ഏവം വ്യവസിതമതിർദുരാശാം കാന്തതർഷ്ജാം |
ചരിത്തോപശമമാസ്ഥായ ശയ്യാമുപവിവേശ സാ ||3.43 ||

ആശാ ഹി പരമം ദുഃഖം നൈരാശ്യം പരമം സുഖം |
യഥാ സംചരിദ്യ കാന്താശാം സുഖം സുഷ്യാപ പിംഗലാ ||3.44 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു തൃതീയോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ചതുർഥോധ്യായഃ ॥

ശ്രീബ്രാഹ്മണ ഉവാച

പരിഗ്രഹോ ഹി ദുഃഖായ യദ് യത് പ്രിയതമം നൃണാം |
അനന്തം സുഖമാപ്നോതി തദ് വിദ്വാൻ യസ്ത്വകിഞ്ചനഃ || 4.1 ||

സാമിഷം കുരരം ജഘ്നുർബലിനോ യേ നിരാമിഷാഃ |
തദാമിഷം പരിത്യജ്യ സ സുഖം സമവിന്ദത || 4.2 ||

ന മേ മാനാവമാനൗ സ്തോ ന ചിന്താ ഗേഹപുത്രിണാം |
ആത്മക്രിഡ ആത്മരതിർവിചരാമീഹ ബാലവത് || 4.3 ||

ദ്വാവേവ ചിന്തയാ മുകുതൗ പരമാനന്ദ ആപ്नुതൗ |
യോ വിമുഗ്ധോ ജഡോ ബാലോ യോ ഗുണേഭ്യഃ പരം ഗതഃ || 4.4 ||

കച്ചിത് കുമാരീ ത്വാത്മാനം വൃണാനാൻ ഗൃഹമാഗതാൻ |
സ്വയം താനർഹയാമാസ ക്വാപി യാതേഷു ബന്ധുഷു || 4.5 ||

തേഷാമഭ്യവഹാരാർത്ഥം ശാലീൻ രഹസി പാർഥിവ |
അവഘ്നന്ത്യാഃ പ്രകോഷ്ടസ്ഥാശ്ചക്രൂഃ ശംഖാഃ സ്വനം മഹത് || 4.6 ||

സാ തജ്ജുഗുപ്സിതം മത്വാ മഹതീ വ്രീഡിതാ തതഃ |
ബദഞ്ജൈകൈകശഃ ശംഖാൻ ദ്വൗ ദ്വൗ പാൺയോരശേഷയത് || 4.7 ||

ഉദയോരപ്യഭൂദ് ഘോഷോ ഹൃവഘ്നന്ത്യാഃ സ്മ ശംഖയോഃ |
തത്രാപ്യേകം നിരഭിദഭേകസ്താന്നാഭവദ് ധ്വനിഃ || 4.8 ||

അൻവശിക്ഷമിമം തസ്യാ ഉപദേശമരിന്ദമ |
ലോകാനനുചരനേതാൽലോകതത്ത്വവിവിസയാ || 4.9 ||

വാസേ ബഹുനാം കലഹോ ദവേദ് വാർതാ ദ്യയോരപി |
ഏക ഏവ ചസേത് തസ്മാത് കുമാർയാ ഇവ കങ്കണം || 4.10 ||

മന ഏകത്ര സംയുജ്യാജ്ജിതശ്യാസോ ജിതാസനഃ |
വൈരാഗ്യാഭ്യാസയോഗേന ധ്രിയമാണമതന്ദ്രിതഃ || 4.11 ||

യസ്മിൻ മനോ ലബ്ധപദം യദേത -
 ചൂന്നൈഃ ശന്നൈർമുഞ്ചതി കർമരേണുൻ |
സത്തേന വൃദ്ധേന രജസ്തമശ്ച
 വിധൂയ നിർവാണമുപൈത്യനിന്ധനം || 4.12 ||

തദൈവമാത്മന്യവരുദ്ധചിത്തോ
 ന വേദ കിഞ്ചിദ് ബഹിരന്തരം വാ |
യഥേഷുകാരോ നൃപതിം വ്രജന്ത -
 മിഷൗ ഗതാത്മാ ന ദദർശ പാർശ്വേ || 4.13 ||

ഏകചാർയനികേതഃ സ്യാദപ്രമത്തോ ഗുഹാശയഃ |
അലക്ഷ്യമാണ ആചാരൈർമുനിരേകോൽപദാഷണം || 4.14 ||

ഗൃഹാരംഭോതിദുഃഖായ വിഫലശ്ചാധുവാത്മനഃ |
സർപഃ പരകൃതം വേശ്ശ പ്രവിശ്യ സുഖമേധതേ || 4.15 ||

ഏകോ നാരായണോ ദേവഃ പൂർവസൃഷ്ടം സ്വമായയാ |
സംഹൃത്യ കാലകലയാ കൽപാന്ത ഇദമീശ്വരഃ || 4.16 ||

ഏക ഏവാദിതീയോഭൂദാത്മാധാരോഖിലാശ്രയഃ |
കാലേനാത്മാനുഭാവേന സാമ്യം നീതാസു ശക്തിഷു |
സത്ത്വാദിഷ്ടാദിപുരുഷഃ പ്രധാനപുരുഷേശ്വരഃ || 4.17 ||

പരാവരാണാം പരമ ആസ്തേ കൈവൽയസഞ്ജ്ഞിതഃ |
കേവലാനുഭവാനന്ദസന്ദോഹോ നിരൂപാധികഃ ||4.18 ||

കേവലാന്മാനുഭാവേന സ്വമായാം ത്രിഗുണാത്മികാം |
സങ്ക്ഷോഭയൻ സൃജത്യാദൗ തയാ സൂത്രമരിന്ദ ||4.19 ||

താമാഹുസ്ത്രിഗുണവ്യക്തിം സൃജന്തിം വിശ്വതോമുഖം |
യസ്മിൻ പ്രോതമിദം വിശ്വം യേന സംസരതേ പുമാൻ ||4.20 ||

യഥോർന്നനാഭിർഹൃദയാദൂർണാം സന്തത്യ വക്ത്രതഃ |
തയാ വിഹൃത്യ ഭൂയസ്താം ഗ്രസത്യേവം മഹേശ്വരഃ ||4.21 ||

യത്ര യത്ര മനോ ദേഹീ ധാരയേത് സകലം ധിയാ |
സ്നേഹാദ് ഭ്യേഷാദ് ഭയാദ് വാപി യാതി തത്തത്ത്വരൂപതാം ||4.22 ||

കീടഃ പേശസ്ത്യതം ധ്യായൻ കുഡ്യാം തേന പ്രവേശിതഃ |
യാതി തത്സാന്മതാം രാജൻ പൂർവരൂപമസന്ത്യജൻ ||4.23 ||

ഏവം ഗുരുഭ്യ ഏതേഭ്യ ഏഷാ മേ ശിക്ഷിതാ മതിഃ |
സ്വാത്മോപശിക്ഷിതാം ബുദ്ധിം ശൃണു മേ വദതഃ പ്രഭോ ||4.24 ||

ദേഹോ ഗുരുർമമ വിരക്തിവിവേകഹേതു -
ർബിഭ്രത് സു സത്തുനിധനം സതതാർത്ഥദർകം |
തത്ത്വാനുയനേന വിമൃശാമി യഥാ തഥാപി
പാരക്യമിത്യവസിതോ വിചരാമ്യസംഗഃ ||4.25 ||

ജായാത്മജാർഥപശുഭൃത്യഗൃഹാപ്തവർഗാൻ
പുഷ്പാതി യത്പ്രിയചികീർഷയാ വിതൻവൻ |
സ്വാന്തേ സകൃച്ഛമവരുദ്ധധനഃ സ ദേഹഃ
സൃഷ്ടാസ്യ ബീജമവസിദതി വൃക്ഷധർമാ ||4.26 ||

ജിഹ്വൈകതോദ്യമപകർഷതി കർഹി തർഷാ
 ശിശ്നോന്യതസ്ത്വഗുദരം ശ്രവണം കുതശ്ചിത് |
 പ്രാണോന്യതശ്ചപലദ്യക് ക്വ ച കർമശക്തി -
 ര്ബഹ്യഃ സപത്യ ഇവ ഗേഹപതിം ലുനന്തി || 4.27 ||

സൃഷ്ടാ പുരാണി വിവിധാൻയജയാഽത്മശക്ത്യാ
 വൃക്ഷാൻ സരീസൃപപശൂൻ ഖഗദംശമത്യാൻ |
 തൈസ്തൈരതുഷ്ടഹൃദയഃ പുരുഷം വിധായ
 ബ്രഹ്മാവലോകധിഷ്ഠണം മുദമാപ ദേവഃ || 4.28 ||

ലബ്ധ്വാ സുദുർലഭമിദം ബഹുസംഭവാന്തേ
 മാനുഷ്യമർഥമമനിത്യമപീഹ ധീരഃ |
 തൂർണം യതേത ന പതേദനുമൃത്യു യാവ -
 ന്നിഃശ്രേയസായ വിഷയഃ ഖലു സർവതഃ സ്യാത് || 4.29 ||

ഏവം സഞ്ജാതവൈരാഗ്യോ വിജ്ഞാനാലോക ആത്മനി |
 വിചരാമി മഹീമേതാം മൂക്തസംഗോന്മഹദ്യതിഃ || 4.30 ||

ന ഹ്യേകസ്താദ് ഗുരോർജ്ഞാനം സുസ്ഥിരം സ്യാത് സുപുഷ്കലം |
 ബ്രഹ്മൈതദദിതിയം വൈ ഗീയതേ ബഹുധർഷിഭിഃ || 4.31 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
 ഇത്യുക്ത്വാ സ യദും വിപ്രസ്തമാമന്തര്യ ഗഭീരധീഃ |
 വന്ദിതോദ്യർമിതോ രാജ്ഞാ യയൗ പ്രീതോ യമാഗതം || 4.32 ||

അവധൂതവചഃ ശ്രുത്വാ പൂർവേഷാം നഃ സ പൂർവജഃ |
 സർവസംഗവിനിർമൂക്തഃ സമചിന്തോ ബഭൂവ ഹ || 4.33 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ചതുർഥോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ പഞ്ചമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

മയോദിതേഷ്യവഹിതഃ സ്വധർമേഷു മദാശ്രയഃ |

വർണാശ്രമകുലാചാരമകാമാത്മാ സമാചരേത് || 5.1 ||

അൻവീക്ഷേത വിശുദ്ധാത്മാ ദേഹിനാം വിഷയാത്മനാം |

ഗുണേഷു തത്ത്വധ്യാനേന സർവാരംഭവിപര്യയം || 5.2 ||

സുപ്തസ്യ വിഷയാലോകോ ധ്യായതോ വാ മനോരമഃ |

നാനാത്മകത്വാദ് വിഫലസ്തഥാ ഭദാത്മധീർഗുണൈഃ || 5.3 ||

നിവൃത്തം കർമ സേവേത പ്രവൃത്തം മത്പരസ്ത്വജേത് |

ജിഹ്യാസായാം സമ്പ്രവൃത്തോ നാദ്രിയേത് കർമചോദനാം || 5.4 ||

യമാനഭീക്ഷ്ണം സേവേത നിയമാൻ മത്പരഃ ക്വചിത് |

മദഭിജ്ഞം ഗുരും ശാന്തമുപാസീത മദാത്മകം || 5.5 ||

അമാന്യമത്സരോ ദക്ഷോ നിർമമോ ദൃഢസൗഹൃദഃ |

അസത്യരോദ്ദിഗ്ജിഹ്യാസുരനസുയുരമോഘവാക് || 5.6 ||

ജായാപത്യഗൃഹക്ഷേത്ര സ്വജനദ്രവിണാദിഷു |

ഉദാസീനഃ സമം പശ്യൻ സർവേഷ്വർഥമിവാത്മനഃ || 5.7 ||

വിലക്ഷണഃ സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മാദ് ദേഹാദാത്മേക്ഷിതാ സ്വദൃക് |

യമാഗ്നിർദാരൂണോ ദാഹ്യാദ് ദാഹകോഽന്യഃ പ്രകാശകഃ || 5.8 ||

നിരോധോത്പത്ത്യുബുഹന്നാനാത്വം തത്കൃതാൻ ഗുണാൻ |
അന്തഃ പ്രവിഷ്ട ആധത്ത ഏവം ദേഹഗുണാൻ പരഃ ||5.9 ||

യോസൗ ഗുണൈർവിരചിതോ ദേഹോഽയം പുരുഷസ്യ ഹി |
സംസാരസ്തന്നിബന്ധോഽയം പുംസോ വിദ്യാച്ഛിദാത്മനഃ ||5.10 ||

തസ്മാജ്ജിഹ്യാസയാജ്ജിതാനമാത്മസ്ഥം കേവലം പരം |
സംഗമ്യ നിരസേദേതദ്യസ്തൂബുദ്ധിം യഥാക്രമം ||5.11 ||

ആചാര്യോരണിരാദ്യഃ സ്വാദന്തേവാസ്യുത്തരാദരണിഃ |
തത്സന്ധാനം പ്രവചനം വിദ്യാസന്ധിഃ സുഖാവഹഃ ||5.12 ||

വൈശാരദീ സാതിവിശുദ്ധബുദ്ധി -
ര്യുനോതി മായാം ഗുണസമ്പ്രസൂതാം |
ഗുണാംശ്ച സന്ദഹ്യ യദാത്മമേതത്
സ്വയം ച ശാമ്യത്യസമിദ് യഥാഗ്നിഃ ||5.13 ||

അമൈഷാം കർമകർതൃണാം ഭോക്തൃണാം സുഖദുഃഖയോഃ |
നാനാത്വമ നിത്യത്വം ലോകകാലാഗമാത്മനാം ||5.14 ||

മന്യസേ സർവഭാവാനാം സംസ്ഥാ ഹൃതപത്തികീ യഥാ |
തത്തദാകൃതിഭേദേന ജായതേ ഭിദ്യതേ ച ധീഃ ||5.15 ||

ഏവമപ്യംഗ സർവേഷാം ദേഹിനാം ദേഹയോഗതഃ |
കാലാവയവതഃ സന്തി ഭാവാ ജൻമാദയോസുകൃത് ||5.16 ||

അത്രാപി കർമണാം കർതൃരസ്യാതന്തര്യം ച ലക്ഷ്യതേ |
ഭോക്തൃശ്ച ദുഃഖസുഖയോഃ കോൻവർഥോ വിവശം ഭജേത് ||5.17 ||

ന ദേഹിനാം സുഖം കിഞ്ചിദ് വിദ്യതേ വിദുഷാമപി |
തഥാ ച ദുഃഖം മൂഢാനാം വൃഥാഹങ്കരണം പരം ||5.18 ||

യദി പ്രാപ്തം വിചാതം ച ജാനന്തി സുഖദുഃഖയോഃ |
തേപ്യധാ ന വിദുര്യോഗം മൃത്യുർന പ്രഭവേദ് യഥാ ||5.19 ||

കോന്വർഗ്ഗം സുഖയത്യേനം കാമോ വാ മൃത്യുരന്തികേ |
ആചാതം നീയമാനസ്യ വധ്യസ്യേവ ന തുഷ്ടിഭഃ ||5.20 ||

ശ്രുതം ച ദൃഷ്ടവദ് ദൃഷ്ടം സ്പർധാസൂയാത്യയവ്യയൈഃ |
ബഹുന്തരായകാമത്യാത് കൃഷ്ണിവചാപി നിഷ്ഠലം ||5.21 ||

അന്തരാധൈരവിഹതോ യദി ധർമ്മഃ സ്വനുഷ്ഠിതഃ |
തേനാപി നിർജ്ജിതം സ്ഥാനം യഥാ ഗച്ഛതി തച്ഛൃണു ||5.22 ||

ഇഷ്ടേഹ ദേവതാ യജ്ഞൈഃ സ്വർലോകം യാതി യാജ്ഞികഃ |
ഭുഞ്ജീത ദേവവന്തത്ര ഭോഗാൻ ദിവ്യാൻ നിജാർജ്ജിതാൻ ||5.23 ||

സ്വപുണ്യോപചിതേ ശുഭ്രേ വിമാന ഉപഗീയതേ |
ഗന്ധർവൈർവിഹരൻ മധ്യേ ദേവീനാം ഹൃദ്യവേഷധൃക് ||5.24 ||

സ്ത്രീഭിഃ കാമഗയാനേന കികിണീജാലമാലിനാ |
ക്രീഡൻ ന വേദാത്മപാതം സുരാക്രീഡേഷു നിർവൃതഃ ||5.25 ||

താവത് പ്രമോദതേ സ്വർഗേ യാവത് പുണ്യം സമാപ്യതേ |
ക്ഷീണപുണ്യഃ പതത്യർവാഗനിച്ഛൻ കാലചാലിതഃ ||5.26 ||

യദ്യധർമ്മതഃ സംഗാദസതാം വാജിതേന്ദ്രിയഃ |
കാമാത്മാ കൃപണോ ലുബ്ധഃ സ്ത്രേണോ ഭൂതവിഹിംസകഃ ||5.27 ||

പശൂനവിധിനാസ്ത്വഭ്യ പ്രേതഭൂതഗണാൻ യജൻ |
നരകാനവശോ ജന്തുർഗത്യാ യാത്യുൽബണം തമഃ ||5.28 ||

കർമാണി ദുഃഖോദർകാണി കുർവൻ ദേഹേന തൈഃ പുനഃ |
ദേഹമാഭജതേ തത്ര കിം സുഖം മർത്യധർമ്മിണഃ ||5.29 ||

ലോകാനാം ലോകപാലാനാം മദ്ഭയം കൽപജീവിനാം |
ബ്രഹ്മണോപി ഭയം മത്തോ ദ്വിപരാർധപരായുഷഃ ||5.30 ||

ഗുണാഃ സൃജന്തി കർമാണി ഗുണോനൂസൃജതേ ഗുണാൻ |
ജീവന്തു ഗുണസംയുക്തോ ഭുക്തേ കർമഫലാൻയസൗ ||5.31 ||

യാവത് സ്വാദ് ഗുണവൈഷമ്യം താവന്നാനാത്മമാത്മനഃ |
നാനാത്മമാത്മനോ യാവത് പാരതന്ത്ര്യം തദൈവ ഹി ||5.32 ||

യാവദസ്യാസ്വതന്ത്ര്യം താവദീശ്വരതോ ഭയം |
യ ഏതത് സമുപാസീരംസ്തേ മുഹ്യന്തി ശുചാർപിതാഃ ||5.33 ||

കാല ആത്മാർഗമോ ലോകഃ സ്വഭാവോ ധർമ ഏവ ച |
ഇതി മാം ബഹുധാ പ്രാഹുർഗുണവൃതികരേ സതി ||5.34 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
ഗുണേഷു വർതമാനോപി ദേഹജേഷ്യനപാവൃതഃ |
ഗുണൈർന ബദ്ധ്യതേ ദേഹീ ബദ്ധ്യതേ വാ കഥം വിഭോ ||5.35 ||

കഥം വർത്തേ വിഹരേത് കൈർവാ ഇതായേത ലക്ഷണൈഃ |
കിം ഭുഞ്ജീതോത വിസൃജേച്ഛയിതാസീത യാതി വാ ||5.36 ||

ഏതദധുത മേ ബ്രൂഹി പ്രശ്നം പ്രശ്നവിദാം വര |
നിത്യമുക്തോ നിത്യബദ്ധ ഏക ഏവേതി മേ ഭദഃ ||5.37 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു പഞ്ചമോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷഷ്ഠാധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ബദ്ധോ മുക്ത ഇതി വ്യാഖ്യാ ഗുണതോ മേ ന വസ്തുതഃ |
ഗുണസ്യ മായാമൂലത്വാന മേ മോക്ഷോ ന ബന്ധനം || 6.1 ||

ശോകമോഹൗ സുഖം ദുഃഖം ദേഹാപത്തിശ്ച മായയാ |
സ്വപ്നോ യഥാസ്തിത്വനഃ വ്യാതിഃ സംസൃതിർന തു വാസ്തവി || 6.2 ||

വിദ്യാവിദ്യേ മമ തനു വിദ്യാധാവ ശരീരിണാം |
മോക്ഷബന്ധകരീ ആദ്യേ മായയാ മേ വിനിർമിതേ || 6.3 ||

ഏകസ്യൈവ മമാംശസ്യ ജീവസ്യൈവ മഹാമതേ |
ബന്ധോഽസ്ട്യാവിദ്യയാനാദിർവിദ്യയാ ച തഥേതരഃ || 6.4 ||

അഥ ബദ്ധസ്യ മുക്തസ്യ വൈലക്ഷണ്യം വദാമി തേ |
വിരുദ്ധധർമിണോസ്താത സ്ഥിതയോരേകധർമിണി || 6.5 ||

സുപർണാവേതൗ സദൃശൗ സഖായൗ
യദൃച്ഛയൈതൗ കൃതനീഡൗ ച വൃക്ഷേ |
ഏകസ്തയോഃ ഖാദതി പിപലാന -
മന്യോ നിരന്നോഽപി ബലേന ഭൂയാൻ || 6.6 ||

ആത്മാനമന്യം ച സ വേദ വിദ്വാ -
നപിപലാദോ ന തു പിപലാദഃ |
യോഽവിദ്യയാ യുക്തസ തു നിത്യബദ്ധോ
വിദ്യാമയോ യഃ സ തു നിത്യമുക്തഃ || 6.7 ||

ദേഹസ്ഥാപി ന ദേഹസ്ഥോ വിദ്വാൻ സ്വപ്നാദ് യഥോത്ഥിതഃ |
അദേഹസ്ഥാപി ദേഹസ്ഥഃ കുമതിഃ സ്വപ്നദ്യഗ് യഥാ || 6.8 ||

ഇന്ദ്രിയൈരിന്ദ്രിയാർഥേഷു ഗുണൈരപി ഗുണേഷു ച |
ഗൃഹ്യമാണേഷ്ചഹം കുർയാന്ന വിദ്വാൻ യസ്ത്വവിക്രിയഃ || 6.9 ||

ദൈവാധീനേ ശരീര്യേന്ദ്രിൻ ഗുണഭാവേന കർമണാ |
വർതമാനോബുധസ്തത്ര കർതാസ്തീതി നിബദ്ധ്യതേ || 6.10 ||

ഏവം വിരക്തഃ ശയന ആസനാടനമജ്ജനേ |
ദർശനസ്തർശനഘ്രാണ ഭോജനശ്രവണാദിഷു || 6.11 ||

ന തഥാ ബദ്ധ്യതേ വിദ്വാംസ്തത്ര തത്രാദയൻ ഗുണാൻ |
പ്രകൃതിസ്ഥാപ്യസംസക്തോ യഥാ ഖം സവിതാനിലഃ || 6.12 ||

വൈശാരദ്യക്ഷയാസംഗശിതയാ ചിന്നസംശയഃ |
പ്രതിബുദ്ധ ഇവ സ്വപ്നാനാനാത്യാദ് വിനിവർതതേ || 6.13 ||

യസ്യ സുർവീതസങ്കൽപാഃ പ്രാണേന്ദ്രിയർനനോധിയാം |
വൃത്തയഃ സ വിനിർമുക്തോ ദേഹസ്ഥാപി ഹി തദ്ഗുണൈഃ || 6.14 ||

യത്യാത്മാ ഹിംസ്യതേ ഹിംസ്രൈർയേന കിഞ്ചിദ് യദൃച്ഛയാ |
അർച്യതേ വാ ക്വചിത്തത്ര ന വൃതിക്രിയതേ ബുധഃ || 6.15 ||

ന സ്തുവീത ന നിന്ദേത കുർവതഃ സാധ്യസാധു വാ |
വദതോ ഗുണഭോഷാഭ്യാം വർജ്ജിതഃ സമദ്യങ്മുനിഃ || 6.16 ||

ന കുർയാന്ന വദേത് കിഞ്ചിന്ന ധ്യായേത് സാധ്യസാധു വാ |
ആത്മാരാജോനയാ വൃത്തയാ വിചരേജ്ജഡവൻമുനിഃ || 6.17 ||

ശബ്ദബ്രഹ്മണി നിഷ്ണാതോ ന നിഷ്ണായാത് പരേ യദി |
ശ്രമസ്തസ്യ ശ്രമഫലോ ഹ്യധേനുമിവ രക്ഷതഃ || 6.18 ||

ഗാം ദുഗ്ധദോഹാമസതീം ച ഭാർയാം
 ദേഹം പരാധീനമസത്പ്രജാം ച |
 വിത്തം ത്വതീർഥീകൃതമംഗ വാചം
 ഹീനാം മയാ രക്ഷതി ദുഃഖദുഃഖീ || 6.19 ||

യസ്യാം ന മേ പാവനമംഗ കർമ
 സ്ഥിത്യുദ്ഭവപ്രാണനിരോധമസ്യ |
 ലീലാവതാരേപ്ലിതജന്മ വാ സ്വാദ് -
 വസ്യാം ഗിരം താം ബിഭൃയാന്ന ധീരഃ || 6.20 ||

ഏവം ജിജ്ഞാസയാപോഹ്യ നാനാത്വഭ്രമമാത്മനി |
 ഉപാരമേത വിരജം മനോ മയൂർപ്യ സർവഗേ || 6.21 ||

യദ്യനീശോ ധാരയിതും മനോ ബ്രഹ്മണി നിശ്ചലം |
 മയി സർവാണി കർമാണി നിരപേക്ഷഃ സമാചര || 6.22 ||

ശ്രദ്ധാലൂർമേ കമാഃ ശൃൺവൻ സുഭദ്രാ ലോകപാവനീഃ |
 ഗായന്നനുസ്മരൻ കർമ ജന്മ ചാഭിനയൻ മുഹൂഃ || 6.23 ||

മദർഥേ ധർമകാമാർമാനാചരൻ മദപാശ്രയഃ |
 ലഭതേ നിശ്ചലാം ഭക്തിം മയൂദ്ധവ സനാതനേ || 6.24 ||

സത്സംഗലബ്ധയാ ഭക്ത്യാ മയി മാം സ ഉപാസിതാ |
 സ വൈ മേ ദർശിതം സദ്ഭിരഞ്ജസാ വിനതേ പദം || 6.25 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
 സാധുസ്തവോത്തമശ്ലോക മതഃ കീദൃഗ്വിധഃ പ്രഭോ |
 ഭക്തിസ്ത്വയുപയുജ്യേത കീദൃശീ സദ്ഭിരാദ്യതാ || 6.26 ||

ഏതൻമേ പുരുഷാധ്യക്ഷ ലോകാധ്യക്ഷ ജഗത്പ്രഭോ |
 പ്രണതായാനുരക്തായ പ്രപന്നായ ച കഥ്യതാം || 6.27 ||

ത്വം ബ്രഹ്മ പരമം വ്യോമ പുരുഷഃ പ്രകൃതേഃ പരഃ |
അവതീർണ്ണോസി ഭഗവൻ സ്യേഷ്ഠാപാത്തപൃഥ്വപുഃ || 6.28 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
കൃപാലുരകൃതദ്രോഹസ്തിതിക്ഷുഃ സർവദേഹിനാം |
സത്യസാരോന്മവദ്യാത്മാ സമഃ സർവോപകാരകഃ || 6.29 ||

കാമൈരഹതധീർദാന്തോ മൃദുഃ ശുചിരകിഞ്ചനഃ |
അനീഹോ മിതഭുക് ശാന്തഃ സ്ഥിരോ മച്ഛരണോ മുനിഃ || 6.30 ||

അപ്രമത്തോ ഗഭീരാത്മാ ധൃതിമാഞ്ജിതഷഡ്ഗുണഃ |
അമാനീ മാനദഃ കൽയോ മൈത്രഃ കാരുണികഃ കവിഃ || 6.31 ||

ആജ്ഞായൈവം ഗുണാൻ ദോഷാൻ മയാദ്വിദിഷ്ഠാനപി സ്വകാൻ |
ധർമാൻ സംത്യജ്യ യഃ സർവാൻ മാം ഭജേത സ സത്തമഃ || 6.32 ||

ജ്ഞാത്യാജ്ഞാത്യാഥ യേ വൈ മാം യാവാൻ യശ്ചാസ്തി യാദൃശഃ |
ഭജന്ത്യനന്യഭാവേന തേ മേ ഭക്തതമാ മതാഃ || 6.33 ||

മൽലിംഗമദ്ഭക്തജന ദർശനസ്മർശനാർചനം |
പരിചർയാ സ്തുതിഃ പ്രഹൃഗുണകർമാനുകീർത്തനം || 6.34 ||

മത്കമാശ്രവണേ ശ്രദ്ധാ മദനുധ്യാനമുദ്ധവ |
സർവലാഭോപഹരണം ദാസ്യേനാത്മനിവേദനം || 6.35 ||

മജ്ജൻമകർമകഥനം മമ പർവാനുമോദനം |
ഗീതതാണ്ഡവവാദിത്ര ഗോഷീദിർമദ്ഗൃഹോത്സവഃ || 6.36 ||

യാത്രാ ബലിവിധാനം ച സർവവാർഷികപർവസു |
വൈദികീ താന്ത്രികീ ദീക്ഷാ മദീയവ്രതധാരണം || 6.37 ||

മമാർചാസ്ഥാപനേ ശ്രദ്ധാ സ്വതഃ സംഹത്യ ചോദ്യമഃ |
ഉദ്യാനോപവനാക്രീഡ പുരമന്ദിരകർമ്മണി || 6.38 ||

സമ്മാർജ്ജനോപലേപാദ്യാം സേകമണ്ഡലവർത്തനൈഃ |
ഗൃഹശുശ്രൂഷണം മഹ്യം ദാസവദ് യദമായയാ || 6.39 ||

അമാനിത്വമദംഭിത്വം കൃതസ്യാപരികീർത്തനം |
അപി ദീപാവലോകം മേ നോപയുഞ്ജാനിവേദിതം || 6.40 ||

യദ് യദിഷ്ഠതമം ലോകേ യച്ചാതിപ്രിയമാത്മനഃ |
തത്തന്നിവേദയേൻമഹ്യം തദാനന്ത്യായ കൽപതേ || 6.41 ||

സൂർയോഗ്നിർബ്രാഹ്മണാ ഗാവോ വൈഷ്ണവഃ ഖം മരുജ്ജലം |
ഭൂരാത്മാ സർവഭൂതാനി ഭദ്ര പൂജാപദാനി മേ || 6.42 ||

സൂർയേ തു വിദ്യയാ ത്രയ്യാ ഹവിഷാഗ്നൗ യജ്ഞേത മാം |
ആതിഥ്യേന തു വിപ്രാഗ്രേഗ്യ ഗോഷ്യാംഗ യവസാദിനാ || 6.43 ||

വൈഷ്ണവേ ബന്ധുസത്കൃത്യാ ഹൃദി വേ ധ്യാനനിഷ്ഠയാ |
വായൗ മുഖ്യധിയാ തോയേ ദ്രവൈസ്സോയപുരസ്കൃതൈഃ || 6.44 ||

സ്ഥണ്ഡിലേ മന്ത്രഹൃദയൈർഭോഗൈരാത്മാനമാത്മനി |
ക്ഷേത്രജ്ഞം സർവഭൂതേഷു സമത്യേന യജ്ഞേത മാം || 6.45 ||

ധിഷ്ഠ്യേഷ്യേഷ്വിതി മദ്രൂപം ശംഖചക്രഗദാംബുജൈഃ |
യുക്തം ചതുർഭുജം ശാന്തം ധ്യായന്നർചേത് സമാഹിതഃ || 6.46 ||

ഇഷ്ടാപൂർത്തേന മാമേവം യോ യജ്ഞേത സമാഹിതഃ |
ലഭതേ മയി സദ്ഭക്തിം മത്സ്മൃതിഃ സാധുസേവയാ || 6.47 ||

പ്രായേണ ഭക്തിയോഗേന സത്സംഗേന വിനോദ്ധവ |
നോപായോ വിദ്യതേ സധ്യുങ് പ്രായണം ഹി സതാമഹം || 6.48 ||

അമൈത് പരമം ഗുഹ്യം ശൃൺവതോ യദുനന്ദന |
സുഗോപ്യമപി വക്ഷ്യാമി ത്വം മേ ഭൃത്യഃ സുഹൃത് സഖാ || 6.49 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ഷഷോധായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ സപ്തമോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ന രോധയതി മാം യോഗോ ന സാംഖ്യം ധർമ ഏവ ച |
ന സ്വാധ്യായസ്തപസ്ത്യാഗോ നേഷ്ഠാപൂർത്തം ന ദക്ഷിണാ || 7.1 ||

വ്രതാനി യജ്ഞശ്ചരന്ദാംസി തീർത്ഥാനി നിയമാ യമാഃ |
യമാവരുന്ധേ സത്സംഗഃ സർവസംഗാപഹോ ഹി മാം || 7.2 ||

സത്സംഗേന ഹി ദൈതേയാ യാതുധാനാ മൃഗാഃ ഖഗാഃ |
ഗന്ധർവാപ്ലരസോ നാഗാഃ സിദ്ധാശ്ചാരണഗൃഹ്യാകാഃ || 7.3 ||

വിദ്വാധരാ മനുഷ്യേഷു വൈശ്യാഃ ശൂദ്രാഃ സ്ത്രീയോന്മത്യജാഃ |
രജസ്തമഃപ്രകൃതയസ്തന്മിംസ്തന്മിൻ യുഗ്യേനഘ || 7.4 ||

ബഹവോ മത്പദം പ്രാപ്താസ്ത്യാഷ്ടകായാധവാദയഃ |
വൃഷപർവാ ബലിർബാണോ മയശ്ചാഥ വിഭീഷണഃ || 7.5 ||

സുഗ്രീവോ ഹനുമാനുകേഷാ ഗജോ ഗൃധ്രോ വണികപഥഃ |
വ്യാധഃ കുബ്ജോ വ്രജേ ഗോപ്യോ യജ്ഞപത്മസ്തഥാപരേ || 7.6 ||

തേ നാധീതശ്രുതിഗണാ നോപാസിതമഹത്തമാഃ |
അവ്രതാതപ്തപസഃ മത്സംഗാൻമാമുപാഗതാഃ || 7.7 ||

കേവലേന ഹി ഭാവേന ഗോപ്യോ ഗാവോ നഗാ മൃഗാഃ |
യ്യേൻയേ മൂഢധിയോ നാഗാഃ സിദ്ധാ മാമീയുരഞ്ജസാ || 7.8 ||

യം ന യോഗേന സാംഖ്യേന ദാനവ്രതതപോദ്യയൈഃ |
 വ്യാഖ്യാന്യാധ്യായസംന്യാസൈഃ പ്രാപ്തയാദ് യത്നവാനപി || 7.9 ||

രാമേണ സാർധം മമുരാം പ്രണീതേ
 ശ്യാഹൽകിനാ മയ്യനുരക്തചിത്താഃ |
 വിഗാഢഭാവേന ന മേ വിധോഗ -
 തീവ്രാധയോന്മയം ദദൃശുഃ സുഖായ || 7.10 ||

താസ്മാഃ ക്ഷപാഃ പ്രേഷ്വതമേന നീതാ
 മയൈവ വൃന്ദാവനഗോചരേണ |
 ക്ഷണാർധവത്താഃ പുനരംഗ താസാം
 ഹീനാ മയാ കൽപസമാ ബഭൂവുഃ || 7.11 ||

താ നാവിദൻ മയ്യനുഷംഗബദ്ധ -
 ധീയഃ സ്വമാത്മാനമദസ്തഥേദം |
 യഥാ സമാധൗ മൂനയോബ്ബിതോയേ
 നദ്യഃ പ്രവിഷ്ടാ ഇവ നാമരുപേ || 7.12 ||

മത്കാമാ രമണം ജാരമസ്വരൂപവിഭോബലാഃ |
 ബ്രഹ്മ മാം പരമം പ്രാപുഃ സംഗാച്ഛതസഹസ്രശഃ || 7.13 ||

തസ്മാത്ത്വമുദ്ധവോത്സൃജ്യ ചോദനാം പ്രതിചോദനാം |
 പ്രവൃത്തിം ച നിവൃത്തിം ച ശ്രോതവ്യം ശ്രുതമേവ ച || 7.14 ||

മാമേകമേവ ശരണമാത്മാനം സർവദേഹിനാം |
 യാഹി സർവാത്മാഭാവേന മയാ സ്യാ ഹ്യകുതോഭയഃ || 7.15 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
 സംശയഃ ശൃൺവതോ വാചം തവ യോഗേശ്വരേശ്വര |
 ന നിവർത്ത ആത്മസ്ഥോ യേന ഭ്രാമ്യതി മേ മനഃ || 7.16 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

സ ഏഷ ജീവോ വിവരപ്രസൂതിഃ

പ്രാണേന ഘോഷേണ ഗുഹാം പ്രവിഷ്ടഃ |

മനോമയം സൂക്ഷ്മമുപേത്യ രൂപം

മാത്രാ സ്വരോ വർണ ഇതി സ്ഥവിഷ്ടഃ || 7.17 ||

യമാനലഃ ഖ്യേന്നിലബന്ധുരുഷ്ടാ

ബലേന ദാരുൺയധിമഥ്യമാനഃ |

അണുഃ പ്രജാതോ ഹവിഷാ സമിധ്യതേ

തഥൈവ മേ വ്യക്തിരിയം ഹി വാണീ || 7.18 ||

ഏവം ഗദിഃ കർമ്മ ഗതിർവിസർഗോ

ഘ്രാണോ രസോ ദൃക് സ്പർശഃ ശ്രുതിശ്ച |

സങ്കൽപവിജ്ഞാനമമാദിമാനഃ

സൂത്രം രജഃസത്ത്വതമോവികാരഃ || 7.19 ||

അയം ഹി ജീവസ്ത്രിവുദബ്ജയോനി -

രവ്യക്ത ഏകോ വയസാ സ ആദൃഃ |

വിശ്ലിഷ്ടശക്തിർബഹുധേവ ഭാതി

ബീജാനി യോനിം പ്രതിപദ്യ യദ്യത് || 7.20 ||

യസ്തിന്നിദം പ്രോതമശേഷമോതം

പടോ യഥാ തന്തുവിതാനസംസ്ഥഃ |

യ ഏഷ സംസാരതരൂഃ പുരാണഃ

കർമാന്തകഃ പുഷ്പഫലേ പ്രസൂതേ || 7.21 ||

ദേവ അസ്യ ബീജേ ശതമൂലസ്ത്രിനാലഃ

പഞ്ചസ്തന്ധഃ പഞ്ചരസപ്രസൂതിഃ |

ദശൈകശാഖോ ദ്വിസുപർണനീഡ -

സ്ത്രിവൽകലോ ദ്വിഹലോർകം പ്രവിഷ്ടഃ || 7.22 ||

അദന്തി ചൈകം ഫലമസ്യ ഗൃധ്രാ

ഗ്രാമേചരാ ഏകമരൺയവാസാഃ |

ഹംസാ യ ഏകം ബഹുരുപമിജ്ജ്യ -

ർമായാമയം വേദ സ വേദ വേദം || 7.23 ||

ഏവം ഗുരുപാസനയൈകദക്ഷത്യാ

വിദ്യാകുഠാരേണ ശിതേന ധീരഃ |

വിവൃശ്യ ജീവാശയമപ്രമത്തഃ

സമ്പദ്യ ചാത്മാനമഥ ത്യജാസ്രം || 7.24 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു സപ്തമോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ അഷ്ടമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

സത്ത്വം രജസ്സമ ഇതി ഗുണാ ബുദ്ധേർന ചാത്മനഃ |

സത്തേനാനായതമൗ ഹന്യാത് സത്ത്വം സത്തേന ചൈവ ഹി || 8.1 ||

സത്ത്വാദ് ധർമോ ദിവേദ് വൃദ്ധാത് പുംസോ മദ്ദക്തിലക്ഷണഃ |

സാത്ത്വികോപാസയാ സത്ത്വം തതോ ധർമഃ പ്രവർതതേ || 8.2 ||

ധർമോ രജസ്സമോ ഹന്യാത് സത്ത്വവൃദ്ധിരനുത്തമഃ |

ആശു നശ്യതി തന്മൂലോ ഹൃധർമ ഉദയേ ഹതേ || 8.3 ||

ആഗമോഽപഃ പ്രജാ ദേശഃ കാലഃ കർമ ച ജന്മ ച |

ധ്യാനം മന്ത്രോഽഥ സംസ്കാരോ ദശൈതേ ഗുണഹേതവഃ || 8.4 ||

തത്തത്സാത്ത്വികമേവൈഷാം യദ് യദ് വൃദ്ധാഃ പ്രചക്ഷതേ |

നിന്ദന്തി താമസം തത്തദ് രാജസം തദുപേക്ഷിതം || 8.5 ||

സാത്ത്വികാൻയേവ സേവേത പുമാൻ സത്ത്വവിവൃദ്ധയേ |

തതോ ധർമസ്തതോ ഇത്ഥാനം യാവത്സ്മൃതിരപോഹനം || 8.6 ||

വേണുസംഘർഷജോ വഹ്നിർദഗ്ധാ ശാമ്യതി തദ് വനം |

ഏവം ഗുണവൃത്യയജോ ദേഹഃ ശാമ്യതി തത്ക്രിയഃ || 8.7 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

വിദന്തി മർത്യാഃ പ്രായേണ വിഷയാൻ പദമാപദാം |

തമാപി ഭുഞ്ജതേ കൃഷ്ണ തത്കഥം ശ്വഖരാജവത് || 8.8 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അഹമിത്യന്യമാബുദ്ധിഃ പ്രമത്തസ്യ യഥാ ഹൃദി |
ഉത്സർപതി രജോ ഘോരം തതോ വൈകാരികം മനഃ || 8.9 ||

രജോയുക്തസ്യ മനസഃ സങ്കൽപഃ സവികൽപകഃ |
തതഃ കാമോ ഗുണധ്യാനാദ് ദുഃസഹഃ സ്യാദ്ധി ദുർമതേഃ || 8.10 ||

കരോതി കാമവശഗഃ കർമാൺയവിജിതേന്ദ്രിയഃ |
ദുഃഖോദർകാണി സമ്പശ്യൻ രജോവേഗവിമോഹിതഃ || 8.11 ||

രജസ്തമോഭ്യാം യദപി വിദ്വാൻ വിക്ഷിപ്തധീഃ പുനഃ |
അതന്ദ്രിതോ മനോ യുഞ്ജൻ ദോഷദ്യഷ്ടിർന സഞ്ജതേ || 8.12 ||

അപ്രമത്തോന്മുയുഞ്ജിത മനോ മയൂർപയഃശരണൈഃ |
അനിർവിണ്ണോ യഥാകാലം ജിതശ്യാസോ ജിതാസനഃ || 8.13 ||

ഏതാവാനു യോഗ ആദിഷ്ടോ മച്ഛിഷ്യൈഃ സനകാദിഭിഃ |
സർവതോ മന ആകൃഷ്ട മയുദ്ധ്വീവേശ്യതേ യഥാ || 8.14 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

യദാ ത്വം സനകാദിഭ്യോ യേന രൂപേണ കേശവ |
യോഗമാദിഷ്ടവാനേതദ് രൂപമിച്ഛാമി വേദിതും || 8.15 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

പുത്രാ ഹിരൺയഗർഭസ്യ മാനസാഃ സനകാദയഃ |
പപ്രച്ഛുഃ പിതരം സൂക്ഷ്മാഃ യോഗസൈക്യാന്തികീം ഗതിം || 8.16 ||

സനകാദയ ഉഘുഃ

ഗുണേഷ്വാവിശതേ ചേതോ ഗുണാശ്ചേതസി ച പ്രഭോ |
കഥമന്യോന്യസംത്യാഗോ മുമുക്ഷോരതിതിതീർഷോഃ || 8.17 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ഏവം പുഷ്പോ മഹാഭേദഃ സ്വയംഭൂർഭൂതഭാവനഃ |
ധ്യായമാനഃ പ്രശ്നബീജം നാഭ്യപദ്യത കർമ്മധീഃ ||8.18 ||

സ മാമചിന്തയദ് ഭേദഃ പ്രശ്നപാരതിതീർഷയാ |
തസ്യാഹം ഹംസരൂപേണ സകാശമഗമം തദാ ||8.19 ||

ഭൃഷ്ടാ മാം ത ഉപവ്രജ്യ കൃത്യ പാദാഭിവന്ദനം |
ബ്രഹ്മാണമഗ്രതഃ കൃത്വാ പപ്രച്ഛുഃ കോ ഭവാനിതി ||8.20 ||

ഇത്യഹം മൂനിഭിഃ പുഷ്പസ്തത്ത്വജിജ്ഞാസുഭിസ്തദാ |
യദവോചമഹം തേഭ്യസ്തദുദ്ധവ നിബോധ മേ ||8.21 ||

വസ്തൂനോ യദ്യനാനാത്വമാത്മനഃ പ്രശ്ന ഇൗഭൃശഃ |
കഥം ഘടേത വോ വിപ്രാ വക്തൂർവാ മേ ക ആശ്രയഃ ||8.22 ||

പഞ്ചാത്മകേഷു ഭൂതേഷു സമാനേഷു ച വസ്തൂതഃ |
കോ ഭവാനിതി വഃ പ്രശ്നോ വാചാരംഭോ ഹ്യനർഥകഃ ||8.23 ||

മനസാ വചസാ ഭൃഷ്ടാ ഗൃഹ്യത്യേൻയൈരപീന്ദിനൈഃ |
അഹമേവ ന മത്തോന്യദിതി ബുധ്യധ്വമഞ്ജസാ ||8.24 ||

ഗുണേഷ്വാവിശതേ ചേതോ ഗുണാശ്ചേതസി ച പ്രജാഃ |
ജീവസ്യ ദേഹ ഉഭയം ഗുണാശ്ചേതോ മദാത്മനഃ ||8.25 ||

ഗുണേഷു ചാവിശച്ചിത്തമഭീക്ഷ്ണം ഗുണസേവയാ |
ഗുണാശ്ച ചിത്തപ്രഭവാ മദ്രൂപ ഉഭയം ത്യജേത് ||8.26 ||

ജാഗ്രത് സ്വപ്നഃ സുഷുപ്തം ച ഗുണതോ ബുദ്ധിവൃത്തയഃ |
താസാം വിലക്ഷണോ ജീവഃ സാക്ഷിത്യേന വിനിശ്ചിതഃ ||8.27 ||

യർഹി സംസൃതിബന്ധോഽയമാത്മനോ ഗുണവൃത്തിഭഃ |
മയി തുർയേ സ്ഥിതോ ജഹ്യാത് ത്യാഗസ്തദ്ഗുണചേതസാം || 8.28 ||

അഹങ്കാരകൃതം ബന്ധമാത്മനോഽർഥവിപര്യയം |
വിദ്വാൻ നിർവിദ്യ സംസാരചിന്താം തുർയേ സ്ഥിതസ്ത്യജേത് || 8.29 ||

യാവന്നാനാർഥധീഃ പുംസോ ന നിവർത്തേത യുക്തിഭിഃ |
ജാഗർത്യപി സ്വപന്നജ്ഞഃ സ്വപ്നേ ജാഗരണം യഥാ || 8.30 ||

അസത്ത്വാദാത്മനോഽന്വേഷാം ഭാവാനാം തത്കൃതാ ഭിദാ |
ഗതയോ ഹേതവശ്ചാസ്യ മൃഷാ സ്വപ്നഭൃശോ യഥാ || 8.31 ||

യോ ജാഗരേ ബഹിരനുകുലേണധർമിണോഽർഥാൻ
ഭുക്തേ സമസ്തകരണൈർഹൃദി തത്സദുക്ഷാൻ |
സ്വപ്നേ സുഷുപ്തേ ഉപസംഹാരതേ സ ഏകഃ
സ്മൃത്യൻവയാത്രതിഗുണവൃത്തിദുഗിന്ദ്രിയേശഃ || 8.32 ||

ഏവം വിമൃശ്യ ഗുണതോ മനസസ്തർയവസ്ഥാ
മൻമായയാ മയി കൃതാ ഇതി നിശ്ചിതാർഥാഃ |
സംഹരിദ്യ ഹാർദമനുമാനസദുക്തിതീക്ഷ്ണ -
ഇത്താനാസിനാ ഭജത മാഖിലസംശയാധിം || 8.33 ||

ഈക്ഷേത വിഭ്രമമിദം മനസോ വിലാസം
ദൃഷ്ടം വിനഷ്ടമതിലോലമലാതചക്രം |
വിജ്ഞാനമേകമുരുധേവ വിഭാതി മായാ
സ്വപ്നസ്ത്രിധാ ഗുണവിസർഗകൃതോ വികൽപഃ || 8.34 ||

ദൃഷ്ടിം തതഃ പ്രതിനിവർത്യ നിവൃത്തത്യുഷ്ണ -
സ്തൂഷ്ണിം ഭവേന്നിജസുഖാനുഭവോ നിരീഹഃ |

സന്ദൃശ്യതേ ക്വ ച യദീദമവസ്തുബുദ്ധ്യാ
ത്യക്തം ഭ്രമായ ന ഭവേത് സ്യുതിരാനിപാതാത് ||8.35 ||

ദേഹം ച നശ്വരമവസ്ഥിതമുത്ഥിതം വാ
സിദ്ധോ ന പശ്യതി യതോദ്യോഗമത് സ്വരൂപം |
ദൈവാദപേതമഥ ദൈവവശാദുപേതം
വാസോ യഥാ പരികൃതം മദിരാമദാസഃ ||8.36 ||

ദേഹോഽപി ദൈവവശഗഃ ഖലു കർമ യാവത്
സ്വാരംഭകം പ്രതിസമീക്ഷത ഏവ സാസുഃ |
തം സപ്രപഞ്ചമധിരൂഢസമാധിയോഗഃ
സ്വാപ്നം പുനർന ഭജതേ പ്രതിബുദ്ധവസ്തുഃ ||8.37 ||

മയൈതദുക്തം വോ വിപ്രാ ഗുഹ്യം യത് സാംഖ്യയോഗയോഃ |
ജാനീത മാഽഗതം യജ്ഞം യുഷ്മദ്ധർമവിവക്ഷയാ ||8.38 ||

അഹം യോഗസ്യ സാംഖ്യസ്യ സത്യസ്യർത്ഥസ്യ തേജസഃ |
പരായണം ദ്വിജശ്രേഷ്ഠാഃ ശ്രിയഃ കീർത്തേർദമസ്യ ച ||8.39 ||

മാം ഭജന്തി ഗുണാഃ സർവേ നിർഗുണം നിരപേക്ഷകം |
സുഹൃദം പ്രിയമാത്മാനം സാമ്യാസംഗാദയോഽഗുണാഃ ||8.40 ||

ഇതി മേ ഛിന്നസന്ദേഹാ മൂനയഃ സനകാദയഃ |
സഭാജയിത്വാ പരയാ ഭക്ത്യാഗൃണത സംസ്തവൈഃ ||8.41 ||

തൈരഹം പുജിതഃ സമ്യക് സംസ്കൃതഃ പരമർഷിഭിഃ |
പ്രത്യേയായ സ്വകം ധാമ പശ്യതഃ പരമേഷ്വിനഃ ||8.42 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു അഷ്ടമോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ നവമോഽധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

വദന്തി കൃഷ്ണ ശ്രേയാംസി ബഹൂനി ബ്രഹ്മവാദിനഃ |
തേഷാം വികൽപപ്രാധാന്യമുതാഹോ ഏകമുഖ്യതാ || 9.1 ||

ഭവതോദാഹൃതഃ സ്വാമിൻ ഭക്തിയോഗോന്മേഷിതഃ |
നിരസ്യ സർവതഃ സംഗം യേന ത്വയാവിശേൻമനഃ || 9.2 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

കാലേന നഷ്ടാ പ്രലയേ വാണീയം വേദസഞ്ജ്ഞിതാ |
മയാഽിദൗ ബ്രഹ്മണേ പ്രോക്താ ധർമോ യസ്യാം മദാന്തകഃ || 9.3 ||

തേന പ്രോക്താ ച പുത്രായ മനവേ പൂർവജായ സാ |
തതോ ഭൃഗ്വാദയോഽഗൃഹ്ണൻ സപ്ത ബ്രഹ്മമഹർഷയഃ || 9.4 ||

തേഭ്യഃ പിതൃഭ്യസ്തത്പുത്രാ ദേവദാനവഗുഹ്യകാഃ |
മനുഷ്യാഃ സിദ്ധഗന്ധർവാഃ സവിദ്യാധരചാരണാഃ || 9.5 ||

കിംദേവാഃ കിന്നരാ നാഗാ രക്ഷഃകിംപുരുഷാദയഃ |
ബഹ്യസ്തേഷാം പ്രകൃതയോ രജഃസത്ത്വതമോഭൂവഃ || 9.6 ||

യാഭിർഭൂതാനി ഭിദ്യന്തേ ഭൂതാനാം മതയസ്തഥാ |
യഥാപ്രകൃതി സർവേഷാം ചിത്രാ വാചഃ സ്രവന്തി ഹി || 9.7 ||

ഏവം പ്രകൃതിവൈചിത്രാദ് ഭിദ്യന്തേ മതയോ നൃണാം |
പാരമ്പര്യേണ കേഷാഞ്ചിത് പാഖണ്ഡമതയോപരേ || 9.8 ||

മന്മായാമോഹിതധിയഃ പുരുഷാഃ പുരുഷർഷഭ |
ശ്രേയോ വദന്ത്യനേകാന്തം യഥാകർമ യഥാരുചി ||9.9 ||

ധർമമേകേ യശശ്ചാൻയേ കാമം സത്യം ദമം ശമം |
അൻയേ വദന്തി സ്വാർഥം വാ ഐശ്വര്യം ത്യാഗഭോജനം ||9.10 ||

കേചിദ് യജ്ഞതപോദാനം വ്രതാനി നിയമാൻ യമാൻ |
ആദ്യന്തവന്ത ഏവൈഷാം ലോകാഃ കർമവിനിർമിതാഃ |
ദുഃഖോദർകാസ്തഥോനിഷ്ഠാഃ ക്ഷുദ്രാനന്ദാഃ ശുചാർപിതാഃ ||9.11 ||

മയൂർപിതാത്മനഃ സദ്യ നിരപേക്ഷസ്യ സർവതഃ |
മയാജ്ഞനാ സുഖം യത്തത് കുതഃ സ്വാദ് വിഷയാത്മനാം ||9.12 ||

അകിഞ്ചനസ്യ ദാന്തസ്യ ശാന്തസ്യ സമചേതസഃ |
മയാ സന്തുഷ്ടമനസഃ സർവാഃ സുഖമയാ ദിശഃ ||9.13 ||

ന പാരമേഷ്ഠ്യം ന മഹേന്ദ്രധിഷ്ഠ്യം
ന സാർവഭൗമം ന രസാധിപത്യം |
ന യോഗസിദ്ധീരപുനർഭവം വാ
മയൂർപിതാത്മേച്ഛതി മദ്വിനാൻയത് ||9.14 ||

ന തഥാ മേ പ്രിയതമ ആത്മയോനിർന ശങ്കരഃ |
ന ച സങ്കർഷണോ ന ശ്രീർനൈവാത്മാ ച യഥാ ഭവാൻ ||9.15 ||

നിരപേക്ഷം മൂനിം ശാന്തം നിർവൈരം സമദർശനം |
അനുവ്രജാമൃഹം നിത്യം പുയേയേത്യംഘ്രിരേണുഭിഃ ||9.16 ||

നിഷ്ഠിഞ്ചനാ മയൂനൂരകുതചേതസഃ
ശാന്താ മഹാന്തോഖിലജീവവത്സലാഃ |
കാമൈരനാലബ്ധധിയോ ജുഷന്തി യത്
തന്നൈരപേക്ഷ്യം ന വിദുഃ സുഖം മമ ||9.17 ||

ബാധ്യമാനോഽപി മദ്ഭക്തോ വിഷയൈരജിതേന്ദ്രിയഃ |
പ്രായഃ പ്രഗൽഭയാ ഭക്ത്യാ വിഷയൈർനാഭിഭൂയതേ ||9.18 ||

യമാഗ്നിഃ സുസമൃദ്ധാർചിഃ കരോത്യേധാംസി ഭസ്മസാത് |
തഥാ മദ്വിഷയാ ഭക്തിരുദ്ധവൈനാംസി കൃത്സ്നശഃ ||9.19 ||

ന സാധയതി മാം യോഗോ ന സാംഖ്യം ധർമ ഉദ്ധവ |
ന സ്വാധ്യായസ്തപസ്ത്യാഗോ യഥാ ഭക്തിർമമോർജിതാ ||9.20 ||

ഭക്ത്യാഹമേകയാ ഗ്രാഹ്യഃ ശ്രദ്ധയാഽർത്ഥാ പ്രിയഃ സതാം |
ഭക്തിഃ പുനാതി മന്നിഷാ ശ്വപാകാനപി സംഭവാത് ||9.21 ||

ധർമഃ സത്യദയോപേതോ വിദ്യാ വാ തപസാൻവിതാ |
മദ്ഭക്ത്യാപേതമാത്മാനം ന സമ്യക് പ്രപുനാതി ഹി ||9.22 ||

കഥം വിനാ രോമഹർഷം ദ്രവതാ ചേതസാ വിനാ |
വിനാഽനന്ദാശ്രുകലയാ ശുദ്ധ്യേദ് ഭക്ത്യാ വിനാഽശ്രയഃ ||9.23 ||

വാഗ് ഗദ്ഗദാ ദ്രവതേ യസ്യ ചിത്തം
രുദത്യഭീക്ഷ്ണം ഹസതി ക്വചിച്ച |
വിലജ്ജ ഉദ്ഗായതി നൃത്യതേ ച
മദ്ഭക്തിയുക്തോ ഭുവനം പുനാതി ||9.24 ||

യമാഗ്നിനാ ഹേമ മലം ജഹാതി
ധ്മാതം പുനഃ സ്വം ഭജതേ ച രൂപം |
ആത്മാ ച കർമാനുശയം വിധൂയ
മദ്ഭക്തിയോഗേന ഭജത്യഥോ മാം ||9.25 ||

യഥാ യഥാഽർത്ഥാ പരിമുജ്യത്യേസൗ
മത്പുണ്യഗാമാശ്രവണാഭിധാനൈഃ |

തമാ തമാ പശ്യതി വന്ധു സൂക്ഷ്മം

ചക്ഷുർയമൈവാഞ്ജനസമ്പ്രയുക്തം ||9.26 ||

വിഷയാൻ ധ്യായതശ്ചിത്തം വിഷയേഷു വിഷഇജ്ജതേ |

മാമനുസൂരതശ്ചിത്തം മയ്യേവ പ്രവിലീയതേ ||9.27 ||

തസ്മാദസദഭിധ്യാനം യഥാ സ്വപ്നമനോരഥം |

ഹിത്വാ മയി സമാധത്വ മനോ മദ്ഭാവഭാവിതം ||9.28 ||

സ്ത്രീണാം സ്ത്രീസംഗിനാം സംഗം ത്യക്ത്വാ ദൂരത ആത്മവാൻ |

ക്ഷേമേ വിവിക്ത ആസീനശ്ചിന്തയേൻമാമതന്ദ്രിതഃ ||9.29 ||

ന തമാസ്യ ദവേത് ക്ലേശോ ബന്ധശ്ചാൻയപ്രസംഗതഃ |

യോഷിത്സംഗാദ് യഥാ പുംസോ യഥാ തത്സംഗിസംഗതഃ ||9.30 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

യഥാ ത്വാമരവിനാക്ഷ യാദൃശം വാ യദാത്മകം |

ധ്യായേൻമുമുക്ഷുരേതൻമേ ധ്യാനം ത്വം വക്തുമർഹസി ||9.31 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

സമ ആസന ആസീനഃ സമകായോ യഥാസുഖം |

ഹസ്താവുത്സംഗ ആധായ സ്വനാസാഗ്രകൃതേക്ഷണഃ ||9.32 ||

പ്രാണസ്യ ശോധയേൻമാർഗം പൂരകുന്ദകരേചകൈഃ |

വിപര്യയേണാപി ശനൈരഭ്യസേന്നിർജിതേന്ദ്രിയഃ ||9.33 ||

ഹൃദ്യവിച്ഛിന്നമോങ്കാരം ഘണ്ടാനാദം ബിസോർണവത് |

പ്രാണേനോദീര്യ തത്രാഥ പുനഃ സംവേശയേത് സ്വരം ||9.34 ||

ഏവം പ്രണവസംയുക്തം പ്രാണമേവ സമഭ്യസേത് |

ദശകൃത്യസ്ത്രീഷവണം മാസാദർവാഗ് ജിതാനിലഃ ||9.35 ||

ഹൃത്പുണ്ഡരീകമന്തഃസ്ഥമൂർധ്വനാലമധോമുഖം |
ധ്യാത്വാർധ്വമുഖമുന്നിദ്രമഷ്ടപത്രം സകർണികം ||9.36 ||

കർണികായാം ന്യസേത് സൂര്യസോമാഗ്നീനുത്തരോത്തരം |
വഹ്നിമധ്യേ സ്മരേദ് രൂപം മമൈതദ് ധ്യാനമംഗലം ||9.37 ||

സമം പ്രശാന്തം സുമുഖം ദീർഘചാരുചതുർഭുജം |
സുചാരുസുന്ദരഗ്രീവം സുകപോലം ശുചിസ്തിതം ||9.38 ||

സമാനകർണവിന്ധസ്ത സ്മരൻമകരകുണ്ഡലം |
ഹേമാംബരം ഘനശ്യാമം ശ്രീവത്സശ്രീനികേതനം ||9.39 ||

ശംഖചക്രഗദാപദ്മ വനമാലാവിഭൂഷിതം |
നൂപുരൈർവിലസത്പാദം കൗസ്തുഭപ്രഭയാ യുതം ||9.40 ||

ദ്യുമത്കിരീടകടക കടിസൂത്രാംഗദായുതം |
സർവാംഗസുന്ദരം ഹൃദ്യം പ്രസാദസുമുഖേക്ഷണം |
സുകുമാരമഭിധ്വായേത് സർവാംഗേഷു മനോ ദധത് ||9.41 ||

ഇന്ദ്രിയാണീന്ദ്രിയാർഥേഭ്യോ മനസാജ്ജ്വലശ്ച തൻമനഃ |
ബുദ്ധ്യാ സാരമിനാ ധീരഃ പ്രണയേൻമയി സർവതഃ ||9.42 ||

തത് സർവവ്യാപകം ചിത്തമാകൃഷ്ടൈകത്ര ധാരയേത് |
നാൻയാനി ചിന്തയേദ് ഭൂയഃ സുസ്തിതം ഭാവയേൻമുഖം ||9.43 ||

തത്ര ലബ്ധപദം ചിത്തമാകൃഷ്ട വ്യാപ്തി ധാരയേത് |
തച്ച ത്യക്ത്വാ മദാരോഹോ ന കിഞ്ചിദപി ചിന്തയേത് ||9.44 ||

ഏവം സമാഹിതമതിർമാമേവാത്മാനമാത്മനി |
വിചഷ്ടേ മയി സർവാത്മൻ ജ്യോതിർജ്യോതിഷി സംയുതം ||9.45 ||

ധ്വാനേനേന്മം സുതീവ്രേണ യുഞ്ജതോ യോഗിനോ മനഃ |
സംയാസ്യത്യാശു നിർവാണം ഭവ്യുഞ്ജാനക്രിയാഭമഃ ||9.46 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു നവമോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ദശമോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ജിതേന്ദ്രിയസ്യ യുക്തസ്യ ജിതശ്വാസസ്യ യോഗിനഃ |
മയി ധാരയതശ്ചേത ഉപതിഷ്ഠന്തി സിദ്ധയഃ || 10.1 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

കയാ ധാരണയാ കാഞ്ചിത് കഥംസ്മിത് സിദ്ധിരച്യുത |
കതി വാ സിദ്ധയോ ബ്രൂഹി യോഗിനാം സിദ്ധിദോ ഭവാൻ || 10.2 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

സിദ്ധയോഷ്ടാദശ പ്രോക്താ ധാരണായോഗപാരഗൈഃ |
താസാമഷ്ടൗ മത്പ്രധാനാ ദശൈവ ഗുണഹേതവഃ || 10.3 ||

അണിമാ മഹിമാ മൂർത്തേർലഘിമാ പ്രാപ്തിരിന്ദ്രിയൈഃ |
പ്രാകാമ്യം ശ്രുതദ്യുഷ്ടേഷു ശക്തിപ്രേരണമീശിതാ || 10.4 ||

ഗുണേഷ്വസംഗോ വശിതാ യത്കാമസ്തദവസ്യതി |
ഏതാ മേ സിദ്ധയഃ സൗമ്യ അഷ്ടാവൗത്പത്തികാ മതാഃ || 10.5 ||

അനൂർചിമത്ത്വം ദേഹ്യേന്ദ്രീൻ ദൂരശ്രവണദർശനം |
മനോജവഃ കാമരൂപം പരകായപ്രവേശനം || 10.6 ||

സ്വച്ഛന്ദമൃത്യുർദേവാനാം സഹക്രീഡാനുദർശനം |
യമാസങ്കൽപസംസിദ്ധിരാജ്ഞാപ്രതിഹതാ ഗതിഃ || 10.7 ||

ത്രികാലജ്ഞത്വമദ്വന്ദ്വം പരചിത്താദ്യഭിജ്ഞതാ |
അഗ്ന്യർകാംബുവിഷാദീനാം പ്രതിഷ്ഠോഭോപരാജയഃ || 10.8 ||

ഏതാശോഭേശതഃ പ്രോക്താ യോഗധാരണസിദ്ധയഃ |
യയാ ധാരണയാ യാ സ്വാദ് യഥാ വാ സ്യാന്നിബോധ മേ || 10.9 ||

ഭൂതസൂക്ഷ്മാത്മനി മയി തന്മാത്രം ധാരയേന്മനഃ |
അണിമാനമവാപ്നോതി തന്മാത്രോപാസകോ മമ || 10.10 ||

മഹത്യാത്മന്മയി പരേ യഥാസംസ്ഥം മനോ ദധത് |
മഹിമാനമവാപ്നോതി ഭൂതാനാം ച പൃഥക് പൃഥക് || 10.11 ||

പരമാണുമയേ ചിത്തം ഭൂതാനാം മയി രഞ്ജയൻ |
കാലസൂക്ഷ്മാർഥതാം യോഗീ ലഘിമാനമവാപ്നോത് || 10.12 ||

ധാരയൻ മയ്യഹന്തത്തേ മനോ വൈകാരികേഖിലം |
സർവേന്ദ്രിയാണാമാത്മത്വം പ്രാപ്തിം പ്രാപ്നോതി മന്മനഃ || 10.13 ||

മഹത്യാത്മനി യഃ സൂത്രേ ധാരയേന്മയി മാനസം |
പ്രാകാമ്യം പാരമേഷ്യം മേ വിനത്യേവ്യക്തജന്മനഃ || 10.14 ||

വിഷ്ണൗ ത്ര്യധീശ്വരേ ചിത്തം ധാരയേത് കാലവിഗ്രഹേ |
സ ഈശിത്യമവാപ്നോതി ക്ഷേത്രക്ഷേത്രജ്ഞചോദനാം || 10.15 ||

നാരായണേ തുരീയാഖ്യേ ദഗവച്ഛബ്ദശബ്ദിതേ |
മനോ മയ്യാദധദ് യോഗീ മദ്ധർമാ വശിതാമിയാത് || 10.16 ||

നിർഗുണേ ബ്രഹ്മണി മയി ധാരയൻ വിശദം മനഃ |
പരമാനന്ദമാപ്നോതി യത്ര കാമോവസീയതേ || 10.17 ||

ശ്വേതദ്വീപപതൗ ചിത്തം ശുദ്ധോ ധർമ്മയേ മയി |
ധാരയഞ്ചേത്യതാം യാതി ഷഡ്ധർമിരഹിതോ നരഃ || 10.18 ||

മയ്യാകാശാത്മനി പ്രാണേ മനസാ ഘോഷമുദ്യഹൻ |
തത്രോപലബ്ധാ ഭൂതാനാം ഹംസോ വാചഃ ശൃണോത്യസൗ || 10.19 ||

ചക്ഷുസ്സൃഷ്ടരി സംയോജ്യ ത്വഷാരമപി ചക്ഷുഷി |
മാം തത്ര മനസാ ധ്യായൻ വിശ്വം പശ്യതി സൂക്ഷ്മദൃക് || 10.20 ||

മനോ മയി സംസംയോജ്യ ദേഹം തദനു വായുനാ |
മദ്ധാരണാനുഭാവേന തത്രാത്മാ യത്ര വൈ മനഃ || 10.21 ||

യദാ മന ഉപാദായ യദ് യദ് രൂപം ബുദ്ധുഷതി |
തത്തദ് ദിവേൻമനോരൂപം മദ്യോഗബലമാശ്രയഃ || 10.22 ||

പരകായം വിശൻ സിദ്ധ ആത്മാനം തത്ര ഭാവയേത് |
പിണ്ഡം ഹിത്യാ വിശേത് പ്രാണോ വായുഭൂതഃ ഷഡംഘ്രിവിത് || 10.23 ||

പാർഷൺയാപീഡ്യ ഗുദം പ്രാണം ഹൃദുരുകുന്ദൂർധസു |
ആരോപ്യ ബ്രഹ്മരന്ധ്രേണ ബ്രഹ്മ നീത്യാത്സുജ്ഞേത്തനും || 10.24 ||

വിഹരിഷ്യൻ സുരാക്രീഡേ മത്സ്ഥം സത്ത്വം വിഭാവയേത് |
വിമാനേനോപതിഷ്ഠന്തി സത്ത്വവൃത്തിഃ സുരസ്ത്രിയഃ || 10.25 ||

യഥാ സങ്കൽപയേദ് ബുദ്ധ്യാ യദാ വാ മത്പരഃ പുമാൻ |
മയി സത്യേ മനോ യുജ്ജംസ്തഥാ തത് സമുപാശ്ശുതേ || 10.26 ||

യോ വൈ മദ്ഭാവമാപന്ന ഈശിതുർവശിതുഃ പുമാൻ |
കുതശ്ചിന്ന വിഹന്യേത തസ്യ ചാജ്ഞാ യഥാ മമ || 10.27 ||

മദ്ഭക്ത്യാ ശുദ്ധസത്ത്വസ്യ യോഗിനോ ധാരണാവിദഃ |
തസ്യ ത്രൈകാലികീ ബുദ്ധിർജ്ജൻമദ്യുതൃപബ്ധംഹിതാ || 10.28 ||

അഗ്യാദിഭിർന ഹന്യേത മൂനേർയോഗമയം വപുഃ |
മദ്യോഗശാന്തചിത്തസ്യ യാദസാമുദകം യഥാ || 10.29 ||

മദ്വിഭൂതിരഭിധ്യായൻ ശ്രീവത്സാസ്ത്രവിഭൂഷിതാഃ |
ധ്വജാതപത്രവൃജ്ഞൈഃ സ ദിവേദപരാജിതഃ || 10.30 ||

ഉപാസകസ്യ മാമേവം യോഗധാരണയാ മൂനേഃ |
സിദ്ധയഃ പൂർവകമിതാ ഉപതിഷ്ഠന്ത്യശേഷതഃ || 10.31 ||

ജിതേന്ദ്രിയസ്യ ദാന്തസ്യ ജിതശ്വാസാത്മനോ മൂനേഃ |
മദ്ധാരണാം ധാരയതഃ കാ സാ സിദ്ധിഃ സുദുർലഭാ || 10.32 ||

അന്തരായാൻ വദന്ത്യേതാ യുഞ്ജതോ യോഗമുത്തമം |
മയാ സമ്പദ്യമാനസ്യ കാലക്ഷപണഹേതവഃ || 10.33 ||

ജൻമൗഷധിതപോമന്ത്രൈ -
ർയാവതീരിഹ സിദ്ധയഃ |
യോഗേനാപ്ലോതി താഃ സർവാ
നാൻയൈർയോഗഗതിം വ്രജേത് || 10.34 ||

സർവാസാമപി സിദ്ധീനാം ഹേതുഃ പതിരഹം പ്രഭുഃ |
അഹം യോഗസ്യ സാംഖ്യസ്യ ധർമസ്യ ബ്രഹ്മവാദിനാം || 10.35 ||

അഹമാത്മാസ്ത്വന്തരോ ബാഹ്യോഽനാവൃതഃ സർവദേഹിനാം |
യഥാ ഭൂതാനി ഭൂതേഷു ബഹിരന്തഃ സ്വയം തഥാ || 10.36 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ദശമോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഏകാദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

ത്വം ബ്രഹ്മ പരമം സാക്ഷാദനാദ്യന്തമപാവൃതം ।

സർവേഷാമപി ഭാവാനാം ത്രാണസ്ഥിത്യപ്യയോദ്ഭവഃ ॥ 11.1 ॥

ഉച്ചാവചേഷു ഭൂതേഷു ദുർജ്ജ്ഞയമകൃതാത്മഭിഃ ।

ഉപാസതേ ത്വാം ഭഗവൻ യാമാതഥ്യേന ബ്രാഹ്മണാഃ ॥ 11.2 ॥

യേഷു യേഷു ച ഭൂതേഷു ഭക്ത്യാ ത്വാം പരമർഷയഃ ।

ഉപാസീനാഃ പ്രപദ്യന്തേ സംസിദ്ധിം തദ് വദസ്വ മേ ॥ 11.3 ॥

ഗുഡശ്ചരസി ഭൂതാത്മാ ഭൂതാനാം ഭൂതഭാവന ।

ന ത്വാം പശ്യന്തി ഭൂതാനി പശ്യന്തം മോഹിതാനി തേ ॥ 11.4 ॥

യാഃ കാശ്ച ഭൂമൗ ദിവി വൈ രസായാം

വിഭൂതയോ ദിക്ഷു മഹാവിഭൂതേ ।

താ മഹ്യമാഖ്യാഹ്യനുഭാവിതാസ്തേ

നമാമി തേ തീർഥപദാംഘ്രിപദ്മം ॥ 11.5 ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ഏവമേതദഹം പൃഷ്ടഃ പ്രശ്നം പ്രശ്നവിദാം വര ।

യുധുത്സുനാ വിനശനേ സപത്തൈരർജുനേന വൈ ॥ 11.6 ॥

ഇതാത്യാ ഇതാതിവധം ഗർഹ്യമധർമം രാജ്യഹേതുകം ।

തതോ നിവൃത്തോ ഹന്താഹം ഹതോഽയമിതി ലൗകികഃ ॥ 11.7 ॥

സ തദാ പുരുഷവ്യാഘ്രോ യുക്ത്യാ മേ പ്രതിബോധിതഃ |
അഭ്യഭാഷത മാമേവം യഥാ ത്വം രണമൂർധനി || 11.8 ||

അഹമാത്തോദ്ധവാമീഷാം ഭൂതാനാം സുഹൃദീശ്വരഃ |
അഹം സർവാണി ഭൂതാനി തേഷാം സ്ഥിത്യുദ്ഭവാപ്യയഃ || 11.9 ||

അഹം ഗതിർഗതിമതാം കാലഃ കലയതാമഹം |
ഗുണാണാം ചാപ്യഹം സാമ്യം ഗുണിന്യൗത്പത്തികോ ഗുണഃ || 11.10 ||

ഗുണിനാമപ്യഹം സൂത്രം മഹതാം ച മഹാനഹം |
സൂക്ഷ്മാണാമപ്യഹം ജീവോ ദുർജ്ജയാനാമഹം മനഃ || 11.11 ||

ഹിരണ്യഗർഭോ വേദാനാം മന്ത്രാണാം പ്രണവസ്ത്രിവൃത് |
അക്ഷരാണാമകാരോന്മീ പദാനിച്ഛന്ദസാമഹം || 11.12 ||

ഇന്ദ്രോഹം സർവദേവാനാം വസൂനാമസ്മി ഹവ്യവാദ് |
ആദിത്യാനാമഹം വിഷ്ണു രുദ്രാണാം നീലലോഹിതഃ || 11.13 ||

ബ്രഹ്മർഷീണാം ഭൃഗുരഹം രാജർഷീണാമഹം മനഃ |
ദേവർഷീണാം നാരദോഹം ഹവിർധാന്യസ്മി ധേനുഷു || 11.14 ||

സിദ്ധേശ്വരാണാം കപിലഃ സുപർണ്ണോഹം പതത്രിണാം |
പ്രജാപതീനാം ദക്ഷോഹം പിതൃണാമഹമർയമാ || 11.15 ||

മാം വിദ്യുദ്ധവ ദൈത്യാനാം പ്രഹ്ലാദമസുരേശ്വരം |
സോമം നക്ഷത്രൗഷധീനാം ധനേശം യക്ഷരക്ഷസാം || 11.16 ||

ഐരാവതം ഗജേന്ദ്രാണാം യാദസാം വരുണം പ്രഭും |
തപതാം ദ്യുമതാം സൂര്യം മനുഷ്യാണാം ച ഭൂപതിം || 11.17 ||

ഉച്ചൈഃശ്രവാസ്തൂരംഗാണാം ധാതൂനാമസ്മി കാഞ്ചനം |
യമഃ സംയമതാം ചാഹം സർപാണാമസ്മി വാസുകിഃ || 11.18 ||

നാഗേന്ദ്രാണാമനന്തോഹം മൃഗേന്ദ്രഃ ശൃംഗിദംശ്രിണാം |
ആശ്രമാണാമഹം തുർയോ വർണാനാം പ്രഥമോന്മഘ || 11.19 ||

തീർത്ഥാനാം സ്രോതസാം ഗംഗാ സമുദ്രഃ സരസാമഹം |
ആയുധാനാം ധനുരഹം ത്രിപുരഘോഷോ ധനുഷ്ഠതാം || 11.20 ||

ധിഷ്ഠാനാമസ്ത്യഹം മേരുർഗഹനാനാം ഹിമാലയഃ |
വനസ്തീനാമശ്വത്ഥ ഓഷധീനാമഹം യവഃ || 11.21 ||

പുരോധസാം വസിഷ്ഠോഹം ബ്രഹ്മിഷ്ഠാനാം ബൃഹസ്തതിഃ |
സ്തന്ദ്രോഹം സർവസേനാൻയാമഗ്രൺയാം ഭഗവാനജഃ || 11.22 ||

യജ്ഞാനാം ബ്രഹ്മയജ്ഞോഹം വ്രതാനാമവിഹിംസനം |
വായുഗൃകാംബുവാഗാത്മാ ശുചീനാമപ്യഹം ശുചിഃ || 11.23 ||

യോഗാനാമാത്മസംരോധോ മന്ത്രോന്യീ വിജിഗീഷതാം |
ആൻവീക്ഷികീ കൗശലാനാം വികൽപഃ ഖ്യാതിവാദിനാം || 11.24 ||

സ്ത്രീണാം തു ശതരുപാഹം പുംസാം സ്ത്വായംഭുവോ മനുഃ |
നാരായണോ മുനീനാം ച കുമാരോ ബ്രഹ്മചാരിണാം || 11.25 ||

ധർമാണാമസ്തി സംൻയാസഃ ക്ഷേമാണാമബഹിർമതിഃ |
ഗുഹ്യാനാം സുനൃതം മൗനം മിഥുനാനാമജസ്ത്യഹം || 11.26 ||

സംവത്സരോന്യസ്ത്യനിമിഷാമൃതൂനാം മധുമാധവൗ |
മാസാനാം മാർഗശീർഷോഹം നക്ഷത്രാണാം തഥാഭിജിത് || 11.27 ||

അഹം യുഗാനാം ച കൃതം ധീരാണാം ദേവലോന്യീതിഃ |
ദ്വൈപായനോന്യീ വ്യാസാനാം കവീനാം കാവ്യ ആത്മവാൻ || 11.28 ||

വാസുദേവോ ഭഗവതാം ത്വം തു ഭാഗവതേഷ്യഹം |
കിമ്പുരുഷാനാം ഹനുമാൻ വിദ്യാധ്രാണാം സുദർശനഃ || 11.29 ||

രത്താനാം പദ്മരാഗോന്യീ പദ്മകോശഃ സുപേശസാം |
കുശോന്യീ ദർഭജാതീനാം ഗവ്യമാജ്യം ഹവിഃഷ്വഹം || 11.30 ||

വ്യവസായിനാമഹം ലക്ഷ്മീഃ കിതവാനാം ഛലഗ്രഹഃ |
തിതിക്ഷാന്യീ തിതിക്ഷുണാം സത്തും സത്തുവതാമഹം || 11.31 ||

ഓജഃ സഹോബലവതാം കർമാഹം വിദ്ധി സാത്യതാം |
സാത്യതാം നവമൂർതീനാമാദിമൂർതിരഹം പരാ || 11.32 ||

വിശ്വാവസുഃ പൂർവചിത്തിർഗന്ധർവാപ്ലരസാമഹം |
ഭൂധരാണാമഹം സ്ഥൈര്യം ഗന്ധമാത്രമഹം ഭൂവഃ || 11.33 ||

അപാം രസശ്ച പരമസ്തേജിഷാനാം വിഭാവസുഃ |
പ്രഭാ സൂര്യേന്ദുതാരാണാം ശബ്ബ്ദാഹം നഭസഃ പരഃ || 11.34 ||

ബ്രഹ്മൺയാനാം ബലിരഹം വീരാണാമഹമർജുനഃ |
ഭൂതാനാം സ്ഥിതിരുത്പത്തിരഹം വൈ പ്രതിസക്രമഃ || 11.35 ||

ഗത്യുക്ത്യുത്സർഗോപാദാനമാനന്ദസ്സർശലക്ഷണം |
ആസ്യാദശ്രുത്യവപ്രാണമഹം സർവേന്ദ്രിയേന്ദ്രിയം || 11.36 ||

പൃഥിവീ വായുരാകാശ ആപോ ജ്യോതിരഹം മഹാൻ |
വികാരഃ പുരുഷോവ്യക്തം രജഃ സത്തും തമഃ പരം || 11.37 ||

അഹമേതത്പ്രസംഖ്യാനം ഇത്താനം തത്തുവിനിശ്ചയഃ |
മയേശ്വരേണ ജീവേന ഗുണേന ഗുണിനാ വിനാ |
സർവാത്മനാപി സർവേണ ന ഭാവോ വിദ്യതേ ക്വചിത് || 11.38 ||

സംഖ്യാനം പരമാണുനാം കാലേന ക്രിയതേ മയാ |
ന തഥാ മേ വിഭൂതീനാം സൃജതോണ്യാനി കോടിശഃ || 11.39 ||

തേജഃ ശ്രീഃ കീർത്തിരൈശ്വര്യം പ്രീസ്ത്യാഗഃ സൗഭഗം ഭഗഃ |
വീര്യം തിതിക്ഷാ വിഇണാനം യത്ര യത്ര സ മേഘശകഃ || 11.40 ||

ഏതാസ്തേ കീർത്തിതാഃ സർവാഃ സങ്ഷേപേണ വിഭൂതയഃ |
മനോവികാരാ ഏവൈതേ യഥാ വാചാഭിധീയതേ || 11.41 ||

വാചം യച്ഛ മനോ യച്ഛ പ്രാണാൻ യച്ഛേന്ദ്രിയാണി ച |
ആത്മാനമാത്മനാ യച്ഛ ന ഭൂയഃ കൽപസ്യേധ്യനേ || 11.42 ||

യോ വൈ വാങ്മനസീ സംയഗസംയച്ഛൻ ധിയാ യതിഃ |
തസ്യ വ്രതം തപോ ദാനം സ്രവത്യാമഘടാംബുവത് || 11.43 ||

തസ്മാൻമനോവചഃപ്രാണാൻ നിയച്ഛേൻമത്പരായണഃ |
മദ്ഭക്തിയുക്തയാ ബുദ്ധ്യാ തതഃ പരിസമാപ്യതേ || 11.44 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ഏകാദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ദ്വാദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

യസ്ത്വയാദിഹിതഃ പൂർവം ധർമസ്ത്വദ്ദർശിതലക്ഷണം |
വർണാശ്രമാചാരവതാം സർവേഷാം ദ്വിപദാമപി || 12.1 ||

യമാനുഷീയമാനേന ത്വയി ദർശിതീർന്നുണാം ദവേത് |
സ്വധർമേണാരവിനാക്ഷ തത് സമാഖ്യാതുമർഹസി || 12.2 ||

പുരാ കില മഹാബാഹോ ധർമം പരമകം പ്രഭോ |
യത്തേന ഹംസരൂപേണ ബ്രഹ്മണ്യേദ്യാത്മ മാധവ || 12.3 ||

സ ഇദാനീം സുമഹതാ കാലേനാമിത്രകർശന |
ന പ്രായോ ദവിതാ മർത്യലോകേ പ്രാഗനുശാസിതഃ || 12.4 ||

വക്താ കർതാവിതാ നാൻയോ ധർമസ്യാച്യുത തേ ഭൂവി |
സഭായാമപി വൈരിഞ്ചാം യത്ര മൂർതിധരാഃ കലാഃ || 12.5 ||

കർത്രാവിത്രാ പ്രവക്ത്രാ ച ദവതാ മധുസൂദന |
ത്യക്തേ മഹീതലേ ദേവ വിനഷ്ടം കഃ പ്രവക്ഷ്യതി || 12.6 ||

തത്ത്വം നഃ സർവധർമജ്ഞേ ധർമസ്ത്വദ്ദർശിതലക്ഷണം |
യഥാ യസ്യ വിധീയേത തഥാ വർണയ മേ പ്രഭോ || 12.7 ||

ശ്രീശുക ഉവാച

ഇത്ഥം സ്വഭൃത്യമുഖ്യേന പുഷ്ടഃ സ ഭഗവാൻ ഹരിഃ |
പ്രീതഃ ക്ഷേമായ മർത്യാനാം ധർമാനാഹ സനാതനാൻ || 12.8 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ധർമ്യ ഏഷ തവ പ്രശ്നോ നൈഃശ്രയസകരോ നൃണാം |
വർണാശ്രമാചാരവതാം തമുദ്ധാവ നിബോധ മേ || 12.9 ||

ആദൗ കൃതയുഗേ വർണോ നൃണാം ഹംസ ഇതി സ്മൃതഃ |
കൃതകൃത്യാഃ പ്രജാ ജാത്യാ തസ്മാത് കൃതയുഗം വിദുഃ || 12.10 ||

വേദഃ പ്രണവ ഏവാഗ്രേ ധർമോഽഹം വൃഷരൂപധൃക് |
ഉപാസതേ തപോനിഷ്ഠാ ഹംസം മാം മൂക്തകിൽബിഷാഃ || 12.11 ||

ത്രേതാമുഖേ മഹാഭാഗ പ്രാണാൻമേ ഹൃദയാത്രതയി |
വിദ്യാ പ്രാദുരഭൂത്തസ്യാ അഹമാസം ത്രിവൃൻമഖഃ || 12.12 ||

വിപ്രക്ഷത്രിയവിട്ശൂദ്രാ മുഖബാഹൂരുപാദജാഃ |
വൈരാജാത് പുരുഷാജ്ജാതാ യ ആത്മാചാരലക്ഷണാഃ || 12.13 ||

ഗൃഹാശ്രമോ ജഘനതോ
ബ്രഹ്മചര്യം ഹൃദോ മമ |
വക്ഷഃസ്ഥാനാദ് വനേ വാസോ
ന്യാസഃ ശീർഷണി സംസ്ഥിതഃ || 12.14 ||

വർണാനാമാശ്രമാണാം ച ജൻമഭൂമ്യനുസാരിണീഃ |
ആസൻ പ്രകൃതയോ നൃണാം നീചൈർനീചോത്തമോത്തമാഃ || 12.15 ||

ശമോ ദമസ്തപഃ ശൗചം സന്തോഷഃ ക്ഷാന്തിരാർജവം |
മദ്ഭക്തിശ്ച ദയാ സത്യം ബ്രഹ്മപ്രകൃതയസ്ത്വിമാഃ || 12.16 ||

തേജോ ബലം ധൃതിഃ ശൗര്യം തിതിക്ഷൗദാര്യമുദ്യമഃ |
സ്ഥൈര്യം ബ്രഹ്മൺയതൈശ്വര്യം ക്ഷത്രപ്രകൃതയസ്ത്വിമാഃ || 12.17 ||

ആസ്തിക്യം ദാനനിഷ്ഠാ ച അഭംഭോ ബ്രഹ്മസേവനം |
അതുഷ്ഠിരർഥോപചയൈർവൈശ്യപ്രകൃതയസ്തിമാഃ || 12.18 ||

ശുശ്രൂഷണം ദ്വിജഗവാം ദേവാനാം ചാപ്യമായയാ |
തത്ര ലബ്ധേന സന്തോഷഃ ശുഭപ്രകൃതയസ്തിമാഃ || 12.19 ||

അശൗചമന്യതം സ്തേയം നാസ്തിക്യം ശുഷ്കവിഗ്രഹഃ |
കാമഃ ക്രോധശ്ച തർഷശ്ച സ്വഭാവോന്മേവസായിനാം || 12.20 ||

അഹിംസാ സത്യമസ്തേയമകാമക്രോധലോഭതാ |
ഭൂതപ്രിയഹിതേഹാ ച ധർമോന്മേധം സാർവവർണികഃ || 12.21 ||

ദ്വിതീയം പ്രാപ്യാനുപൂർവ്വാജ്ഞാമോപനയനം ദ്വിജഃ |
വസൻ ഗുരുകുലേ ദാന്തോ ബ്രഹ്മാധീയീത ചാഹൂതഃ || 12.22 ||

മേഖലാജിനദണ്ഡാക്ഷ ബ്രഹ്മസൂത്രകമണ്ഡലൂൻ |
ജടിലോന്മേധതദദ്വാസോരക്തപീഠഃ കുശാൻ ദധത് || 12.23 ||

സ്നാനഭോജനഹോമേഷു ജപോച്ചാരേ ച വാഗ്യതഃ |
ന ച്ചിന്ത്യാനവരോമാണി കക്ഷോപസ്ഥഗതാൻയപി || 12.24 ||

രേതോ നാവകിരേജ്ജാതു ബ്രഹ്മവ്രതധരഃ സ്വയം |
അവകീർണ്ണേവഗാഹ്യാപ്തം യതാസുസ്ത്രിപദീം ജപേത് || 12.25 ||

അഗ്ന്യർകാചാർയഗോവിപ്രഗുരുവൃദ്ധസുരാഽരുചിഃ |
സമാഹിത ഉപാസീത സന്ധ്യേ ച യതവാഗ് ജപൻ || 12.26 ||

ആചാർയം മാം വിജാനീയാന്നാവൻമന്യേത കർഹിച്ചിത് |
ന മർത്യബുദ്ധ്യാസൂയേത സർവദേവമയോ ഗുരുഃ || 12.27 ||

സായം പ്രാതരുപാനീയ ദൈക്ഷ്യം തസ്മൈ നിവേദയേത് |
യച്ചാൻയദപ്യനുജ്ഞാതമുപയുഞ്ജിത സംയതഃ || 12.28 ||

ശുശ്രൂഷമാണ ആചാർയം സദോപാസീത നീചവത് |
യാനശയ്യാസനസ്ഥാനൈർനാതിഭൂരേ കൃതാഞ്ജലിഃ || 12.29 ||

ഏവംവൃത്തോ ഗുരുകുലേ വസേദ് ഭോഗവിവർജിതഃ |
വിദ്യാ സമാപ്യതേ യാവദ് ബിഭ്രദ് വ്രതമഖണ്ഡിതം || 12.30 ||

യദ്യസൗ ഛന്ദസാം ലോകമാരോക്ഷ്യൻ ബ്രഹ്മവിഷ്ണുപം |
ഗുരവേ വിൻയസേദ് ദേഹം സ്വാധ്യായാർഥം ബൃഹദ്വ്രതഃ || 12.31 ||

അഗ്നൗ ഗുരാവാത്മനി ച സർവഭൂതേഷു മാം പരം |
അപൃഥഗ്ധീരുപസീത ബ്രഹ്മവർചസ്വകൽമഷഃ || 12.32 ||

സ്ത്രീണാം നിരീക്ഷണസ്തർശ സംലാപക്ഷേപനാദികം |
പ്രാണിനോ മിമുനീഭൂതാനഗൃഹസ്ഥോഗ്രതസ്ത്യജേത് || 12.33 ||

ശൗചമാചമനം സ്നാനം സന്ധ്യാപാസനമാർജവം |
തീർഥസേവാ ജപോസ്തുശ്യാ ഭക്ഷ്യാസംഭാഷ്യവർജനം || 12.34 ||

സർവാശ്രമപ്രയുക്തോഽയം നിയമഃ കുലനന്ദന |
മദ്ഭാവഃ സർവഭൂതേഷു മനോവാക്കായസംയമഃ || 12.35 ||

ഏവം ബൃഹദ്വ്രതധരോ ബ്രാഹ്മണോഗ്നിരിവ ജ്വലൻ |
മദ്ഭക്തസ്തീവ്രതപസാ ദഗ്ധകർമാശയോമലഃ || 12.36 ||

അമാനന്തരമാവേക്ഷ്യൻ യഥാ ജിഹ്യാന്താസിതാഗമഃ |
ഗുരവേ ഭക്ഷിണാം ദത്ത്വാ സ്തായാദ് ഗുർവനുമോദിതഃ || 12.37 ||

ഗൃഹം വനം വോപവിശേത് പ്രവ്രജേദ് വാ ദ്വിജോത്തമഃ |
ആശ്രമാദാശ്രമം ഗച്ഛേന്നാൻയഥാ മത്പരശ്ചരേത് || 12.38 ||

ഗൃഹാർഥീ സദ്യശീം ഭാർയാമുദ്യഹേദജുഗുപ്സിതാം |
യവീയസിം തു വയസാ യം സവർണാമനുക്രമാത് || 12.39 ||

ഇജ്യാധ്യയനദാനാനി സർവേഷാം ച ദ്വിജൻമനാം |
പ്രതിഗ്രഹോദ്യാപനം ച ബ്രാഹ്മണസ്യൈവ യാജനം || 12.40 ||

പ്രതിഗ്രഹം മന്യമാനസ്തപസ്തേജോയശോനും |
അന്യാഭ്യാമേവ ജീവേത ശിലൈർവാ ദോഷദ്യുക് തയോഃ || 12.41 ||

ബ്രാഹ്മണസ്യ ഹി ദേഹോഽയം ക്ഷുദ്രകാമായ നേഷ്യതേ |
കൃച്ഛായ തപസേ ചേഹ പ്രേത്യാനന്തസുഖായ ച || 12.42 ||

ശിലോഽരവൃത്തയാ പരിതുഷ്ടചിത്തോ
ധർമം മഹാന്തം വിരജം ജുഷാണഃ |
മയൂർപിതാത്മാ ഗൃഹ ഏവ തിഷ്ഠൻ
നാതിപ്രസക്തഃ സമുപൈതി ശാന്തിം || 12.43 ||

സമുദ്ധരന്തി യേ വിപ്രം സീദന്തം മത്പരായണം |
താനുദ്ധരിഷ്യേ ന ചിരാദാപദ്ഭ്യോ നൗരിവാർണവാത് || 12.44 ||

സർവാഃ സമുദ്ധരേദ് രാജാ പിതേവ വ്യസനാത് പ്രജാഃ |
ആത്മാനമാത്മനാ ധീരോ യഥാ ഗജപതിർഗജാൻ || 12.45 ||

ഏവംവിധോ നരപതിർവിമാനേനാർകവർചസാ |
വിധൂയേഹാശുഭം കൃത്സ്നമിന്ദ്രേണ സഹ മോദതേ || 12.46 ||

സീദൻ വിപ്രോ വണിഗ്യുത്ത്യാ പൺയൈരേവാപദം തരേത് |
ഖഡ്ഗേന വാജ്പദാക്രാന്തോ ന ശ്വവൃത്ത്യാ കഥഞ്ചന || 12.47 ||

വൈശ്വവൃത്ത്യാ തു രാജന്യോ ജീവേൻമൃഗയയാപദി |
ചരേദ് വാ വിപ്രരുപേണ ന ശ്വവൃത്ത്യാ കഥഞ്ചന || 12.48 ||

ശൂദ്രവൃത്തിം ദജേദ് വൈശ്യഃ ശൂദ്രഃ കാരുകടക്രിയാം |
കൃച്ഛാൻമുക്തോ ന ഗർഹ്യേണ വൃത്തിം ലിപ്ലേത കർമണാ || 12.49 ||

വേദാധ്യായസ്വധാസ്വാഹാ ബൽയന്നാദൈർയമോദയം |
ദേവർഷിപിതൃഭൂതാനി മദ്രൂപാൺയൻവഹം ജയേത് || 12.50 ||

യദൃച്ഛയോപപന്നേന ശുക്ലേനോപാർജിതേന വാ |
ധനേനാപീഡയൻ ഭൃത്യാൻ ന്യായേനൈവാഹരേത് ക്രതുൻ || 12.51 ||

കുടുംബേഷു ന സഞ്ജ്ഞത ന പ്രമാദ്യേത് കുടുംബ്യപി |
വിപശ്ചിന്നശ്വരം പശ്യേദദൃഷ്ടമപി ദൃഷ്ടവത് || 12.52 ||

പുത്രദാരാപ്തബന്ധുനാം സംഗമഃ പാണ്ഡസംഗമഃ |
അനുദേഹം വിയന്ത്യേതേ സ്വപ്നോ നിദ്രാനുഗോ യഥാ || 12.53 ||

ഇത്ഥം പരിമൃശൻ മൂക്തോ ഗൃഹേഷ്വതിമിവദ് വസൻ |
ന ഗൃഹൈരനുബധ്യേത നിർമമോ നിരഹങ്കൃതഃ || 12.54 ||

കർമ്മദീർഗ്ഗഹമേധീയൈരിഷ്ടാ മാമേവ ഭക്തിമാൻ |
തിഷ്ഠേദ് വനം വോപവിശേത് പ്രജാവാൻ വാ പരിവ്രജേത് || 12.55 ||

യസ്ത്വാസക്തമതിർഗേഹേ പുത്രവിത്തൈഷണാതുരഃ |
സ്രൈസ്തേനഃ കൃപണധീർമൂഢോ മമാഹമിതി ബധ്യതേ || 12.56 ||

അഹോ മേ പിതരൗ വൃദ്ധൗ ഭാർയാ ബാലാത്മജ്ജിത്മജഃ |
അനാഥാ മാമൃതേ ദീനാഃ കഥം ജീവന്തി ദുഃഖിതാഃ || 12.57 ||

ഏവം ഗൃഹാശയാക്ഷിപ്തഹൃദയോ മൂഢധീരയം |
അത്യപ്ലസ്താനനുധ്യായൻ മൃതോന്ധം വിശതേ തമഃ || 12.58 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ദ്വാദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ത്രയോദശോദ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

വനം വിവിക്ഷുഃ പുത്രേഷു ഭാർയാം നൃപസ്യ സഹൈവ വാ |
വന ഏവ വസേച്ഛാന്തസ്തൃതീയം ഭാഗമായുഷഃ || 13.1 ||

കന്ദമൂലഫലൈർവന്യൈർമേധ്യൈർവൃത്തിം പ്രകൽപയേത് |
വസീത വൽകലം വാസസ്ത്യുണപർണാജിനാനി വാ || 13.2 ||

കേശരോമനഖശുശ്രൂമലാനി ബിഭൃയാദ് ദതഃ |
ന ധാവേദപ്സു മജ്ജേജത ത്രികാലം സ്ഥണ്ഡിലേശയഃ || 13.3 ||

ഗ്രീഷ്മേ തപേത പഞ്ചാഗ്നീൻ വർഷാസ്യാസാരഷാഡ് ജലേ |
ആകംഠമഗഃ ശിശിര ഏവംവൃത്തസ്തപശ്ചരേത് || 13.4 ||

അഗ്നിപക്വം സമശ്നീയാത് കാലപക്വമമാപി വാ |
ഉലൂഖലാശ്ശുകുട്ടോ വാ ദന്തോലൂഖല ഏവ വാ || 13.5 ||

സ്വയം സഞ്ചിനുയാത് സർവമാത്മനോ വൃത്തികാരണം |
ദേശകാലബലാഭിജ്ഞാതാ നാദദീതാൻയദാഹുതം || 13.6 ||

വന്യൈശ്ചരുപുരോധാശൈർനിർവപേത് കാലചോദിതാൻ |
ന തു ശ്രൗതേന പശൂനാ മാം യജ്ഞേത വനാശ്രമീ || 13.7 ||

അഗ്നിഹോത്രം ച ദർശശ്ച പൗർണമാസശ്ച പൂർവവത് |
ചാതുർമാസ്യാനി ച മൂന്നേരാജ്ഞാതാനി ച നൈഗമൈഃ || 13.8 ||

ഏവം ചീർണേന തപസാ മുനിർധമനിസന്തതഃ |

മാം തപോമയമാരാധ്യ ഋഷിലോകാദുപൈതി മാം || 13.9 ||

യസ്തേതത് കൃച്ഛ്രതശ്ചീർണം തപോ നിഃശ്രേയസം മഹത് |

കാമായാൽപീയസേ യുഞ്ജ്യാദ് ബാലിശഃ കോപരസ്തതഃ || 13.10 ||

യദാസൗ നിയമേകൽപോ ജരയാ ജാതവേപമുഃ |

ആത്മന്യഗ്നീൻ സമാരോപ്യ മച്ചിത്തേത്യാഗ്നിം സമാവിശേത് || 13.11 ||

യദാ കർമവിപാകേഷു ലോകേഷു നിരയാത്മസു |

വിരാഗോ ജായതേ സമ്യങ്ന്യസ്താഗ്നിഃ പ്രവ്രജേത്തതഃ || 13.12 ||

ഇഷ്ടാ യഥോപദേശം മാം ദത്ത്വാ സർവസ്വമൃതിജേ |

അഗ്നീൻ സ്വപ്രാണ ആവേശ്യ നിരപേക്ഷഃ പരിവ്രജേത് || 13.13 ||

വിപ്രസ്യ വൈ സംന്യസതോ ദേവാ ദാരാദിരൂപിണഃ |

വിഘ്നാൻ കുർവന്ത്യയം ഹ്യസ്താനാക്രമ്യ സമിയാത് പരം || 13.14 ||

ബിഭൃയാച്ചേൻമുനിർവാസഃ കൗപീനാച്ഛാദനം പരം |

ത്യക്തം ന ദണ്ഡപാത്രാഭ്യാമന്യത് കിഞ്ചിദനാപദി || 13.15 ||

ദൃഷ്ടിപൂതം ന്യസേത് പാദം വസ്ത്രപൂതം പിബേജ്ജലം |

സത്യപൂതാം വദേദ് വാചം മനഃപൂതം സമാചരേത് || 13.16 ||

മൗനാനിഹാനിലായാമാ ദണ്ഡാ വാശേഹചേതസാം |

ന ഹ്യേതേ യസ്യ സന്ത്യംഗ വേണുദിർന ദവേദ് യതിഃ || 13.17 ||

ദിക്ഷാം ചതുർഷു വർണേഷു വിഗർഹ്യാൻ വർജയംശ്ചരേത് |

സപ്താഗാരാനസങ്കല്പാംസ്തൃഷ്യേൽലബ്ബേന താവതാ || 13.18 ||

ബഹിർജലാശയം ഗത്വാ തത്രോപസ്സൃശ്യ വാഗ്യതഃ |

വിദജ്യ പാവിതം ശേഷം ഭുഞ്ജിതാശേഷമാഹുതം || 13.19 ||

ഏകശ്ചരേൻമഹീമേതാം നിഃസംഗഃ സംയതേന്ദ്രിയഃ |
ആത്മക്രിഡ ആത്മരത ആത്മവാൻ സമദർശനഃ || 13.20 ||

വിവിക്തക്ഷേമശരണോ മദ്ഭാവവിമലാശയഃ |
ആത്മാനം ചിന്തയേദേകമഭേദേന മയാ മുനിഃ || 13.21 ||

അൻവീക്ഷേതാത്മനോ ബന്ധം മോക്ഷം ച ഇന്താനനിഷ്ഠയാ |
ബന്ധ ഇന്ദ്രിയവിക്ഷേപോ മോക്ഷ ഏഷാം ച സംയമഃ || 13.22 ||

തസ്മാന്നിയമ്യ ഷഡ്വർഗം മദ്ഭാവേന ചരേൻമുനിഃ |
വീരക്തഃ ക്ഷുൽപകാമേദ്യോ ലബ്ധ്വാപ്തമനി സുഖം മഹത് || 13.23 ||

പുരഗ്രാമവ്രജാൻ സാർമാൻ ഭിക്ഷാർഥം പ്രവിശംശ്ചരേത് |
പുണ്യദേശസരിച്ഛേലവനാശ്രമവതീം മഹീം || 13.24 ||

വാനപ്രസ്ഥാശ്രമപദേഷ്യഭീക്ഷ്ണം ദൈക്ഷ്യമാചരേത് |
സംസിധ്യത്യാശ്വസമ്മോഹഃ ശുദ്ധസത്തഃ ശിലാധസാ || 13.25 ||

നൈതദ് വസ്തുതയാ പശ്യേദ് ദൃശ്യമാനം വിനശ്യതി |
അസക്തചിത്തോ വിരമേദിഹാമുത്ര ചികീർഷിതാത് || 13.26 ||

യദേതദാത്മനി ജഗൻമനോവാക്പ്രാണസംഹതം |
സർവം മായേതി തർകേണ സ്വസ്ഥസ്സ്യുക്ത്വാ ന തത് സ്മരേത് || 13.27 ||

ഇന്താനനിഷ്ഠോ വിരക്തോ വാ മദ്ഭക്തോ വാനപേക്ഷകഃ |
സലിംഗാനാശ്രമാംസ്സ്യുക്ത്വാ ചരേദവിധിഗോചരഃ || 13.28 ||

ബുധോ ബാലകവത് ക്രിഡേത് കുശലോ ജഡവചരേത് |
വദേദുൻമത്തവദ് വിദ്വാൻ ഗോചർയാം നൈഗമശ്ചരേത് || 13.29 ||

വേദവാദരതോ ന സ്യാന്ന പാഖണ്ഡീ ന ഹൈതുകഃ |
ശുഷ്കവാദവിവാദേ ന കഞ്ചിത് പക്ഷം സമാശ്രയേത് || 13.30 ||

നോദിജേത ജനാദ് ധീരോ ജനം ചോദ്യേജയേന്ന തു |
 അതിവാദാംസ്തിതിക്ഷേത നാവമന്യേത കഞ്ചന |
 ദേഹമുദിശ്യ പശുവദ് വൈരം കുർയാന്ന കേനചിത് || 13.31 ||

ഏക ഏവ പരോ ഹ്യാത്മാ ഭൂതേഷ്വാത്മന്യവസ്ഥിതഃ |
 യഥേന്ദുരുദപാത്രേഷു ഭൂതാന്യേകാത്മകാനി ച || 13.32 ||

അലബ്ധാ ന വിഷീദേത കാലേ കാലേഴ്ശനം ക്വചിത് |
 ലബ്ധാ ന ഹൃഷ്യേദ് ധൃതിമാനുഭയം ദൈവതന്ത്രിതം || 13.33 ||

ആഹാരാർഥം സമീഹേത യുക്തം തത് പ്രാണധാരണം |
 തത്ത്വം വിമുശ്യതേ തേന തദ് വിജ്ഞായ വിമുച്യതേ || 13.34 ||

യദൃച്ഛയോപപന്നാനമദ്യാച്ഛേഷമുതാപരം |
 തമാ വാസസ്തമാ ശയ്യാം പ്രാപ്തം പ്രാപ്തം ഭജേൻമുനിഃ || 13.35 ||

ശൗചമാചമനം സ്നാനം ന തു ചോദനയാ ചരേത് |
 അന്യാംശ്ച നിയമാഞ്ജ്ഞാനീ യഥാഹം ലീലയേശ്വരഃ || 13.36 ||

ന ഹി തസ്യ വികൽപാഖ്യാ യാ ച മദ്വീക്ഷയാ ഹതാ |
 ആദേഹാന്താത് ക്വചിത് ഖ്യാതിസ്തതഃ സമ്പദ്യതേ മയാ || 13.37 ||

ദുഃഖോദർഭേഷു കാമേഷു ജാതനിർവേദ ആത്മവാൻ |
 അജിജ്ഞാസിതമദ്ധർമോ ഗുരും മുനിമുപാവ്രജേത് || 13.38 ||

താവത് പരിചരേദ് ദക്തഃ ശ്രദ്ധാവാന്നസൂയകഃ |
 യാവദ് ബ്രഹ്മ വിജ്ഞാനീയാൻമാമേവ ഗുരുമാദ്യതഃ || 13.39 ||

യസ്ത്വസന്യതഃശഡ്വർഗഃ പ്രചണ്ഡേന്ദ്രിയസാരഥിഃ |
 ഇജ്ഞാനവൈരാഗ്യരഹിതസ്ത്വിദണ്ഡമുപജീവതി || 13.40 ||

സുരാനാത്മാനമാത്മസ്ഥം നിഹ്നുതേ മാം ച ധർമഹാ |
അവിപക്വകഷായോസ്സാദമുഷ്ടാച്ച വിഹീയതേ || 13.41 ||

ഭിക്ഷോർധർമഃ ശമോഹിംസാ തപ ഇൗക്ഷാ വനൗകസഃ |
ഗൃഹിണോ ഭൂതരക്ഷേജ്യാ ദ്വിജസ്യാചാര്യസേവനം || 13.42 ||

ബ്രഹ്മചര്യം തപഃ ശൗചം സന്തോഷോ ഭൂതസൗഹൃദം |
ഗൃഹസ്ഥസ്യാപ്യുതൗ ഗന്തുഃ സർവേഷാം മദുപാസനം || 13.43 ||

ഇതി മാം യഃ സ്വധർമേണ ഭജേൻ നിത്യമനന്യഭാക് |
സർവഭൂതേഷു മദ്ഭാവോ മദ്ഭക്തിം വിനതേ ദൃഢാം || 13.44 ||

ഭക്ത്യോദ്ധവാനപായിൻയാ സർവലോകമഹേശ്വരം |
സർവോത്പത്ത്യപ്യയം ബ്രഹ്മ കാരണം മോപയാതി സഃ || 13.45 ||

ഇതി സ്വധർമനിർണീകത സന്ത്ത്യാ നിർജ്ഞാതമദ്ഗതിഃ |
ജ്ഞാനവിജ്ഞാനസമ്പന്നോ നചിരാത് സമുപൈതി മാം || 13.46 ||

വർണാശ്രമവതാം ധർമ ഏഷ ആചാരലക്ഷണഃ |
സ ഏവ മദ്ഭക്തിയുതോ നിഃശ്രേയസകരഃ പരഃ || 13.47 ||

ഏതത്തേദ്വിഹിതം സാധോ ഭവാൻ പൃച്ഛതി യച്ച മാം |
യഥാ സ്വധർമസംയുക്തോ ഭക്തോ മാം സമിയാത് പരം || 13.48 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ത്രയോദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ചതുർദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യോ വിദ്യാശ്രുതസമ്പന്ന ആത്മവാൻ നാനുമാനികഃ |
മായാമാത്രമിദമിഹാത്മാത്മാ ഇതാനം ച മയി സംന്ധസേത് || 14.1 ||

ഇതാനിനസ്ത്വഹമേവേഷുഃ സ്വാർഥോ ഹേതുശ്ച സമ്മതഃ |
സ്വർഗശ്ചൈവാപവർഗശ്ച നാൻയോർഥോ മദ്യതേ പ്രിയഃ || 14.2 ||

ഇതാനവിഇതാനസംസിദ്ധാഃ പദം ശ്രേഷ്ഠം വിദുർമമ |
ഇതാനീ പ്രിയതമോഽതോ മേ ഇതാനേനാസൗ ബിഭർതി മാം || 14.3 ||

തപസ്തീർഥം ജപോ ദാനം പവിത്രാണീതരാണി ച |
നാലം കുർവന്തി താം സിദ്ധിം യാ ഇതാനകലയാ കൃതാ || 14.4 ||

തസ്മാജ്ഞാനേന സഹിതം ഇതാത്മാ സ്വാത്മാനമുദ്ധവ |
ഇതാനവിഇതാനസമ്പന്നോ ഭജ മാം ഭക്തിഭാവിതഃ || 14.5 ||

ഇതാനവിഇതാനയജ്ഞേന മാമിഷ്ഠ്യാത്മാനമാത്മനി |
സർവയജ്ഞപതിം മാം വൈ സംസിദ്ധിം മൂനയോഗമൻ || 14.6 ||

ത്വയ്യുദ്ധവാശ്രയതി യസ്ത്വിവിധോ വികാരോ
മായാന്തരാപ്തതി നാദ്യപവർഗയോർയത് |
ജൻമാദയോന്യ യദമീ തവ തസ്യ കിം സ്യു -
രാദ്യന്തയോർയദസത്ത്വോസ്തി തദേവ മധ്യേ || 14.7 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

ഇതാനം വിശുദ്ധം വിപുലം യഥൈതദ്

വൈരാഗ്യവിജ്ഞാനയുതം പുരാണം |
 ആഖ്യാഹി വിശ്വേശ്വര വിശ്വമൂർതേ
 ത്വദ്ഭക്തിയോഗം ച മഹദ്വിമുഗ്ധം || 14.8 ||

താപത്രയേണാഭിഹതസ്യ ഘോരേ
 സംതപ്യമാനസ്യ ഭവാധ്വനീശ |
 പശ്യാമി നാൻയച്ഛരണം തവാംഘ്രി -
 ദ്വന്ദ്വാതപത്രാദമൃതാഭിവർഷാത് || 14.9 ||

ദഷ്ടം ജനം സമ്പതിതം ബിലേപ്സിൻ
 കാലാഹിനാ ക്ഷുദ്രസുഖോരുതർഷം |
 സമുദ്ധരൈരനം കൃപയാപ്തവർഗൈ -
 ര്വചോഭിരാസിഞ്ച മഹാനുഭാവ || 14.10 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
 ഇത്ഥമേതത് പുരാ രാജാ ഭീഷ്മം ധർമഭൃതാം വരം |
 അജാതശത്രുഃ പപ്രച്ഛ സർവേഷാം നോന്യനുശൃംഭതാം || 14.11 ||

നിവൃത്തേ ഭാരതേ യുദ്ധേ സുഹൃന്നിധനവിഹ്വലഃ |
 ശ്രുത്വാ ധർമാൻ ബഹൂൻ പശ്ചാൻമോക്ഷധർമാനപൃച്ഛത || 14.12 ||

താനഹം ത്യേദിധാസ്യാമി ദേവവ്രതമഖാച്ഛുതാൻ |
 ജ്ഞാനവൈരാഗ്യവിജ്ഞാന ശ്രദ്ധാഭക്ത്യുപബ്ധംഹിതാൻ || 14.13 ||

നവൈകാദശ പഞ്ച ത്രീൻ ഭാവാൻ ഭൂതേഷു യേന വൈ |
 ഈക്ഷേതാമൈകമപ്യേഷു തജ്ജ്ഞാനം മമ നിശ്ചിതം || 14.14 ||

ഏതദേവ ഹി വിജ്ഞാനം ന തമൈകേന യേന യത് |
 സ്ഥിത്യുത്പത്ത്യപ്യയാൻ പശ്യേദ് ഭാവാനാം ത്രിഗുണാത്മനാം || 14.15 ||

ആദാവന്തേ ച മധ്യേ ച സുജ്ഞാത് സുജ്ഞം യദൻവിയാത് |
പുനസ്തത്പ്രതിസക്രാമേ യച്ഛിഷ്യേത തദേവ സത് || 14.16 ||

ശ്രുതിഃ പ്രത്യക്ഷമൈതിഹ്യമനുമാനം ചതുഷ്ടയം |
പ്രമാണേഷ്യനവസ്ഥാനാദ് വികൽപാത് സ വിരജ്യതേ || 14.17 ||

കർമണാം പരിണാമിത്യാദാവിരിഞ്ചാദമംഗലം |
വിപശ്ചിന്നശ്വരം പശ്യേദദൃഷ്ടമപി ദൃഷ്ടവത് || 14.18 ||

ഭക്തിയോഗഃ പുരൈവോക്തഃ പ്രിയമാണായ ത്യേനഹ |
പുനശ്ച കഥയിഷ്യാമി മദ്ഭക്തേഃ കാരണം പരം || 14.19 ||

ശ്രദ്ധാമൃതകമായാം മേ ശശ്വൻമദനുകീർത്തനം |
പരിനിഷ്ഠാ ച പൂജായാം സ്തുതിഭിഃ സ്തവനം മമ || 14.20 ||

ആദരഃ പരിചർയായാം സർവാംഗൈരഭിവന്ദനം |
മദ്ഭക്തപൂജാഭ്യധികാ സർവഭൂതേഷു മൻമതിഃ || 14.21 ||

മദർഥേഷ്വംഗചേഷ്ടാ ച വചസാ മദ്ഗുണേരണം |
മയൂർപണം ച മനസഃ സർവകാമവിവർജ്ജനം || 14.22 ||

മദർഥേർത്ഥപരിത്യാഗോ ഭോഗസ്യ ച സുഖസ്യ ച |
ഇഷ്ടം ദത്തം ഹുതം ജപ്തം മദർഥം യദ് വ്രതം തപഃ || 14.23 ||

ഏവം ധർമൈർമനുഷ്യാണാമുദ്ധവാത്മനിവേദിനാം |
മയി സഞ്ജായതേ ഭക്തിഃ കോന്ധ്യോർമോസ്യാവശിഷ്യതേ || 14.24 ||

യദാത്മൻയർപിതം ചിത്തം ശാന്തം സത്തത്യാപബ്ധംഹിതം |
ധർമം ഇത്താനം സ വൈരാഗ്യമൈശ്വര്യം ചാഭിപദ്യതേ || 14.25 ||

യദർപിതം തദ്വികൽപേ ഇന്ദ്രിയൈഃ പരിധാവതി |
രജസ്യലം ചാസന്നിഷ്ടം ചിത്തം വിദ്ധി വിപർയയം || 14.26 ||

ധർമോ മദ്ഭക്തിക്യത് പ്രോക്തോ ഇത്താനം ചൈകാത്മ്യദർശനം |
ഗുണേഷ്യസംഗോ വൈരാഗ്യമൈശ്വര്യം ചാണിമാദയഃ || 14.27 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

യമഃ കതിവിധഃ പ്രോക്തോ നിയമോ വാരികർശന |
കഃ ശമഃ കോ ദമഃ കൃഷ്ണ കാ തിതിക്ഷാ ധൃതിഃ പ്രഭോ || 14.28 ||

കിം ദാനം കിം തപഃ ശൗർയം കിം സത്യമൃതമുച്യതേ |
കസ്ത്യാഗഃ കിം ധനം ചേഷ്ടം കോ യജ്ഞഃ കാ ച ദക്ഷിണാ || 14.29 ||

പുംസഃ കിംസിദ് ബലം ശ്രീമൻ ദഗോ ലാഭശ്ച കേശവ |
കാ വിദ്യാ ഹ്രീഃ പരാ കാ ശ്രീഃ കിം സുഖം ദുഃഖമേവ ച || 14.30 ||

കഃ പണ്ഡിതഃ കശ്ച മുർഖഃ കഃ പന്ഥാ ഉത്പഥശ്ച കഃ |
കഃ സ്വർഗോ നരകഃ കഃ സ്വിത് കോ ബന്ധുരുത കിം ഗൃഹം || 14.31 ||

ക ആഘ്ര്യഃ കോ ദരിദ്രോ വാ കൃപണഃ കഃ ക ഇൗശ്വരഃ |
ഏതാൻ പ്രശ്നാൻ മമ ബ്രൂഹി വിപരിതാംശ്ച സത്പതേ || 14.32 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അഹിംസാ സത്യമസ്തേയമസംഗോ ഹീരസഞ്ചയഃ |
ആസ്തിക്യം ബ്രഹ്മചര്യം ച മൗനം സ്വൈര്യം ക്ഷമാദയം || 14.33 ||

ശൗചം ജപസ്തപോ ഹോമഃ ശ്രദ്ധാസ്തിമ്യം മദർചനം |
തീർത്ഥാടനം പരാർഥേഹാ തുഷ്ടിരാചാര്യസേവനം || 14.34 ||

ഏതേ യമാഃ സനിയമാ ഉദയോർദ്വാദശ സ്യുതാഃ |
പുംസാമുപാസിതാസ്താത യമാകാമം ദുഹന്തി ഹി || 14.35 ||

ശമോ മന്നിഷ്ഠതാ ബുദ്ധേർദമ ഇന്ദ്രിയസംയമഃ |
തിതിക്ഷാ ദുഃഖസമ്മർഷോ ജിഹ്വാപസ്ഥജയോ ധൃതിഃ || 14.36 ||

ദണ്ഡന്യാസഃ പരം ദാനം കാമത്യാഗസ്തപഃ സ്മൃതം |
സ്വഭാവവിജയഃ ശൗർയം സത്യം ച സമദർശനം || 14.37 ||

ഋതം ച സുനൃതാ വാണീ കവിഭിഃ പരികീർത്തിതാ |
കർമസ്വസംഗമഃ ശൗചം ത്യാഗഃ സംന്യാസ ഉച്യതേ || 14.38 ||

ധർമ ഇഷ്ടം ധനം നൃണാം യജ്ഞോഽഹം ദഗവത്തമഃ |
ദക്ഷിണാ ഇതാനസന്ദേശഃ പ്രാണായാമഃ പരം ബലം || 14.39 ||

ദഗോ മ ഐശ്വരോ ഭാവോ ലാഭോ മദ്ദർശിരുത്തമഃ |
വിദ്യാജ്ഞനി ഭിദാബായോ ജുഗുപ്സാ ഹീരകർമസു || 14.40 ||

ശ്രീർഗുണാ നൈരപേക്ഷ്യാഭ്യാഃ സുഖം ദുഃഖസുഖാത്യയഃ |
ദുഃഖം കാമസുഖാപേക്ഷാ പണ്ഡിതോ ബന്ധമോക്ഷവിത് || 14.41 ||

മൂർഖോ ദേഹാഭ്യഹംബുദ്ധിഃ പന്ഥാ മന്നിഗമഃ സ്മൃതഃ |
ഉത്പഥശ്ചിത്തവിക്ഷേപഃ സ്വർഗഃ സത്ത്വഗുണോദയഃ || 14.42 ||

നരകസ്തമ ഉന്നാഹോ ബന്ധൂർഗുരുരഹം സഖേ |
ഗൃഹം ശരീരം മാനുഷ്യം ഗുണാഭ്യോ ഹ്യാഭ്യ ഉച്യതേ || 14.43 ||

ദരിദ്രോ യസ്ത്വസന്തുഷ്ടഃ കൃപണോ യോജ്ജിതേന്ദ്രിയഃ |
ഗുണേഷ്യസകൃതധീരീശോ ഗുണസംഗോ വിപര്യയഃ || 14.44 ||

ഏത ഉദ്ധവ തേ പ്രശ്നാഃ സർവേ സാധു നിരൂപിതാഃ |
കിം വർണിതേന ബഹുനാ ലക്ഷണം ഗുണദോഷയോഃ |
ഗുണദോഷദ്യശീർദോഷോ ഗുണസ്തൂഭയവർജിതഃ || 14.45 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ചതുർദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ പഞ്ചദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

വിധിശ്ച പ്രതിഷേധശ്ച നിഗമോ ഹീശ്വരസ്യ തേ |
അവേക്ഷത്യേരവിനാക്ഷ ഗുണം ദോഷം ച കർമണാം || 15.1 ||

വർണാശ്രമവികൽപം ച പ്രതിലോമാനുലോമജം |
ദ്രവ്യദേശവയഃകാലാൻ സ്വർഗം നരകമേവ ച || 15.2 ||

ഗുണദോഷഭിദാദൃഷ്ടിമന്തരേണ വചസ്തവ |
നിഃശ്രേയസം കഥം നൃണാം നിഷേധവിധിലക്ഷണം || 15.3 ||

പിതൃദേവമനുഷ്യാനാം വേദശ്ചക്ഷുസ്തവേശ്വര |
ശ്രേയസ്സനുപലബ്ധ്വേർഥേ സാധ്യസാധനയോരപി || 15.4 ||

ഗുണദോഷഭിദാദൃഷ്ടിർനിഗമാത്തേ ന ഹി സ്വതഃ |
നിഗമേനാപവാദശ്ച ഭിദായാ ഇതി ഹ ഭൂമഃ || 15.5 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യോഗാസ്ത്രയോ മയാ പ്രോക്താ നൃണാം ശ്രേയോവിധിത്വയാ |
ഇത്താനം കർമ ച ഭക്തിശ്ച നോപായോന്യോന്യീ കുത്രചിത് || 15.6 ||

നിർവിണ്ണാനാം ഇത്താനയോഗോ ന്യാസിനാമിഹ കർമസു |
തേഷ്ചനിർവിണ്ണചിത്താനാം കർമയോഗസ്തു കാമിനാം || 15.7 ||

യദ്യുച്ഛയാ മത്കഥാദൗ ജാതശ്രദ്ധസ്തു യഃ പുമാൻ |
ന നിർവിണ്ണോ നാതിസങ്കതോ ഭക്തിയോഗോന്യസ്യ സിദ്ധിദഃ || 15.8 ||

താവത് കർമാണി കുർവീത ന നിർവിദ്യേത യാവതാ |
മത്കമാശ്രവണാദൗ വാ ശ്രദ്ധാ യാവന്ന ജായതേ || 15.9 ||

സ്വധർമസ്ഥോ യജ്ഞൻ യജ്ഞൈരനാശീഃകാമ ഉദ്ധവ |
ന യാതി സ്വർഗനരകൗ യദ്യന്യന്ന സമാചരേത് || 15.10 ||

അസ്തിൽലോകേ വർതമാനഃ സ്വധർമസ്ഥോനഘഃ ശുചിഃ |
ഇത്താനം വിശുദ്ധമാപ്നോതി മദ്ഭക്തിം വാ യദൃച്ഛയാ || 15.11 ||

സ്വർഗിണോപ്യേതമിച്ഛന്തി ലോകം നിരയിണസ്തഥാ |
സാധകം ഇത്താനഭക്തിദ്യാമുദയം തദസാധകം || 15.12 ||

ന നരഃ സ്വർഗതിം കാക്ഷേന്നാരകീം വാ വിചക്ഷണം |
നേമം ലോകം ച കാക്ഷേത ദേഹാവേശാത് പ്രമാദ്യതി || 15.13 ||

ഏതദ് വിദ്വാൻ പുരാ മൃത്യോരഭവായ ഘടേത സഃ |
അപ്രമത്ത ഇദം ഇത്താത്യാ മർത്യമപ്യർഥസിദ്ധിദം || 15.14 ||

ചരിദ്യമാനം യമൈരേതൈഃ കൃതനീഡം വനസ്തതിം |
ഖഗഃ സ്വകേതമുത്സൃജ്യ ക്ഷേമം യാതി ഹൃലമ്പടഃ || 15.15 ||

അഹോരാത്രൈശ്ചരിദ്യമാനം ബുദ്ധ്യായുർഭയവേപമുഃ |
മുക്തസംഗഃ പരം ബുദ്ധ്യാ നിരീഹ ഉപശാമ്യതി || 15.16 ||

നൃദേഹമാദ്യം സുലഭം സുദുർലഭം
പ്ലവം സുകൽപം ഗുരുകർണധാരം |
മയാനുകുലേന നഭസ്വതേരിതം
പുമാൻ ഭവാഞ്ചിം ന തരേത് സ ആത്മഹാ || 15.17 ||

യദ്യദിരംഭേഷു നിർവിണ്ണോ വിരക്തഃ സംയതേന്ദ്രിയഃ |
അദ്യാസേനാത്മനോ യോഗീ ധാരയേദചലം മനഃ || 15.18 ||

ധാർയമാണം മനോ യർഹി ഭ്രാമ്യദശ്യനവസ്ഥിതം |
അതന്ദ്രിതോന്മുരോധേന മാർഗേണാത്മവശം നയേത് || 15.19 ||

മനോഗതിം ന വിസൃജേജ്ജിതപ്രാണോ ജിതേന്ദ്രിയഃ |
സത്തൃസംപന്നയാ ബുദ്ധ്യാ മന ആത്മവശം നയേത് || 15.20 ||

ഏഷ വൈ പരമോ യോഗോ മനസഃ സംഗ്രഹഃ സ്യുതഃ |
ഹൃദയജ്ഞാത്മൻവിച്ഛേദമ്യസ്യേവാർവതോ മുഹൂഃ || 15.21 ||

സാംഖ്യേന സർവഭാവാനാം പ്രതിലോമാനുലോമതഃ |
ഭവാപ്യയാവനുധ്വായേൻമനോ യാവത് പ്രസിദതി || 15.22 ||

നിർവിണ്ണസ്യ വിരക്തസ്യ പുരുഷസ്യാകൃതവേദിനഃ |
മനസ്സജ്ഞതി ദൗരാത്മ്യം ചിന്തിതസ്യാനുചിന്തയാ || 15.23 ||

യമാദിഭിർയോഗപഥൈരാൻവീക്ഷികൃാ ച വിദ്യയാ |
മമാർചോപാസനാഭിർവാ നാൻയൈര്യോഗ്യം സ്മരേൻമനഃ || 15.24 ||

യദി കുർയാത് പ്രമാദേന യോഗീ കർമ വിഗർഹിതം |
യോഗേനൈവ ദഹേദംഹോ നാൻയത്തത്ര കദാചന || 15.25 ||

സ്യേ സ്യേദ്വികാരേ യാ നിഷ്ഠാ സ ഗുണഃ പരികീർത്തിതഃ |
കർമണാം ജാത്യശുദ്ധാനാമനേന നിയമഃ കൃതഃ |
ഗുണഭോഷവിധാനേന സംഗാനാം ത്യാജനേച്ഛയാ || 15.26 ||

ജാതശ്രദ്ധോ മത്കഥാസു നിർവിണ്ണഃ സർവകർമസു |
വേദ ദുഃഖാത്മകാൻ കാമാൻ പരിത്യാഗേപ്യനിശ്ചരഃ || 15.27 ||

തതോ ഭജേത മാം പ്രീതഃ ശ്രദ്ധാലുർദ്യുവ്യാനിശ്ചയഃ |
ജുഷമാണശ്ച താൻ കാമാൻ ദുഃഖോദർകാംശ്ച ഗർഹയൻ || 15.28 ||

പ്രോക്തേന ഭക്തിയോഗേന ഭജതോ മാസക്യൻമുനേഃ |
കാമാ ഹൃദയോ നശ്യന്തി സർവേ മയി ഹൃദി സ്ഥിതേ || 15.29 ||

ഭിദ്യതേ ഹൃദയഗ്രന്ഥിശ്ചരിദ്യന്തേ സർവസംശയാഃ |
ക്ഷീയന്തേ ചാസ്യ കർമാണി മയി ദൃഷ്ട്വേവിലാത്മനി || 15.30 ||

തസ്മാൻമദ്ഭക്തിയുക്തസ്യ യോഗിനോ വൈ മദാത്മനഃ |
ന ഇന്താനം ന ച വൈരാഗ്യം പ്രായഃ ശ്രേയോ ഭവേദിഹ || 15.31 ||

യത് കർമഭിര്യത്തപസാ ഇന്താനവൈരാഗ്യതശ്ച യത് |
യോഗേന ദാനധർമേണ ശ്രേയോഭിരിതരൈരപി || 15.32 ||

സർവം മദ്ഭക്തിയോഗേന മദ്ഭക്തോ ലഭത്യേഞ്ജസാ |
സ്വർഗാപവർഗം മദ്ധ്യാമ കമഞ്ചിദ് യദി വാംഛതി || 15.33 ||

ന കിഞ്ചിത് സാധവോ ധീരാ ഭക്താ ഹ്യേകാന്തിനോ മമ |
വാംഛന്ത്യപി മയാ ദത്തം കൈവൽയമപുനർഭവം || 15.34 ||

നൈരപേക്ഷ്യം പരം പ്രാഹുർനിഃശ്രേയസമനൽപകം |
തസ്മാന്നിരാശിഷോ ഭക്തിർനിരപേക്ഷസ്യ മേ ഭവേത് || 15.35 ||

ന മയ്യേകാന്തഭക്താനാം ഗുണഭോഷോദ്ഭവാ ഗുണാഃ |
സാധൂനാം സമചിത്താനാം ബുദ്ധോഃ പരമുപേയുഷാം || 15.36 ||

ഏവമേതാൻ മയാദ്വിദ്വിഷ്ണാനനുതിഷ്ഠന്തി മേ പമഃ |
ക്ഷേമം വിന്ദന്തി മത്സ്ഥാനം യദ് ബ്രഹ്മ പരമം വിദുഃ || 15.37 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു പഞ്ചദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഷോഡശോദ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യ ഏതാൻ മത്പഥോ ഹിത്വാ ഭക്തിജ്ഞാനക്രിയാത്മകാൻ |

ക്ഷുദ്രാൻ കാമാംശ്ചലൈഃ പ്രാണൈർജുഷന്തഃ സംസരന്തി തേ || 16.1 ||

സ്യേ സ്യേധികാരേ യാ നിഷ്ഠാ സ ഗുണഃ പരികീർത്തിതഃ |

വിപര്യയസ്തൂ ദോഷഃ സ്വാദുഭയോരേഷ നിശ്ചയഃ || 16.2 ||

ശുദ്ധ്യശുദ്ധീ വിധീയേതേ സമാനേഷ്യപി വസ്തുഷു |

ദ്രവ്യസ്യ വിചികിത്സാർഥം ഗുണദോഷൗ ശുഭാശുഭൗ || 16.3 ||

ധർമാർഥം വ്യവഹാർമാർഥം യാത്രാർഥമിതി ചാനഘ |

ദർശിതോഽയം മയാഽഛാരോ ധർമമുദ്വഹതാം ധൂരം || 16.4 ||

ഭൂമ്യംബ്യഗ്നനിലാകാശാ ഭൂതാനാം പഞ്ച ധാതവഃ |

ആബ്രഹ്മസ്ഥാവരാദീനാം ശാരീരാ ആത്മസംയുതാഃ || 16.5 ||

വേദേന നാമരൂപാണി വിഷമാണി സമേഷ്യപി |

ധാതുഷൂദ്ധാവ കൽപ്യന്തേ ഏതേഷാം സ്വാർഥസിദ്ധയേ || 16.6 ||

ദേശകാലാദിഭാവാനാം വസ്തുനാം മമ സത്തമ |

ഗുണദോഷൗ വിധീയേതേ നിയമാർഥം ഹി കർമണാം || 16.7 ||

അകൃഷ്ണസാരോ ദേശാനാമബ്രഹ്മൺയോശ്ചിർഭവേത് |

കൃഷ്ണസാരോഽപ്യസൗവീര കീകടാസംസ്കൃതേരിണം || 16.8 ||

കർമൺയോ ഗുണവാൻ കാലോ ദ്രവ്യതഃ സ്വത ഏവ വാ |
യതോ നിവർത്തതേ കർമ സ ദോഷോക്തകഃ സ്മൃതഃ || 16.9 ||

ദ്രവ്യസ്യ ശുദ്ധ്യശുദ്ധീ ച ദ്രവ്യേണ വചനേന ച |
സംസ്കാരേണാഥ കാലേന മഹത്താൽപതയാഥവാ || 16.10 ||

ശക്ത്യാശക്ത്യാഥവാ ബുദ്ധ്യാ സമുദ്ധ്യാ ച യദാത്മനേ |
അഘം കുർവന്തി ഹി യഥാ ദേശാവസ്ഥാനുസാരതഃ || 16.11 ||

ധാൻയദാർവസ്ഥിതന്തൂനാം രസതൈജസചർമണാം |
കാലവായുഗ്നിമൃത്തോയൈഃ പാർഥിവാനാം യുതായുതൈഃ || 16.12 ||

അമേധ്യലിപ്തം യദ് യേന ഗന്ധ ലേപം വ്യപോഹതി |
ഭജതേ പ്രകൃതിം തസ്യ തച്ഛൗചം താവദിഷ്യതേ || 16.13 ||

സ്നാനദാനതപോവസ്ഥാ വീര്യസംസ്കാരകർമഭിഃ |
മത്സ്മൃത്യാ ചാത്മനഃ ശൗചം ശുദ്ധഃ കർമാചരേദ് ഭിജ്ഞഃ || 16.14 ||

മന്ത്രസ്യ ച പരിജ്ഞാനം കർമശുദ്ധിർമദർപണം |
ധർമഃ സമ്പദ്യതേ ഷഡ്ഭിരധർമസ്തു വിപര്യയഃ || 16.15 ||

കൃചിദ് ഗുണോപി ദോഷഃ സ്വാദ് ദോഷോപി വിധിനാ ഗുണഃ |
ഗുണദോഷാർഥനിയമസ്തദ്ഭിദാമേവ ബാധതേ || 16.16 ||

സമാനകർമാചരണം പതിതാനാം ന പാതകം |
ഔത്പത്തികോ ഗുണഃ സംഗോ ന ശയാനഃ പതത്യധഃ || 16.17 ||

യതോ യതോ നിവർത്തേത വിമുച്യേത തതസ്തതഃ |
ഏഷ ധർമോ നൃണാം ക്ഷേമഃ ശോകമോഹദയാപഹഃ || 16.18 ||

വിഷയേഷു ഗുണാധ്യാസാത് പുംസഃ സംഗസ്തതോ ഭവേത് |
സംഗാത്തത്ര ഭവേത് കാമഃ കാമാദേവ കലിർനൃണാം || 16.19 ||

കലേർദുർവിഷഹഃ ക്രോധസ്തമസ്തമനുവർത്തതേ |
തമസാ ഗ്രസ്യതേ പുംസശ്ചേതനാ വ്യാപിനീ ഭൂതം || 16.20 ||

തയാ വിരഹിതഃ സാധോ ജന്തുഃ ശൂന്യായ കൽപതേ |
തതോന്യസ്യ സ്വാർഥവിഭ്രംശോ മുർച്ഛിതസ്യ മൃതസ്യ ച || 16.21 ||

വിഷയാഭിനിവേശേന നാത്മാനം വേദ നാപരം |
വൃക്ഷജീവികയാ ജീവൻ വ്യർഥം ഭസ്മേവ യഃ ശ്വസൻ || 16.22 ||

ഫലശ്രുതിരിയം നൃണാം ന ശ്രേയോ രോചനം പരം |
ശ്രേയോവിവക്ഷയാ പ്രോക്തം യഥാ ദൈഷജ്യരോചനം || 16.23 ||

ഉത്പത്തൈവ ഹി കാമേഷു പ്രാണേഷു സ്വജനേഷു ച |
ആസക്തമനസോ മർത്യാ ആത്മനോന്മീലനമഹേതൃഷു || 16.24 ||

ന താനവിദുഷഃ സ്വാർഥം ഭ്രാമ്യതോ വൃജിനാധ്വനി |
കഥം യുഞ്ജ്യാത് പുനസ്തേഷു താൻസ്തമോ വിശതോ ബുധഃ || 16.25 ||

ഏവം വ്യവസിതം കേചിദവിജ്ഞായ കുബുദ്ധയഃ |
ഫലശ്രുതിം കുസുമിതാം ന വേദജ്ഞാ വദന്തി ഹി || 16.26 ||

കാമിനഃ കൃപണാ ലുബ്ധാഃ പുഷ്പേഷു ഫലബുദ്ധയഃ |
അഗ്നിമുഗ്ധാ ധൂമതാന്താഃ സ്വം ലോകം ന വിദന്തി തേ || 16.27 ||

ന തേ മാമംഗ ജാനന്തി ഹൃദിസ്ഥം യ ഇദം യതഃ |
ഉക്തമശ്രുത്വാ ഹ്യസുതൃപോ യഥാ നിഹാരചക്ഷുഷഃ || 16.28 ||

തേ മേ മതമവിജ്ഞായ പരോക്ഷം വിഷയാത്മകാഃ |
ഹിംസായാം യദി രാഗഃ സ്വാദ് യജ്ഞേ ഏവ ന ചോദനാ || 16.29 ||

ഹിംസാവിഹാരാ ഹ്യാലബ്ധൈഃ പശുഭിഃ സ്വസുഖേഷ്ടയാ |
യജ്ഞേ ദേവതാ യജ്ഞൈഃ പിതൃഭൂതപതീൻ ഖലാഃ || 16.30 ||

സ്വപ്നോപമമമും ലോകമസന്തം ശ്രവണപ്രിയം |
ആശിഷോ ഹൃദി സങ്കൽപ്യ തൃജന്ത്യർമാൻ യഥാ വണിക് || 16.31 ||

രജഃസത്ത്വതമോനിഷാ രജഃസത്ത്വതമോജുഷഃ |
ഉപാസത ഇന്ദ്രമുഖ്യാൻ ദേവാദീൻ ന തഥൈവ മാം || 16.32 ||

ഇഷ്യേഹ ദേവതാ യജ്ഞൈർഗത്യാ രംസ്യാമഹേ ദിവി |
തസ്യാന്ത ഇഹ ഭൂയാസു മഹാശാലാ മഹാകുലാഃ || 16.33 ||

ഏവം പുഷ്പിതയാ വാചാ വ്യാക്ഷിപ്തമനസാം നൃണാം |
മാനിനാം ചാതിസ്തസ്താനാം മദ്യാർതാപി ന രോചതേ || 16.34 ||

വേദാ ബ്രഹ്മാത്മവിഷയാസ്ത്രികാണധവിഷയാ ഇമേ |
പരോക്ഷവാദാ ഋഷയഃ പരോക്ഷം മമ ച പ്രിയം || 16.35 ||

ശബ്ദബ്രഹ്മ സുദുർബ്ബോധം പ്രാണേന്ദ്രിയമനോമയം |
അനന്തപാരം ഗംഭീരം ദുർവിഗാഹ്യം സമുദ്രവത് || 16.36 ||

മയോപബ്ധംഹിതം ഭൂല്ലാ ബ്രഹ്മണാനന്തശക്തിനാ |
ഭൂതേഷു ഘോഷരുപേണ വിസേഷൂർണേവ ലക്ഷ്യതേ || 16.37 ||

യഥോർണനാദിർഹൃദയാദുർണാമുദ്യമതേ മുഖാത് |
ആകാശാദ് ഘോഷവാൻ പ്രാണോ മനസാ സ്പർശരൂപിണാ || 16.38 ||

ഛന്ദോമയോദ്യമതഃ സഹസ്രപദവിം പ്രഭുഃ |
ഓങ്കാരാദ് വ്യഞ്ജിതസ്പർശ സ്വരോച്ഛാന്തഃസ്ഥഭൂഷിതാം || 16.39 ||

വിചിത്രഭാഷാവിതതാം ഛന്ദോദിശ്ചതുരുത്തരൈഃ |
അനന്തപാരാം ബൃഹതീം സുജ്യാക്ഷിപതേ സ്വയം || 16.40 ||

ഗായത്ര്യുഷ്ണിഗനുഷ്ടുപ് ച ബൃഹതീ പക്തിരേവ ച |
ത്രിഷ്ടുബ്ജഗത്യതിച്ഛന്ദോ ഹ്യത്യഷ്ടുതിജഗദ്വിരാട് || 16.41 ||

കിം വിധത്തേ കിമാചഷേ കിമനുദ്യ വികൽപയേത് |
ഇത്യസ്യ ഹൃദയം ലോകേ നാൻയോ മദ് വേദ കശ്ചന || 16.42 ||

മാം വിധത്തേഭിധത്തേ മാം വികൽപ്യാപോഹ്യതേ ത്വഹം |
ഏതാവാനു സർവവേദാർഥഃ ശബ്ദ ആസ്ഥായ മാം ഭിദാം |
മായാമാത്രമനുദ്യാനേ പ്രതിഷിദ്ധ്യ പ്രസീദതി || 16.43 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ഷോഡശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ സപ്തദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

കതി തത്ത്യാനി വിശ്വേശ സംഖ്യാതാൻയുഷിഭിഃ പ്രഭോ |
നവൈകാദശ പഞ്ച ത്രീൺയാത്മ ത്വമിഹ ശുശ്രൂമ || 17.1 ||

കേചിത് ഷഡ്വിംശതിം പ്രാഹുരപരേ പഞ്ചവിംശതിം |
സപ്തൈകേ നവ ഷട് കേചിച്ചത്വാർയേകാദശാപരേ || 17.2 ||

കേചിത് സപ്തദശ പ്രാഹുഃ ഷോഡശൈകേ ത്രയോദശ |
ഏതാവത്ത്വം ഹി സംഖ്യാനാമ്യുഷയോ യദിവിവക്ഷയാ |
ഗായന്തി പൃഥഗായുഷ്മന്നിദം നോ വക്തുമർഹസി || 17.3 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

യുക്തം ച സന്തി സർവത്ര ഭാഷന്തേ ബ്രാഹ്മണാ യഥാ |
മായാം മദീയാമുദ്ഗൃഹ്യ വദതാം കിം നു ദുർഘടം || 17.4 ||

നൈതദേവം യഥാർത്ഥം ത്വം യദഹം വച്ഛി തത്ത്വമാ |
ഏവം വിവദതാം ഹേതും ശക്തയോ മേ ദുരത്യയാഃ || 17.5 ||

യാസാം വൃതികരാദാസീദ് വികൽപോ വദതാം പദം |
പ്രാപ്തേ ശമദമ്യേപ്യേതി വാദസ്തമനുശാമ്യതി || 17.6 ||

പരസ്സാരാനുപ്രവേശാത് തത്ത്യാനാം പുരുഷർഷഭ |
പൗർവാപര്യപ്രസംഖ്യാനം യഥാ വക്തുമർവിവക്ഷിതം || 17.7 ||

ഏകസ്മിന്നപി ദൃശ്യന്തേ പ്രവിഷ്ഠാനീതരാണി ച |
പൂർവസ്തിൻ വാ പരസ്തിൻ വാ തത്ത്വേ തത്ത്യാനി സർവശഃ || 17.8 ||

പൗർവാപര്യമതോദ്വിഷാം പ്രസംഖ്യാനമഭീപ്സതാം |
യഥാ വിവിക്തം യദ്യക്ത്രം ഗൃഹ്ണീമോ യുക്തിസംഭവാത് || 17.9 ||

അനാദ്യവിദ്യായുക്തസ്യ പുരുഷസ്യാത്മവേദനം |
സ്വതോ ന സംഭവാദന്യസ്തത്ത്വജ്ഞാ ഇതാനഭോ ദവേത് || 17.10 ||

പുരുഷേശ്വരയോരത്ര ന വൈലക്ഷണ്യമൺവപി |
തദന്യകൽപനാപാർഥാ ഇതാനം ച പ്രകൃതേർഗുണഃ || 17.11 ||

പ്രകൃതിർഗുണസാമ്യം വൈ പ്രകൃതേർനാത്മനോ ഗുണാഃ |
സത്ത്വം രജസ്തമ ഇതി സ്ഥിത്യുത്പത്ത്യന്തഹേതവഃ || 17.12 ||

സത്ത്വം ഇതാനം രജഃ കർമ്മ തമോഽഇതാനമിഹോച്യതേ |
ഗുണവൃത്തികരഃ കാലഃ സ്വഭാവഃ സൂത്രമേവ ച || 17.13 ||

പുരുഷഃ പ്രകൃതിർവ്യക്തമഹങ്കാരോ നഭോഽനിലഃ |
ജ്യോതിരാപഃ ക്ഷിതിരിതി തത്ത്വാന്യുക്താനി മേ നവ || 17.14 ||

ശ്രോത്രം ത്വഗ് ദർശനം ശ്രോണോ ജിഹ്വേതി ഇതാനശക്തയഃ |
വാക്പാഞ്ചയുപസ്ഥപായുഃപ്രീഃ കർമാഞ്ചയംഗോദയം മനഃ || 17.15 ||

ശബ്ദഃ സ്പർശോ രസോ ഗന്ധോ രൂപം ചേത്യർഥജാതയഃ |
ഗത്യുക്ത്യുത്സർഗശിൽപാനി കർമായതനസിദ്ധയഃ || 17.16 ||

സർഗാദൗ പ്രകൃതിർഹ്യസ്യ കാർയകാരണരൂപിണീ |
സത്ത്വാദിദിർഗുണൈർധത്തേ പുരുഷോഽവ്യക്ത ഇൗക്ഷതേ || 17.17 ||

വ്യക്താദയോ വികുർവാണാ ധാതവഃ പുരുഷേക്ഷയാ |
ലബ്ധവീരയാഃ സൃജന്ത്യണ്ഡം സംഹതാഃ പ്രകൃതേർബലാത് || 17.18 ||

സപ്തൈവ ധാതവ ഇതി തത്രാർഥാഃ പഞ്ച ഖാദയഃ |
ഇതാനമാത്മാദയാധാരസ്തതോ ദേഹേന്ദ്രിയാസവഃ || 17.19 ||

ഷഡിത്യത്രാപി ഭൂതാനി പഞ്ച ഷഷഃ പരഃ പുമാൻ |
തൈര്യുക്ത ആത്മസംഭൂതൈഃ സുഷ്ലേഭം സമപാവിശത് || 17.20 ||

ചത്വാർയേവേതി തത്രാപി തേജ ആപോന്നമാത്മനഃ |
ജാതാനി തൈരിദം ജാതം ജൻമാവയവിനഃ ഖലു || 17.21 ||

സംഖ്യാനേ സപ്തദശകേ ഭൂതമാത്രേന്ദ്രിയാണി ച |
പഞ്ച പഞ്ചൈകമനസാ ആത്മാ സപ്തദശഃ സ്മൃതഃ || 17.22 ||

തദ്യത് ഷോഡശസംഖ്യാനേ ആത്മൈവ മന ഉച്യതേ |
ഭൂതേന്ദ്രിയാണി പഞ്ചൈവ മന ആത്മാ ത്രയോദശ || 17.23 ||

ഏകാദശത്വ ആത്മാസൗ മഹാഭൂതേന്ദ്രിയാണി ച |
അഷ്ടൗ പ്രകൃതയശ്ചൈവ പുരുഷശ്ച നവേത്യഥ || 17.24 ||

ഇതി നാനാപ്രസംഖ്യാനം തത്ത്വാനാമൃഷിഭിഃ കൃതം |
സർവം ന്വായം യുക്തിമത്ത്വാദ് വിദുഷാം കിമശോഭനം || 17.25 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
പ്രകൃതിഃ പുരുഷശ്ചോഭൗ യദ്യുപാത്മവിലക്ഷണൗ |
അന്യോന്യോപാശ്രയാത് കൃഷ്ണ ദൃശ്യതേ ന ഭിദാ തയോഃ || 17.26 ||

പ്രകൃതൗ ലക്ഷ്യതേ ഹ്യാത്മാ പ്രകൃതിശ്ച തഥാജ്ഞനി |
ഏവം മേ പുണ്ഡരീകാക്ഷ മഹാന്തം സംശയം ഹൃദി |
ഛേദാത്മമർഹസി സർവജ്ഞ വചോഭിർനയനൈപുണ്യൈഃ || 17.27 ||

ത്വന്തോ ഇതാനം ഹി ജീവാനാം പ്രമോഷസ്തേത്ര ശക്തിതഃ |
ത്വമേവ ഹ്യാത്മമായായാ ഗതിം വേത്ഥ ന ചാപരഃ || 17.28 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

പ്രകൃതിഃ പുരുഷശ്ചേതി വികൽപഃ പുരുഷർഷഭ |

ഏഷ വൈകാരികഃ സർഗോ ഗുണവൃതികരാത്മകഃ || 17.29 ||

മമാംഗ മായാ ഗുണമയ്യനേകധാ

വികൽപബുദ്ധീശ്ച ഗുണൈർവിധത്തേ |

വൈകാരികസ്ത്രിവിധോദ്യാത്മമേക -

മമാധിദൈവമധിഭൂതമന്യത് || 17.30 ||

ദൃഗ് രൂപമാർകം വപുരത്ര രന്ദ്രേ

പരസ്തരം സിദ്ധ്യതി യഃ സ്വതഃ ഖേ |

ആത്മാ യദേഷാമപരോ യ ആദ്യഃ

സ്വയാനുഭൂത്യാഖിലസിദ്ധസിദ്ധിഃ |

ഏവം ത്വഗാദി ശ്രവണാദി ചക്ഷു -

ർജ്ജിഹ്വാദി നാസാദി ച ചിത്തയുക്തം || 17.31 ||

യോസൗ ഗുണക്ഷോഭകൃതോ വികാരഃ

പ്രധാനമൂലാൻമഹതഃ പ്രസൂതഃ |

അഹം ത്രിവൃൻമോഹവികൽപഹേതു -

ർവൈകാരികസ്താമസ ഐന്ദ്രിയശ്ച || 17.32 ||

ആത്മാ പരിജ്ഞാനമയോ വിവാദോ

ഹൃസ്തീതി നാസ്തീതി ഭിദാർഥനിഷ്ഠഃ |

വ്യർഥോപി നൈവോപരമേത പുംസാം

മത്തഃ പരാവൃത്തധിയാം സ്വലോകാത് || 17.33 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

ത്വത്തഃ പരാവൃത്തധിയഃ സ്വകൃതൈഃ കർമ്മഭിഃ പ്രഭോ |

ഉച്ചാവചാൻ യഥാ ദേഹാൻ ഗൃഹ്ണന്തി വിസൃജന്തി ച || 17.34 ||

തൻമമാഖ്യാഹി ഗോവിന്ദ ദുർവിഭാവ്യമനാത്മഭിഃ |
ന ഹ്യേതത് പ്രായശോ ലോകേ വിദ്വാംസഃ സന്തി വഞ്ചിതാഃ || 17.35 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
മനഃ കർമ്മയം നൃണാമിന്ദ്രിയൈഃ പഞ്ചഭിർയുതം |
ലോകാൽലോകം പ്രയാത്യന്യ ആത്മാ തദനുവർത്തതേ || 17.36 ||

ധ്യായൻമനോഽനു വിഷയാൻ ദൃഷ്ടാൻ വാനുശ്രുതാനഥ |
ഉദ്യത് സീദത് കർമ്മതന്ത്രം സ്മൃതിസ്തദനു ശാമ്യതി || 17.37 ||

വിഷയാഭിനിവേശേന നാത്മാനം യത് സുരേത് പുനഃ |
ജ്ഞോർവൈ കസ്യചിദ്ധേതോർമൃത്യുരത്യന്തവിസ്മൃതിഃ || 17.38 ||

ജൻമ ത്യാത്മതയാ പുംസഃ സർവഭാവേന ഭൂരിദ |
വിഷയസ്വികൃതിം പ്രാഹുർയഥാ സ്വപ്നമനോരമഃ || 17.39 ||

സ്വപ്നം മനോരമം ചേത്ഥം പ്രാകൃതനം ന സ്മരത്യസൗ |
തത്ര പൂർവമിവാത്മാനമപൂർവം ചാനുപശ്യതി || 17.40 ||

ഇന്ദ്രിയായനസൃഷ്ടേദം ത്രൈവിദ്യം ഭാതി വസ്തുനി |
ബഹിരന്തർഭിദാഹേതൂർജ്ഞോഽസജ്ജനകൃദ് യഥാ || 17.41 ||

നിത്യദാ ഹ്യംഗ ഭൂതാനി ഭവന്തി ന ഭവന്തി ച |
കാലേനാലക്ഷ്യവേഗേന സൂക്ഷ്മത്യാത്തന്ന ദൃശ്യതേ || 17.42 ||

യഥാർചിഷാം സ്രോതസാം ച ഫലാനാം വാ വനസ്തതഃ |
തഥൈവ സർവഭൂതാനാം വയോവസ്ഥാദയഃ കൃതാഃ || 17.43 ||

സോഽയം ദീപോർചിഷാം യദ്യത് സ്രോതസാം തദിദം ജലം |
സോഽയം പുമാനിതി നൃണാം മൃഷാ ഗീർധീർമൃഷായുഷാം || 17.44 ||

മാ സ്വസ്യ കർമബീജേന ജായതേ സോഽപ്യയം പുമാൻ |
മ്രിയതേ വാമരോ ഭ്രാന്ത്യാ യമാഗ്നിർദാരുസംയുതഃ || 17.45 ||

നിഷേകഗർഭജ്ഞാൻമാനി ബാൽയകൗമാരയൗവനം |
വയോമധ്യം ജരാ മൃത്യുരിത്യവസ്ഥാസ്തനോർനവ || 17.46 ||

ഏതാ മനോരഥമയിർഹ്യന്യസ്യോച്ഛാവചാസ്തനൂഃ |
ഗുണസംഗാദുപാദത്തേ ക്വചിത് കശ്ചിജ്ജഹാതി ച || 17.47 ||

ആത്മനഃ പിതൃപുത്രാഭ്യമനുമേയൗ ഭവാപ്യയൗ |
ന ഭവാപ്യയവസ്തൂനാമഭിജ്ഞേണാ ദ്വയലക്ഷണഃ || 17.48 ||

തരോർബീജവിപാകാഭ്യാം യോ വിദ്വാഞ്ജ്ഞാൻമസംയമൗ |
തരോർവിലക്ഷണോ ദ്രഷ്ടാ ഏവം ദ്രഷ്ടാ തനോഃ പൃഥക് || 17.49 ||

പ്രകൃതേരേവമാത്മാനമവിവിച്ഛാബുധഃ പുമാൻ |
തത്തേത്യന സ്തർശസംമൂഢഃ സംസാരം പ്രതിപദ്യതേ || 17.50 ||

സത്യസംഗാദുഷീന്ദ്രേവാൻ രജസാസുരമാനുഷാൻ |
തമസാ ഭൂതതിർയക്ത്വം ഭ്രാമിതോ യാതി കർമഭിഃ || 17.51 ||

നൃത്യതോ ഗായതഃ പശ്യൻ യഥൈവാനുകരോതി താൻ |
ഏവം ബുദ്ധിഗുണാൻ പശ്യന്നനീഹോഽപ്യനുകാർയതേ || 17.52 ||

യഥാഭസാ പ്രചലതാ തരവോഽപി ചലാ ഇവ |
ചക്ഷുസാ ഭ്രാമ്യമാണേന ദൃശ്യതേ ഭ്രമതിവ ഭൂഃ || 17.53 ||

യഥാ മനോരഥധിയോ വിഷയാനുഭവോ മൃഷാ |
സ്വപ്നദൃഷ്ടാശ്ച ദാശാർഹ തഥാ സംസാര ആത്മനഃ || 17.54 ||

അർഥേ ഹ്യവിദ്യമാന്വേപി സംസൃതിർന നിവർത്തതേ |
ധ്വായതോ വിഷയാനസ്യ സ്വപ്നേനർത്ഥാഗമോ യഥാ || 17.55 ||

തസ്മാദുദ്ധവ മാ ഭുങ്ക്ഷ്യ വിഷയാനസദിന്ദ്രിയൈഃ |
ആത്മാഗ്രഹണനിർഭാതം പശ്യ വൈകൽപ്പികം ഭ്രമം || 17.56 ||

ക്ഷിപ്തോവമാനിതോഽസദ്ഭിഃ പ്രലബ്ധോഽസൂയിതോഽഥവാ |
താഡിതഃ സന്നിബദ്ധോ വാ വൃത്താ വാ പരിഹാപിതഃ || 17.57 ||

നിഷ്ഠിതോ മുത്രിതോ വാജൈന്തർബ്ബഹുധൈവം പ്രകമ്പിതഃ |
ശ്രേയസ്താമഃ കൃച്ഛഗത ആത്മനാസ്ത്ഥാനമുദ്ധരേത് || 17.58 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
യഥൈവമനുബുധ്യേയം വദ നോ വദതാം വര |
സുദുഃസഹചിമം മന്യ ആത്മന്യസദതിക്രമം || 17.59 ||

വിദുഷാമപി വിശ്വാത്മൻ പ്രകൃതിർഹി ബലീയസി |
ഋതേ ത്വദ്ധർമനിരതാൻ ശാന്താംസ്തേ ചരണാലയാൻ || 17.60 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു സപ്തദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ അഷ്ടാദശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീബാദരായണിരുവാച
സ ഏവമാശംസിത ഉദ്ധവേന
ഭാഗവതമുഖ്യേന ദാശാർഹമുഖ്യഃ |
സഭാജയൻ ഭൃത്യവചോ മുകുന്ദ -
സ്തമാബഭാഷേ ശ്രവണീയവീര്യഃ || 18.1 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
ബാർഹസ്സത്യ സ വൈ നാത്ര സാധൂർവൈ ദുർജനേരിതൈഃ |
ദുരക്തൈർഭിന്നമാത്മാനം യഃ സമാധാതുമീശ്വരഃ || 18.2 ||

ന തമാ തപ്യതേ വിദ്ധഃ പുമാൻ ബാണൈഃ സുമർമഗൈഃ |
യഥാ തുദന്തി മർമസ്ഥാ ഹ്യസതാം പരുഷേഷവഃ || 18.3 ||

കഥയന്തി മഹത്പുണ്യമിതിഹാസമിഹോദ്ധവ |
തമഹം വർണയിഷ്യാമി നിബോധ സുസമാഹിതഃ || 18.4 ||

കേനചിദ് ഭിക്ഷുണാ ഗീതം പരിഭൂതേന ദുർജനൈഃ |
സുരതാ ധൃതിയുക്തേന വിപാകം നിജകർമണാം || 18.5 ||

അവന്തിഷു ദ്വിജഃ കശ്ചിദാസീദാഡ്യതമഃ ശ്രിയാ |
വാർതാവൃത്തിഃ കദർയസ്തൂ കാമീ ലുബ്ധോതികോപനഃ || 18.6 ||

ഇതാതയോതിമയസ്തസ്യ വാങ്മാത്രേണാപി നാർചിതാഃ |
ശൂന്യാവസഥ ആത്മാപി കാലേ കാമൈരനർചിതഃ || 18.7 ||

ദുഃശീലസ്യ കദര്യസ്യ ദ്രുഹ്യന്തേ പുത്രബാന്ധവാഃ |
ദാരാ ദുഹിതരോ ഭൃത്യാ വിഷണ്ണാ നാചരൻ പ്രിയം || 18.8 ||

തസ്യൈവം യക്ഷവിത്തസ്യ ച്യുതസ്യാഭയലോകതഃ |
ധർമകാമവിഹീനസ്യ ചുക്രൂധുഃ പഞ്ചഭാഗിനഃ || 18.9 ||

തദവധ്യാനവിസ്രസ്ത പുണ്യയസ്തന്ധസ്യ ഭൂരിദ |
അർഥോപ്യഗച്ഛന്നിധനം ബഹ്യായാസപരിശ്രമഃ || 18.10 ||

ഇതാതയോ ജഗൃഹുഃ കിഞ്ചിത് കിഞ്ചിദ് ദസ്യവ ഉദ്ധവ |
ദൈവതഃ കാലതഃ കിഞ്ചിദ് ബ്രഹ്മബന്ധോർനൃപാർഥിവാത് || 18.11 ||

സ ഏവം ദ്രവിണേ നഷ്ടേ ധർമകാമവിവർജ്ജിതഃ |
ഉപേക്ഷിതശ്ച സ്വജ്ഞൈശ്ചിന്താമാപ ദുരത്യയാം || 18.12 ||

തസ്യൈവം ധ്യായതോ ദീർഘം നഷ്ടരായസ്തപസിനഃ |
വിദ്യതോ ബാഷ്പകംഠസ്യ നിർവേദഃ സുമഹാനഭൂത് || 18.13 ||

സ ചാഹേദമഹോ കഷ്ടം വൃഥാജ്ഞാ മേന്മുതാപിതഃ |
ന ധർമായ ന കാമായ യസ്യാർഥായാസ ഇന്ദ്രശഃ || 18.14 ||

പ്രായേണാർഥാഃ കദര്യാണാം ന സുഖായ കദാചന |
ഇഹ ചാത്മോപതാപായ മൃതസ്യ നരകായ ച || 18.15 ||

യശോ യശസിനാം ശുദ്ധം ശ്ലാഘാ യേ ഗുണിനാം ഗുണാഃ |
ലോഭഃ സ്വൽപോപി താൻ ഹന്തി ശ്വിത്രോ രൂപമിവേപ്ലിതം || 18.16 ||

അർഥസ്യ സാധനേ സിദ്ധേ ഉത്കർഷേ രക്ഷണേ വ്യയേ |
നാശോപഭോഗ ആയാസസ്താസശ്ചിന്താ ഭ്രമോ നൃണാം || 18.17 ||

സ്തേയം ഹിംസാനൃതം ദംഭഃ കാമഃ ക്രോധഃ സുയോ മദഃ |
ഭേദോ വൈരമവിശ്വാസഃ സംസ്पर्ധാ വ്യസനാനി ച || 18.18 ||

ഏതേ പഞ്ചദശാനർമ്മാ ഹൃദമമുലാ മതാ നൃണാം |
തസ്മാദനർമ്മമർമാഖ്യം ശ്രേയോർഥീ ദൂരതസ്ത്യജേത് || 18.19 ||

ഭിദ്യന്തേ ഭ്രാതരോ ദാരാഃ പിതരഃ സുഹൃദസ്തഥാ |
ഏകാസ്തിഗ്ധാഃ കാകിണിനാ സദ്യഃ സർവ്വേരയഃ കൃതാഃ || 18.20 ||

അർഥേനാൽപീയസാ ഹ്യേതേ സംരബ്ധാ ദീപ്തമന്യവഃ |
ത്യജന്ത്യാശു സ്വധോ ഘ്ലന്തി സഹസോത്സൃജ്യ സൗഹൃദം || 18.21 ||

ലബ്ധ്വാ ജൻമാമരപ്രാർഥ്യം മാനുഷ്യം തദ് ദ്വിജാഗ്ര്യതാം |
തദനാദ്യത്യ യേ സ്വാർഥം ഘ്ലന്തി യാന്ത്യശുഭാം ഗതിം || 18.22 ||

സ്വർഗാപവർഗയോർദ്വാരം പ്രാപ്യ ലോകമിമം പുമാൻ |
ദ്രവിണേ കോന്മുഷജേജ്ഞത മർത്യോന്മഥസ്യ ധാമനി || 18.23 ||

ദേവർഷിപിതൃഭൂതാനി ഇണാതീൻ ബന്ധൂംശ്ച ഭാഗിനഃ |
അസംവിദജ്യ ചാത്മാനം യക്ഷവിത്തഃ പതത്യധഃ || 18.24 ||

വൃഗ്മയാർഥേഹയാ വിത്തം പ്രമത്തസ്യ വയോ ബലം |
കുശലാ യേന സിദ്ധ്യന്തി ജരഃ കിം നു സാധയേ || 18.25 ||

കസ്മാത് സക്ലിശ്യതേ വിദ്വാൻ വൃഗ്മയാർഥേഹയാസകൃത് |
കസ്യചിൻമായയാ നൂനം ലോകോയം സുവിമോഹിതഃ || 18.26 ||

കിം ധനൈർധനദൈർവാ കിം കാദൈർവാ കാമദൈരുത |
മൃത്യുനാ ഗ്രസ്യമാനസ്യ കർമ്മഭീർവോത ജൻമദൈഃ || 18.27 ||

നൂനം മേ ദഗവാംസ്തൂഷ്ടഃ സർവദേവമയോ ഹരിഃ |
യേന നീതോ ദശാമേതാം നിർവേദശ്ചാത്മാനഃ പ്ലവഃ || 18.28 ||

സോഽഹം കാലാവശേഷേണ ശോഷയിഷ്യംഗമാത്മാനഃ |
അപ്രമത്തോഽഖിലസ്വാർഥേ യദി സ്മാത് സിദ്ധ ആത്മാനി || 18.29 ||

തത്ര മാനുജോദേരൻ ദേവാസ്ത്രിഭുവനേശ്വരാഃ |
മുഹൂർത്തേന ബ്രഹ്മലോകം ഖട്ടാംഗഃ സമസാധയത് || 18.30 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
ഇത്യഭിപ്രേത്യ മനസാ ഹ്യാവന്ത്യാ ദ്വിജസത്തമഃ |
ഉൻമുച്യ ഹൃദയഗ്രന്ഥീൻ ശാന്തോ ഭിക്ഷുരഭൂൻമുനിഃ || 18.31 ||

സ ചചാര മഹീമേതാം സംയതാത്മേന്ദ്രിയാനിലഃ |
ഭിക്ഷാർഥം നഗരഗ്രാമാനസംഗോഽലക്ഷിതോഽവിശത് || 18.32 ||

തം വൈ പ്രവയസം ഭിക്ഷുമവധൂതമസജ്ജനാഃ |
ദൃഷ്ട്വാ പര്യഭവൻ ഭദ്ര ബഹ്വിഭിഃ പരിഭൂതിഭിഃ || 18.33 ||

കേചിത്രതിവേണും ജഗൃഹൂരേകേ പാത്രം കമണ്ഡലും |
പീഠം ചൈക്യേക്ഷസൂത്രം ച കന്മാം ചീരാണി കേചന || 18.34 ||

പ്രദായ ച പുനസ്താനി ദർശിതാൻയാദദുർമുനേഃ |
അന്നം ച ദൈക്ഷ്യസമ്പന്നം ഭുജ്ഞാനസ്യ സരിത്തടേ || 18.35 ||

മൂത്രയന്തി ച പാപിഷ്ടാഃ ഷീവന്ത്യസ്യ ച മുർധനി |
യതവാചം വാചയന്തി താഡയന്തി ന വക്രതി ചേത് || 18.36 ||

തർജയന്ത്യപരേ വാഗ്ഭിഃ സ്തേനോഽയമിതി വാദിനഃ |
ബധ്നന്തി രജ്ജ്വാ തം കേചിദ് ബധ്യതാം ബധ്യതാമിതി || 18.37 ||

ക്ഷിപന്ത്യേകേവജാനന്ത ഏഷ ധർമധ്വജഃ ശരഃ |
ക്ഷീണവിത്ത ഇമാം വൃത്തിമഗ്രഹീത് സ്വജ്ഞോജ്ഞിതഃ || 18.38 ||

അഹോ ഏഷ മഹാസാരോ ധൃതിമാൻ ഗിരിരാഡിവ |
മൗനേന സാധയത്യർഥം ബകവദ് ദൃഢനിശ്ചയഃ || 18.39 ||

ഇത്യേകേ വിഹസന്ത്യേനമേകേ ദുർവാതയന്തി ച |
തം ബബന്ധൂർനിരുരുധൂർയഥാ ക്രീഡനകം ദ്വിജം || 18.40 ||

ഏവം സ ഭൗതികം ദുഃഖം ദൈവികം ദൈഹികം ച യത് |
ഭോക്തവ്യമാത്മനോ ദിഷ്ടം പ്രാപ്തം പ്രാപ്തമബുധ്യത || 18.41 ||

പരിഭൂത ഇമാം ഗാമാമഗായത നരാധമൈഃ |
പാതയദ്ഭിഃ സ്വ ധർമസ്ഥോ ധൃതിമാസ്ഥായ സാത്തതികീം || 18.42 ||

ദ്വിജ ഉവാച
നായം ജനോ മേ സുഖദുഃഖഹേതു -
ർന ദേവതാത്മാ ഗ്രഹകർമകാലാഃ |
മനഃ പരം കാരണമാമനന്തി
സംസാരചക്രം പരിവർതയേദ് യത് || 18.43 ||

മനോ ഗുണാൻ വൈ സൃജതേ ബലീയ -
സ്തതശ്ച കർമാണി വിലക്ഷണാനി |
ശുക്ലാനി കൃഷ്ണാൻയഥ ലോഹിതാനി
തേഭ്യഃ സവർണാഃ സ്യുതയോ ഭവന്തി || 18.44 ||

അനീഹ ആത്മാ മനസാ സമീഹതാ
ഹിരൺമയോ മത്സവ ഉദ്വിചഷ്ടേ |
മനഃ സ്വലിംഗം പരിഗൃഹ്യ കാമാൻ
ജുഷൻ നിബദ്ധോ ഗുണസംഗതോസൗ || 18.45 ||

ദാനം സ്വധർമോ നിയമോ യമശ്ച
ശ്രുതഞ്ച കർമാണി ച സദ്വ്രതാനി |
സർവേ മനോനിഗ്രഹലക്ഷണാന്താഃ
പരോ ഹി യോഗോ മനസഃ സമാധിഃ || 18.46 ||

സമാഹിതം യസ്യ മനഃ പ്രശാന്തം
 ദാനാദിഭിഃ കിം വദ തസ്യ കൃത്യം |
 അസംയതം യസ്യ മനോ വിനശ്യദ്
 ദാനാദിഭിശ്ചേദപരം കിമേഭിഃ || 18.47 ||

മനോവശ്യേന്യേ ഹൃദവൻ നൃ ദേവാ
 മനശ്ച നാൻയസ്യ വശം സമേതി |
 ഭീഷ്മോ ഹി ദേവഃ സഹസഃ സഹീയാൻ
 യുഞ്ജ്യദ് വശേ തം സ ഹി ദേവദേവഃ || 18.48 ||

തം ദുർജയം ശത്രുമസഹ്യവേഗ -
 മരുന്തുദം തന്ന വിജിത്യ കേചിത് |
 കുർവന്ത്യസദ്വിഗ്രഹമത്ര മർത്യൈ -
 ര്ചിത്രാൺയുദാസീനരിപുൻ വിമുഢാഃ || 18.49 ||

ദേഹം മനോമാത്രമിമം ഗൃഹീത്വാ
 മമാഹമിത്യന്ധധിയോ മനുഷ്യാഃ |
 ഏഷോഽഹമന്യോഽയമിതി ഭ്രമേണ
 ദുരന്തപാരേ തമസി ഭ്രമന്തി || 18.50 ||

ജനസ്തു ഹേതുഃ സുഖദുഃഖയോശ്ചേത്
 കിമാത്മനശ്ചാത്ര ഹി ഭൗമയോസ്തത് |
 ജിഹ്വാം ക്വചിത് സന്ദശതി സ്വദദ്ഭി -
 സ്തദ്വേദനായാം കതമായ കുപ്യേത് || 18.51 ||

ദുഃഖസ്യ ഹേതുർയദി ദേവതാസ്തു
 കിമാത്മനസ്തത്ര വികാരയോസ്തത് |
 യദംഗമംഗേന നിഹന്യതേ ക്വചിത്
 ക്രൂധ്യേത ക്വൈസ്മൈ പുരുഷഃ സ്വദേഹേ || 18.52 ||

ആത്മാ യദി സ്വാത് സുഖദുഃഖഹേതുഃ
 കിമന്യതസ്തത്ര നിജസ്വഭാവഃ |
 ന ഹ്യാത്മനോന്യദ് യദി തന്മുഷാ സ്വാത്
 ക്രുധേത കസ്തന്ന സുഖം ന ദുഃഖം || 18.53 ||

ഗ്രഹാനിമിത്തം സുഖദുഃഖയോശ്ചേത്
 കിമാത്മനോജ്ഞസ്യ ജനസ്യ തേ വൈ |
 ഗ്രഹൈർഗ്രഹസ്യേവ വദന്തി പീഡാം
 ക്രുധേത കസ്മൈ പുരുഷസ്തോന്യഃ || 18.54 ||

കർമാന്തൂ ഹേതുഃ സുഖദുഃഖയോശ്ചേത്
 കിമാത്മനസ്തദ്ധി ജഡാജഡത്യേ |
 ദേഹസ്തചിത് പുരുഷോന്യം സുപർണ്ഠഃ
 ക്രുധേത കസ്മൈ ന ഹി കർമമൂലം || 18.55 ||

കാലന്തൂ ഹേതുഃ സുഖദുഃഖയോശ്ചേത്
 കിമാത്മനസ്തത്ര തദാത്മകോന്യഃ |
 നാഗേർഹി താപോ ന ഹിമസ്യ തത്ത്വാത്
 ക്രുധേത കസ്മൈ ന പരസ്യ ദ്വന്ദ്വം || 18.56 ||

ന കേനചിത്ക്വാപി കഥഞ്ചനാസ്യ
 ദ്വന്ദ്വാപരാഗഃ പരതഃ പരസ്യ |
 യഥാഹമഃ സംസൃതിരൂപിണഃ സ്വാ -
 ദേവം പ്രബുദ്ധോ ന ബിഭേതി ഭൂതൈഃ || 18.57 ||

ഏതാം സ ആസ്ഥായ പരാത്മനിഷ്ഠാ -
 മധ്യാസിതാം പൂർവതമൈർമഹർഷിഭിഃ |
 അഹം തരിഷ്യാമി ദുരന്തപാരം
 തമോ മുകുന്ദാംഘ്രിനിഷേവയൈവ || 18.58 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

നിർവിദ്യ നഷ്ടദ്രവിണേ ഗതക്ലമഃ

പ്രവ്രജ്യ ഗാം പര്യടമാന ഇത്ഥം |

നിരാകൃതോഽസദ്ഭിരപി സ്വധർമാ -

ദകമ്പിതോഽമൃം മുനിരാഹ ഗാമാം || 18.59 ||

സുഖദുഃഖപ്രഭോ നാൻയഃ പുരുഷസ്യാത്മവിഭ്രമഃ |

മിത്രോദാസീനരിപവഃ സംസാരസ്തമസഃ കൃതഃ || 18.60 ||

തസ്മാത് സർവാത്മനാ താത നിഗൃഹാണ മനോ ധിയാ |

മയ്യാവേശിതയാ യുക്ത ഏതാവാൻ യോഗസംഗ്രഹഃ || 18.61 ||

യ ഏതാം ഭിക്ഷുണാ ഗീതാം ബ്രഹ്മനിഷ്ഠാം സമാഹിതഃ |

ധാരയംശ്രാവയംശരൂൺവൻ ദ്വന്ദ്വൈർഭൈവദിഭൂയതേ || 18.62 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു അഷ്ടാദശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഏകോനവിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

അഥ തേ സംപ്രവക്ഷ്യാമി സാംഖ്യം പൂർവൈവിനിശ്ചിതം ।
യദ് വിജ്ഞായ പുമാൻ സദ്യോ ജഹ്യാദ് വൈകൽപ്പികം ഭ്രമം ॥ 19.1 ॥

ആസീജ്ഞാനമഥോ അർഥ ഏകമേവാവികൽപ്പിതം ।
യദാ വിവേകനിപുണാ ആദൗ കൃതയുഗ്യേയുഗേ ॥ 19.2 ॥

തന്മായാഫലരുപേണ കേവലം നിർവികൽപ്പിതം ।
വാങ്മനോദ്യോഗോചരം സത്യം ദ്വിധാ സമഭവദ് ബൃഹത് ॥ 19.3 ॥

തയോരേകതരോ ഹൃദ്മഃ പ്രകൃതിഃ സോഭയാത്മികാ ।
ജ്ഞാനം ത്വന്യതമോ ഭാവഃ പുരുഷഃ സോദ്വിധീയതേ ॥ 19.4 ॥

തമോ രജഃ സത്ത്വമിതി പ്രകൃതേരഭവൻ ഗുണാഃ ।
മയാ പ്രക്ഷോഭ്യമാണായാഃ പുരുഷാനുമതേന ച ॥ 19.5 ॥

തേഭ്യഃ സമഭവത് സൂത്രം മഹാൻ സൂത്രേണ സംയുതഃ ।
തതോ വികുർവതോ ജാതോഽഹങ്കാരോ യോ വിമോഹനഃ ॥ 19.6 ॥

വൈകാരികസ്തേജസശ്ച താമസശ്ചേത്യഹം ത്രിവൃത് ।
തന്മാത്രേന്ദ്രിയമനസാം കാരണം ചിദചിൻമയഃ ॥ 19.7 ॥

അർഥസ്തന്മാത്രികാജ്ജ്ഞേത താമസാദിന്ദ്രിയാണി ച ।
തൈജസാദ് ഭേദതാ ആസന്നേകാദശ ച വൈകൃതാത് ॥ 19.8 ॥

മയാ സഞ്ചോദിതാ ഭാവാഃ സർവേ സംഹത്യകാരിണഃ |
അണ്ഡമുത്പാദയാമാസുർമമായതനമുത്തമം || 19.9 ||

തസ്മിന്നഹം സമഭവമണ്ഡേ സലിലസംസ്ഥിതൗ |
മമ നാഭ്യാമഭൂത് പദ്മം വിശ്വാഖ്യം തത്ര ചാത്മഭൂഃ || 19.10 ||

സോദ്യസൃജുത്തപസാ യുക്തോ രജസാ മദനുഗ്രഹാത് |
ലോകാൻ സപാലാൻ വിശ്വാത്മാ ഭൂർഭൂവഃ സ്വരിതി ത്രിധാ || 19.11 ||

ദേവാനാമോക ആസീത് സ്വർഭൂതാനാം ച ഭൂവഃ പദം |
മർത്യാദീനാം ച ഭൂർലോകഃ സിദ്ധാനാം ത്രിതയാത് പരം || 19.12 ||

അധ്യാസുരാണാം നാഗാനാം ഭൂമേരോകോദ്യസൃജുത് പ്രഭൂഃ |
ത്രിലോക്യാം ഗതയഃ സർവാഃ കർമ്മണാം ത്രിഗുണാത്മനാം || 19.13 ||

യോഗസ്യ തപസശ്ചൈവ ന്യാസസ്യ ഗതയോദ്യമലഃ |
മഹർജുനസ്തപഃ സത്യം ഭക്തിയോഗസ്യ മദ്ഗതിഃ || 19.14 ||

മയാ കാലാത്മനാ ധാത്രാ കർമയുക്തമിദം ജഗത് |
ഗുണപ്രവാഹ ഏതസ്മിന്നുൻമജ്ജതി നിമജ്ജതി || 19.15 ||

അണുർബൃഹത് കൃശഃ സ്ഥൂലോ യോ യോ ഭാവഃ പ്രസിദ്ധ്യതി |
സർവ്വോപ്യുഭയസംയുക്തഃ പ്രകൃത്യാ പുരുഷേണ ച || 19.16 ||

യസ്തു യത്യാദിരന്തശ്ച സ വൈ മധ്യം ച തസ്യ സൻ |
വികാരോ വ്യവഹാരാർഥോ യഥാ തൈജസപാർഥിവാഃ || 19.17 ||

യദുപാദായ പൂർവസ്തു ഭാവോ വികുരുത്യേപരം |
ആദിരന്തോ യദാ യസ്യ തത് സത്യമഭിധീയതേ || 19.18 ||

പ്രകൃതിർഹ്യസ്യാപാദാനമാധാരഃ പുരുഷഃ പരഃ |
സത്യാഭിവിജ്ഞുകഃ കാലോ ബ്രഹ്മ തന്ത്രതിതയം ത്വഹം || 19.19 ||

സർഗഃ പ്രവർത്തതേ താവത് പൗർവാപര്യേണ നിത്യശഃ |
മഹാൻ ഗുണവിസർഗാർഥഃ സ്ഥിത്യന്തോ യാവദിക്ഷണം || 19.20 ||

വിരാൺമയാസ്സാദ്യമാനോ ലോകകൽപവികൽപകഃ |
പഞ്ചത്യായ വിശേഷായ കൽപതേ ഭൂവനൈഃ സഹ || 19.21 ||

അന്നേ പ്രലീയതേ മർത്യമന്നം ധാനാസു ലീയതേ |
ധാനാ ഭൂമൗ പ്രലീയന്തേ ഭൂമിർഗന്ധേ പ്രലീയതേ || 19.22 ||

അപ്സു പ്രലീയതേ ഗന്ധ ആപശ്ച സ്വഗുണേ രസേ |
ലീയതേ ജ്യോതിഷി രസോ ജ്യോതി രൂപേ പ്രലീയതേ || 19.23 ||

രൂപം വായൗ സ ച സ്പർശേ ലീയതേ സോഽപി ചാഞ്ചരേ |
അഞ്ചരം ശബ്ദതന്മാത്ര ഇന്ദ്രിയാണി സ്വയോനിഷു || 19.24 ||

യോനിർവൈകാരികേ സൗമ്യ ലീയതേ മനസീശ്വരേ |
ശബ്ദോ ഭൂതാദിമപ്യേതി ഭൂതാദിർമഹതി പ്രഭുഃ || 19.25 ||

സ ലീയതേ മഹാൻ സ്വേഷു ഗുണേസു ഗുണവത്തമഃ |
ത്യേവ്യക്തേ സംപ്രലീയന്തേ തത് കാലേ ലീയത്യേവ്യയേ || 19.26 ||

കാലോ മായാമയേ ജീവേ ജീവ ആത്മനി മയുജേ |
ആത്മാ കേവല ആത്മസ്ഥോ വികൽപാപായലക്ഷണം || 19.27 ||

ഏവമൻവീക്ഷമാണസ്യ കഥം വൈകൽപികോ ഭ്രമഃ |
മനസോ ഹൃദി തിഷ്ഠേത വ്യോല്ലീവാർകോദയേ തമഃ || 19.28 ||

ഏഷ സാംഖ്യവിധിഃ പ്രോക്തഃ സംശയഗ്രന്ഥിഭേദനഃ |
പ്രതിലോമാനുലോമാദ്യാം പരാവരദൃശാ മയാ || 19.29 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ഏകോനവിംശോദ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ വിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ഗുണാനാമസമീശ്രാണാം പുമാൻ യേന യഥാ ഭവേത് |
തന്മേ പുരുഷവര്യേദമുപധാരയ ശംസതഃ || 20.1 ||

ശമോ ദമസ്തിതിക്ഷേക്ഷാ തപഃ സത്യം ദയാ സ്തുതിഃ |
തുഷ്ടിസ്ത്യാഗോസ്ത്വഹാ ശ്രദ്ധാ ഹീർദയാദിഃ സ്വനിർവൃതിഃ || 20.2 ||

കാമ ഇഹാ മദസ്തൃഷ്ണാ സ്തംഭ ആശീർഭിദാ സുഖം |
മദോത്സാഹോ യശഃപ്രീതിർഹാസ്യം വീര്യം ബലോദ്യമഃ || 20.3 ||

ക്രോധോ ലോഭോന്യുതം ഹിംസാ യാച്ഛാ ദംഭഃ ക്ലമഃ കലിഃ |
ശോകമോഹൗ വിഷാദാർത്ഥീ നിദ്രാഘ്നാ ഭീരനുദ്യമഃ || 20.4 ||

സത്യസ്യ രജസശ്ചൈതാസ്തമസശ്ചാനുപൂർവശഃ |
വൃത്തയോ വർണിതപ്രായാഃ സന്നിപാതമഥോ ശൃണു || 20.5 ||

സന്നിപാതസ്ത്വഹമിതി മമേത്യുദ്ധവ യാ മതിഃ |
വ്യവഹാരഃ സന്നിപാതോ മനോമാത്രേന്ദ്രിയാസുഭിഃ || 20.6 ||

ധർമേ ചാർഥേ ച കാമേ ച യദാസൗ പരിനിഷ്ഠിതഃ |
ഗുണാനാം സന്നികർഷോഽയം ശ്രദ്ധാരതിധനാവഹഃ || 20.7 ||

പ്രവൃത്തിലക്ഷണേ നിഷ്ഠാ പുമാൻ യർഹി ഗൃഹാശ്രമേ |
സ്വധർമേ ചാനുതിഷ്ഠേത ഗുണാനാം സമിതിർഹി സാ || 20.8 ||

പുരുഷം സത്ത്വസംയുക്തമനുമീയാച്ഛമാദിഭിഃ |

കാമാദിഭീ രജോയുക്തം ക്രോധാദ്വൈസ്നമസാ യുതം || 20.9 ||

യദാ ഭജതി മാം ഭക്ത്യാ നിരപേക്ഷഃ സ്വകർമഭിഃ |

തം സത്ത്വപ്രകൃതിം വിദ്യാത് പുരുഷം സ്ത്രീയമേവ വാ || 20.10 ||

യദാ ആശീഷ ആശാസ്യ മാം ഭജേത സ്വകർമഭിഃ |

തം രജഃപ്രകൃതിം വിദ്യാദ്ധിംസാമാശാസ്യ താമസം || 20.11 ||

സത്ത്വം രജസ്തമ ഇതി ഗുണാ ജീവസ്യ നൈവ മേ |

ചിത്തജ്ഞാ യൈസ്തൂ ഭൂതാനാം സഞ്ജ്ഞാണോ നിബധ്യതേ || 20.12 ||

യദേതരൗ ജയേത് സത്ത്വം ഭാസ്വരം വിശദം ശിവം |

തദാ സുഖേന യുജ്യേത ധർമജ്ഞാനാദിഭിഃ പുമാൻ || 20.13 ||

യദാ ജയേത്തമഃ സത്ത്വം രജഃ സംഗം ഭിദാ ചലം |

തദാ ദുഃഖേന യുജ്യേത കർമണാ യശസാ ശ്രിയാ || 20.14 ||

യദാ ജയേദ് രജഃ സത്ത്വം തമോ മുഢം ലയം ജഡം |

യുജ്യേത ശോകമോഹാഭ്യാം നിദ്രയാ ഹിംസയാഽശ്രയാ || 20.15 ||

യദാ ചിത്തം പ്രസീദേത ഇന്ദ്രിയാണാം ച നിർവൃതിഃ |

ദേഹേഭ്യം മനോഭ്യം സംഗം തത്സത്ത്വം വിദ്ധി മത്പദം || 20.16 ||

വികുർവൻ ക്രിയയാ ചാധീരനിവൃത്തിശ്ച ചേതസാം |

ഗാത്രാസ്യാസ്ഥ്യം മനോ ഭ്രാന്തം രജ ഏതൈർനിശാമയ || 20.17 ||

സീദച്ചിത്തം വിലീയേത ചേതസോ ഗ്രഹണ്യേക്ഷമം |

മനോ നഷ്ടം തമോ ശ്യാനിസ്തമസ്തദുപധാരയ || 20.18 ||

ഏധമാനേ ഗുണേ സത്തേ ദേവാനാം ബലമേധതേ |

അസുരാണാം ച രജസി തമസ്യുദ്ധവ രക്ഷസാം || 20.19 ||

സത്ത്യാജ്ജാഗരണം വിദ്വാദ് രജസാ സ്വപ്നമാദിശേത് |
പ്രസ്യാപം തമസാ ജ്ഞോസ്സുരീയം ത്രിഷു സന്തതം || 20.20 ||

ഉപർയുപരി ഗച്ഛന്തി സത്തേന ബ്രാഹ്മണാ ജനാഃ |
തമസാധ്യോധ്യ ആമുഖ്യാദ് രജസാന്തരചാരിണഃ || 20.21 ||

സത്തേ പ്രലീനാഃ സ്വർയാന്തി നരലോകം രജോലയാഃ |
തമോലയാസ്സു നിരയം യാന്തി മാമേവ നിർഗുണാഃ || 20.22 ||

മദർപണം നിഷ്ഠലം വാ സാത്തുതികം നിജകർമ തത് |
രാജസം ഫലസങ്കൽപം ഹിംസാപ്രായാദി താമസം || 20.23 ||

കൈവൽയം സാത്തുതികം ഇത്താനം രജോ വൈകൽപികം ച യത് |
പ്രാകൃതം താമസം ഇത്താനം മന്നിഷും നിർഗുണം സ്മൃതം || 20.24 ||

വനം തു സാത്തുതികോ വാസോ ഗ്രാമോ രാജസ ഉച്യതേ |
താമസം ദ്യുതസദനം മന്നികേതം തു നിർഗുണം || 20.25 ||

സാത്തുതികഃ കാരകോസംഗീ രാഗാസ്ഥോ രാജസഃ സ്മൃതഃ |
താമസഃ സ്മൃതിവിഭ്രഷ്ടോ നിർഗുണോ മദപാശ്രയഃ || 20.26 ||

സാത്തുതിക്യാധ്യാത്മികീ ശ്രദ്ധാ കർമശ്രദ്ധാ തു രാജസീ |
താമസ്യധർമേ യാ ശ്രദ്ധാ മത്സേവായാം തു നിർഗുണാ || 20.27 ||

പഥ്യം പൂതമനായസ്സമാഹാര്യം സാത്തുതികം സ്മൃതം |
രാജസം ചേന്ദ്രിയപ്രേഷം താമസം ചാർതിദാശുചി || 20.28 ||

സാത്തുതികം സുഖമാത്മോത്ഥം വിഷയോത്ഥം തു രാജസം |
താമസം മോഹദൈന്യോത്ഥം നിർഗുണം മദപാശ്രയം || 20.29 ||

ഭവ്യം ദേശഃ ഫലം കാലോ ഇത്താനം കർമ ച കാരകഃ |
ശ്രദ്ധാവസ്ഥാക്യുതിർനിഷ്ഠാ ത്രൈഗുണ്യഃ സർവ ഏവ ഹി || 20.30 ||

സർവേ ഗുണമയാ ഭാവാഃ പുരുഷാവ്യക്തധിഷ്ഠിതാഃ |
ദൃഷ്ടം ശ്രുതമനുധ്യാതം ബുദ്ധ്യാ വാ പുരുഷർഷഭ || 20.31 ||

ഏതാഃ സംസൃതയഃ പുംസോ ഗുണകർമ്മനിബന്ധനാഃ |
യേനേമേ നിർജ്ജിതാഃ സൗമ്യ ഗുണാ ജീവേന ചിത്തജാഃ |
ഭക്തിയോഗേന മന്നിഷോ മദ്ഭാവായ പ്രപദ്യതേ || 20.32 ||

തസ്മാദ് ദേഹമിമം ലബ്ധ്വാ ഇത്താനവിഇത്താനസംഭവം |
ഗുണസംഗം വിനിർധൂയ മാം ഭജന്തു വിചക്ഷണാഃ || 20.33 ||

നിഃസംഗോ മാം ഭജേദ് വിദ്വാനപ്രമത്തോ ജിതേന്ദ്രിയഃ |
രജസ്തമശ്ചാഭിജയേത് സത്ത്വസംസേവയാ മുനിഃ || 20.34 ||

സത്ത്വം ചാഭിജയേദ് യുക്തോ നൈരപേക്ഷേണ ശാന്തധീഃ |
സമ്പദ്യതേ ഗുണൈർമുക്തോ ജീവോ ജീവം വിഹായ മാം || 20.35 ||

ജീവോ ജീവവിനിർമുക്തോ ഗുണൈശ്ചാശ്രയസംഭവൈഃ |
മയൈവ ബ്രഹ്മണാ പൂർണോ ന ബഹിർനാന്തരശ്ചരേത് || 20.36 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു വിംശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ഏകവിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

മൽലക്ഷണമിമം കായം ലബ്ധ്വാ മദ്ധർമ ആസ്ഥിതഃ |
ആനന്ദം പരമാത്മാനമാത്മസ്ഥം സമുപൈതി മാം ||21.1 ||

ഗുണമയോ ജീവയോന്യാ വിമുക്തോ ഇതാനനിഷ്ടയാ |
ഗുണേഷു മായാമാത്രേഷു ദൃശ്യമാനേഷ്വവസ്തുതഃ |
വർത്തമാനോപി ന പുമാൻ യുജ്യതേവസ്തുഭിർഗുണൈഃ ||21.2 ||

സംഗം ന കുർയാദസതാം ശിശ്നോദരതുപാം ക്വചിത് |
തസ്യാനുഗസ്തമസ്യന്ധേ പതത്യന്ധാനുഗാന്ധവത് ||21.3 ||

ഐലഃ സമ്രാഡിമാം ഗാമാമഗായത ബൃഹച്ഛവാഃ |
ഉർവശീവിരഹാൻമുഹ്യൻ നിർവിണ്ണഃ ശോകസന്ധമേ ||21.4 ||

ത്യക്ത്വാപ്തമാനം വ്രജന്തിം താം നഗ്ന ഉൻമത്തവസ്തുപഃ |
വിലപന്നൻവഗാഇജായേ ഘോരേ തിഷ്ഠേതി വിക്ലവഃ ||21.5 ||

കാമാനത്യപ്ലോനുമുജുഷൻ ക്ഷുൽലകാൻ വർഷയാമിനീഃ |
ന വേദ യാന്തീർനായാന്തീരുർവശ്യാകൃഷ്ടചേതനഃ ||21.6 ||

ഐല ഉവാച

അഹോ മേ മോഹവിസ്കാരഃ കാമകശ്ശലചേതസഃ |
ദേവ്യാ ഗൃഹീതകംഠസ്യ നായുഃഖണ്ഡാ ഇമേ സ്മൃതാഃ ||21.7 ||

നാഹം വേദാഭിനിർമുക്തഃ സ്മൂർയോ വാദ്യുദിതോമുയാ |
മുഷിതോ വർഷപൂഗാനാം ബതാഹാനി ഗതാൻയുത ||21.8 ||

അഹോ മേ ആത്മസമ്മോഹോ യേനാത്മാ യോഷിതാം കൃതഃ |
ക്രീഡാമൃഗശ്ചക്രവർതീ നരദേവശിഖാമണിഃ ||21.9 ||

സപരിച്ഛേദമാത്മാനം ഹിത്വാ തൃണമിവേശ്വരം |
യാന്തിം സ്ത്രീയം ചാൻവഗമം നഗ്ന ഉൻമത്തവദ് രൂദൻ ||21.10 ||

കുതസ്തസ്യാനുഭാവഃ സ്വാത് തേജ ഇൗശത്യമേവ വാ |
യോഽൻവഗച്ഛം സ്ത്രീയം യാന്തിം ഖരവത് പാദതാഡിതഃ ||21.11 ||

കിം വിദ്യയാ കിം തപസാ കിം ത്യാഗേന ശ്രുതേന വാ |
കിം വിവിക്ലതേന മൗനേന സ്ത്രീഭിര്യസ്യ മനോ ഹൃതം ||21.12 ||

സ്വാർഥസ്യാകോവിദം ധിങ്മാം മൂർഖം പണ്ഡിതമാനിനം |
യോഽഹമീശ്വരതാം പ്രാപ്യ സ്ത്രീഭിർഗോഖരവജ്ജിതഃ ||21.13 ||

സേവതോ വർഷപൂഗാൻ മേ ഉർവശ്യാ അധരാസവം |
ന തൃപ്യത്യാത്മഭൂഃ കാമോ വഹ്നിരാഹുതിഭിര്യഥാ ||21.14 ||

പുംശ്ചൽയാപഹൃതം ചിത്തം കോ ന്വന്യോ മോചിതും പ്രഭൂഃ |
ആത്മാരാമേശ്വരമൃതേ ഭഗവന്തമധോക്ഷജം ||21.15 ||

ബോധിതസ്യാപി ദേവ്യാ മേ സൂക്തവാക്യേന ദുർമതേഃ |
മനോഗതോ മഹാമോഹോ നാപയാത്യജിതാത്മനഃ ||21.16 ||

കിമേതയാ നോഽപകൃതം രജ്ജ്വാ വാ സർപചേതസഃ |
രജ്ജുസ്വരൂപാവിദുഷോ യോഽഹം യദജിതേന്ദ്രിയഃ ||21.17 ||

ക്വായം മലീമസഃ കായോ ദൗർഗന്ധ്യാദ്യാത്മകോഽശുചിഃ |
ക്വ ഗുണാഃ സൗമനസ്യാദ്യാ ഹൃദ്യാസോഽവിദ്യയാ കൃതഃ ||21.18 ||

പിത്രോഃ കിം സ്വം നു ഭാർയായാഃ സ്വാമിനോഽഗ്നേഃ ശ്വഗൃധ്രയോഃ |
കിമാത്മനഃ കിം സുഹൃദാമിതി യോ നാവസീയതേ ||21.19 ||

തസ്തിൻ കലേവരേമേധ്യേ തുച്ഛനിഷേ വിഷഇജ്ജതേ |
അഹോ സുഭദ്രം സുനസം സുസ്തിതം ച മുഖം സ്ത്രീയഃ || 21.20 ||

ത്വങ്മാംസരുധിരസ്നായു മേദോമഇജ്ജാസ്ഥിസംഹതൗ |
വിൺമൂത്രപൂയേ രമതാം കൃമീണാം കിയദന്തരം || 21.21 ||

അമാപി നോപസജ്ജേത സ്ത്രീഷു സ്രൈസ്തേണേഷു ചാർഥവിത് |
വിഷയേന്ദ്രിയസംയോഗാൻമനഃ ക്ഷുഭ്യതി നാൻയഥാ || 21.22 ||

അഭ്യഷ്ടാദശ്രുതാദ് ഭാവാന ഭാവ ഉപജായതേ |
അസമ്പ്രയുഞ്ജതഃ പ്രാണാൻ ശാമ്യതി സ്തീമിതം മനഃ || 21.23 ||

തസ്താത് സംഗോ ന കർതവ്യഃ സ്ത്രീഷു സ്രൈസ്തേണേഷു ചേന്ദ്രിയൈഃ |
വിദുഷാം ചാപ്യവിസ്രബ്ധഃ ഷഡ്വർഗഃ കിമു മാദൃശാം || 21.24 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
ഏവം പ്രഗായൻ നൃപദേവദേവഃ
സ ഉർവശീലോകമഥോ വിഹായ |
ആത്മാനമാത്മൻയവഗമ്യ മാം വൈ
ഉപാരമഇജ്ഞാനവിധൂതമോഹഃ || 21.25 ||

തതോ ദുഃസംഗമുത്സൃജ്യ സത്സു സജ്ജേത ബുദ്ധിമാൻ |
സന്ത ഏതസ്യച്ഛിന്ദന്തി മനോവ്യാസംഗമുക്തിഭിഃ || 21.26 ||

സന്തോനപേക്ഷാ മച്ചിത്താഃ പ്രശാന്താഃ സമദർശിനഃ |
നിർമമാ നിരഹങ്കാരാ നിർദ്വന്ദ്വാ നിഷ്കരിഗ്രഹാഃ || 21.27 ||

തേഷു നിത്യം മഹാഭാഗ മഹാഭാഗേഷു മത്കഥാഃ |
സംഭവന്തി ഹിതാ നൃണാം ജുഷതാം പ്രപുനന്ത്യഘം || 21.28 ||

താ യേ ശൃൺവന്തി ഗായന്തി ഹൃനുഭോദന്തി ചാദൃതാഃ |
മത്പരാഃ ശ്രദ്ദധാനാശ്ച ഭക്തിം വിന്ദന്തി തേ മയി || 21.29 ||

ഭക്തിം ലബ്ധവതഃ സാധോഃ കിമന്യദവശിഷ്യതേ |
മയ്യനന്തഗുണേ ബ്രഹ്മൺയാനന്ദാനുഭവാത്മനി || 21.30 ||

യഥോപശ്രയമാണസ്യ ഭഗവന്തം വിഭാവസും |
ശീതം ഭയം തമോഽപ്യേതി സാധുൻ സംസേവതസ്തഥാ || 21.31 ||

നിമജ്ജേജ്യാൻമജ്ജതാം ഘോരേ ഭവാബ്ധൗ പരമായണം |
സന്തോ ബ്രഹ്മവിദഃ ശാന്താ നൗർഭൃശ്വേവാപ്സു മജ്ജതാം || 21.32 ||

അന്നം ഹി പ്രാണിനാം പ്രാണ
ആർത്ഥാനാം ശരണം ത്വഹം |
ധർമോ വിത്തം നൃണാം പ്രേത്യ
സന്തോർവാഗ് ബിദ്യതോരണം || 21.33 ||

സന്തോ ദിശന്തി ചക്ഷുഃസി ബഹിരർകഃ സമുത്ഥിതഃ |
ദേവതാ ബാന്ധവാഃ സന്തഃ സന്ത ആത്മാഹമേവ ച || 21.34 ||

വൈതസേനസ്തോഽപ്യേവമുർവശ്യാ ലോകനിഷ്ഠഹഃ |
മുക്തസംഗോ മഹീമേതാമാത്മാരാമശ്ചചാര ഹ || 21.35 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ഏകവിംശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ദ്വാവിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

ക്രിയായോഗം സമാചക്ഷ്യ ഭവദാരാധനം പ്രഭോ |
യസ്താന്ത്യാം യേ യഥാർചന്തി സാത്യതാഃ സാത്യതർഷഭ || 22.1 ||

ഏതദ് വദന്തി മൂനയോ മുഹൂർന്നിഃശ്രേയസം നൃണാം |
നാരദോ ഭഗവാൻ വ്യാസ ആചാര്യോഽഗിരസഃ സുതഃ || 22.2 ||

നിഃസൃതം തേ മുഖാംഭോജാദ് യദാഹ ഭഗവാനജഃ |
പുത്രേഭ്യോ ഭൃഗുമുഖ്യേഭ്യോ ദേവൈ ച ഭഗവാൻ ഭവഃ || 22.3 ||

ഏതദ് വൈ സർവവർണാനാമാശ്രമാണാം ച സമ്മതം |
ശ്രേയസാമുത്തമം മന്യേ സ്ത്രീശൂദ്രാണാം ച മാനദ || 22.4 ||

ഏതത് കമലപത്രാക്ഷ കർമബന്ധവിമോചനം |
ഭക്തായ ചാനുരക്തായ ബ്രൂഹി വിശ്വേശ്വരേശ്വര || 22.5 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ന ഹ്യന്തോന്നന്തപാരസ്യ കർമകാണ്ഡസ്യ ചോദ്ധവ |
സങ്ക്ഷിപ്തം വർണയിഷ്യാമി യഥാവദനുപൂർവശഃ || 22.6 ||

വൈദികസ്താന്ത്രികോ മിശ്ര ഇതി മേ ത്രിവിധോ മഖഃ |
ത്രയാണാമീക്ലിതേനൈവ വിധിനാ മാം സമർചരേത് || 22.7 ||

യദാ സ്വനിഗമേനോക്തം ദ്വിജത്വം പ്രാപ്യ പുരുഷഃ |
യഥാ യജേത മാം ഭക്ത്യാ ശ്രദ്ധയാ തന്നിബോധ മേ || 22.8 ||

അർചായാം സ്ഥണ്ഡിലേന്യൈ വാ സൂർയേ വാക്സു ഹൃദി ദ്വിജഃ |
ദ്രവ്യേണ ഭക്തിയുക്തോർഭേത് സ്വഗുരും മാമമായതാ || 22.9 ||

പൂർവം സ്നാനം പ്രകൂർവീത ധൗതദന്തോഽംഗശുദ്ധയേ |
ഉഭയൈരപി ച സ്നാനം മന്ത്രേന്ദ്രമൃദ്ഗ്രഹണാദിനാ || 22.10 ||

സന്ധ്യാപാസ്ത്യാദികർമാണി വേദേനാചോദിതാനി മേ |
പൂജാം തൈഃ കൽപയേത് സമ്യക്സങ്കൽപഃ കർമ്മപാവനീം || 22.11 ||

ശൈലീ ദാരുമയീ ലൗഹീ ലേപ്യാ ലേഖ്യാ ച സൈകതീ |
മനോമയീ മണിമയീ പ്രതിമാഷ്ടവിധാ സ്യുതാ || 22.12 ||

ചലാചലേതി ദ്വിവിധാ പ്രതിഷ്ഠാ ജീവമന്ദിരം |
ഉദ്യാസാവാഹനേ ന സ്തഃ സ്ഥിരായാമുദ്ധവാർചനേ || 22.13 ||

അസ്ഥിരായാം വികൽപഃ സ്യാത് സ്ഥണ്ഡിലേ തു ഭവേദ് ദ്വയം |
സ്തപനം ത്വവിലേപ്യായാമന്യത്ര പരിമാർജനം || 22.14 ||

ദ്രവ്യൈഃ പ്രസിദ്ധൈർമദ്യാഗഃ പ്രതിമാദിഷ്ടമായിനഃ |
ഭക്തസ്യ ച യഥാലബ്ധൈർഹൃദി ഭാവേന ചൈവ ഹി || 22.15 ||

സ്നാനാലങ്കരണം പ്രേഷമർചായാമേവ തുദ്ധവ |
സ്ഥണ്ഡിലേ തത്ത്വവിൻയാസോ വഹ്നാവാജ്യപ്തം ഹവിഃ || 22.16 ||

സൂർയേ ചാഭ്യർഹണം പ്രേഷം സലിലേ സലിലാദിഭിഃ |
ശ്രദ്ധയോപാഹൃതം പ്രേഷം ഭക്തേന മമ വാർയപി || 22.17 ||

ഭൂർയപ്യഭക്തോപഹൃതം ന മേ തോഷായ കൽപതേ |
ഗന്ധോ ധൂപഃ സുമനസോ ദീപോന്നാദ്യം ച കിം പുനഃ || 22.18 ||

ശുചിഃ സംഭൃതസംഭാരഃ പ്രാശർഭൈഃ കൽപിതാസനഃ |
ആസീനഃ പ്രാഗുദഗ് വാർഭേദർചായാമഥ സമ്മുഖഃ || 22.19 ||

കൃതന്യാസഃ കൃതന്യാസാം മദർചാം പാണിനാമൃജേത് |
കലശം പ്രോക്ഷണീയം ച യഥാവദുപസാധയേത് || 22.20 ||

തദർഭിർഭേവയജനം

ദ്രവ്യാൺയാത്മാനമേവ ച |
പ്രോക്ഷ്യ പാത്രാണി ത്രീൺയർഭി -
സ്തൈസ്തൈർദ്രവൈശ്ച സാധയേത് || 22.21 ||

പാദ്യാർഘ്യാചമനീയാർഥം ത്രീണി പാത്രാണി ദേശികഃ |
ഹൃദാ ശീർഷ്ണാമ ശിഖയാ ഗായത്ര്യാ ചാഭിമന്ത്രയേത് || 22.22 ||

പിണ്ഡേ വായുഗ്നിസംശുദ്ധേ ഹൃത്പദ്മസ്ഥാം പരാം മമ |
അൺവീം ജീവകലാം ധ്യായേന്നാദാന്തേ സിദ്ധഭാവിതാം || 22.23 ||

തയാജ്ഞാഭൂതയാ പിണ്ഡേ വ്യാപ്തേ സമ്പൂജ്യ തൻമയഃ |
ആവാഹ്യാർചാദിഷു സ്ഥാപ്യ ന്യസ്താംഗം മാം പ്രപൂജയേത് || 22.24 ||

പാദ്യോപസ്തർശാർഹണാദീനുപചാരാൻ പ്രകൽപയേത് |
ധർമാദിഭിശ്ച നവഭിഃ കൽപയിത്യാജ്ഞസനം മമ || 22.25 ||

പദ്മമഷ്ടദലം തത്ര കർണികാകേസരോജജ്വലം |
ഉഭാഭ്യാം വേദതന്ത്രാഭ്യാം മഹ്യം തുഭയസിദ്ധയേ || 22.26 ||

സുദർശനം പാഞ്ചജന്യം ഗദാസീഷുധനുർഹലാൻ |
മുസലം കൗസ്തുഭം മാലാം ശ്രീവത്സം ചാനുപൂജയേത് || 22.27 ||

നന്ദം സുനന്ദം ഗരുഡം പ്രചണ്ഡം ചണ്ഡമേവ ച |
മഹാബലം ബലം ചൈവ കുമുദം കമുദേക്ഷണം || 22.28 ||

ദുർഗാം വിനായകം വ്യാസം വിഷ്ണുക്സേനം ഗുരുൻ സുരാൻ |
സ്യേ സ്യേ സ്ഥാനേ ത്വദിമുഖാൻ പൂജയേത് പ്രോക്ഷണാദിഭിഃ || 22.29 ||

ചന്ദനോശീരകർപൂരകുങ്കമാഗുരുവാസിതൈഃ |
സലിലൈഃ സ്നാപയേൻമന്ത്രേന്ദ്രനിത്യദാ വിഭവേ സതി || 22.30 ||

സ്വർണ്ണഘർമാനുവാകേന മഹാപുരുഷവിദ്യയാ |
പൗരുഷേണാപി സൂക്തേന സാമഭീ രാജനാദിഭിഃ || 22.31 ||

വസ്ത്രോപവീതാഭരണ പത്രസ്രഗ്ഗന്ധലേപനൈഃ |
അലങ്കൂർവീത സപ്രേമ മദ്ഭക്തോ മാം യഥോചിതം || 22.32 ||

പാദ്യമാചമനീയം ച ഗന്ധം സുമനസോക്താൻ |
ധൂപദീപോപഹാർയാണി ദദ്യാൻമേ ശ്രദ്ധയാർചകഃ || 22.33 ||

ഗുഡപായസസർപീംഷി ശഷ്ണുൽയാപുപമോദകാൻ |
സന്യാവദധിസൂപാംശ്ച നൈവേദ്യം സതി കൽപയേത് || 22.34 ||

അഭ്യംഗോൻമർദ്ദനാദർശ ദന്തധാവാദിഷേചനം |
അന്നാഭ്യഗീതന്യത്യാനി പർവണി സ്യുരുതാൻവഹം || 22.35 ||

വിധിനാ വിഹിതേ കുണ്ഡേ മേഖലാഗർഭവേദിഭിഃ |
അഗ്നിമാധായ പരിതഃ സമൂഹേത് പാണിനോദിതം || 22.36 ||

പരിസ്തീർത്ഥാമ പര്യുകുക്ഷദൻവാധായ യഥാവിധി |
പ്രോക്ഷഞ്ഞ്യാസ്ത്വാഭ്യഭവ്യാണി പ്രോക്ഷ്യാഗൗ ഭാവയേത മാം || 22.37 ||

തപ്തജാംബുനദപ്രവ്യം ശംഖചക്രഗദാംബുജൈഃ |
ലസച്ചതുർഭുജം ശാന്തം പദ്മകിഞ്ജൽകവാസസം || 22.38 ||

സ്തുരത്കിരീടകടക കടിസൂത്രവരാംഗദം |
ശ്രീവത്സവക്ഷസം ഭ്രാജത്കൗസ്തുഭം വനമാലിനം || 22.39 ||

ധ്വായന്നഭ്യർച്യ ഭാരൂണി ഹവിഷാഭിഘൃതാനി ച |
പ്രാസ്യാജ്യഭാഗാവാഘാരൗ ദത്താ ചാജ്യപ്ലുതം ഹവിഃ || 22.40 ||

ജുഹുയാൻമൂലമന്ത്രേണ ഷോഡശർചാവദാനതഃ |
ധർമാദിഭ്യോ യമാന്യായം മന്ത്രൈഃ സ്വിഷ്ടകൃതം ബുധഃ || 22.41 ||

അഭ്യർച്യാമ നമസ്കൃത്യ പാർഷദേഭ്യോ ബലിം ഹരേത് |
മൂലമന്ത്രം ജപേദ് ബ്രഹ്മ സൂരൻ നാരായണാത്മകം || 22.42 ||

ദത്താത്രിചമനമുച്ഛേഷം വിഷ്വക്സേനായ കൽപയേത് |
മുഖവാസം സൂരഭിമത് താംബൂലാദ്യമമാർഹയേത് || 22.43 ||

ഉപഗായൻ ഗൃണൻ നൃത്യൻ കർമാൺയഭിനയൻ മമ |
മത്കഥാഃ ശ്രാവയംഹരൂൺവൻ മുഹൂർതം ക്ഷണികോ ദവേത് || 22.44 ||

സ്തവൈരുച്ചാവചൈഃ സ്തോത്രൈഃ പൗരാണൈഃ പ്രാകൃതൈരപി |
സ്തുത്വാ പ്രസീദ ഭഗവന്നിതി വന്ദേത ദണ്ഡവത് || 22.45 ||

ശിരോ മത്പാദയോഃ കൃത്വാ ബാഹുഭ്യാം ച പരസ്പരം |
പ്രപന്നം പാഹി മാമീശ ഭീതം മൃത്യുഗ്രഹാർണവാത് || 22.46 ||

ഇതി ശേഷാം മയാ ദത്താം ശിരസ്യാധായ സാദരം |
ഉദ്യാസയേഷേദുദ്യാസ്യം ജ്യോതിർജ്യോതിഷി തത് പുനഃ || 22.47 ||

അർചാദിഷു യദാ യത്ര ശ്രദ്ധാ മാം തത്ര ചാർചയേത് |
സർവഭൂതേഷ്വാത്മനി ച സർവാത്മാഹമവസ്ഥിതഃ || 22.48 ||

ഏവം ക്രിയായോഗപഥൈഃ പുമാൻ വൈദികതാന്ത്രികൈഃ |
അർചന്നുഭയതഃ സിദ്ധിം മത്തോ വിന്ദത്യഭീപ്സിതാം || 22.49 ||

മദർചാം സമ്പ്രതിഷ്ഠാപ്യ മന്ദിരം കാരയേദ് ദൃഢം |
പുഷ്പോദ്യാനാനി രദ്യാണി പൂജായാത്രോത്സവാശ്രിതാൻ || 22.50 ||

പൂജാദീനാം പ്രവാഹാർഥം മഹാപർവസ്വമാൻവഹം |
ക്ഷേത്രാപണപുരഗ്രാമാൻ ദത്താ മത്സാർഷിതാമിയാത് || 22.51 ||

പ്രതിഷ്ഠയാ സാർവഭൗമം സദ്മനാ ഭുവനത്രയം |
പൂജാദിനാ ബ്രഹ്മലോകം ത്രിഭിർമത്സാമൃതാമിയാത് || 22.52 ||

മാമേവ നൈരപേക്ഷ്യണ ഭക്തിയോഗേന വിനതി |
ഭക്തിയോഗം സ ലഭതേ ഏവം യഃ പൂജയേത മാം || 22.53 ||

യഃ സ്വദത്താം പരൈർദത്താം ഹരേത സുരവിപ്രയോഃ |
വൃത്തിം സ ജായതേ വിഡ്ഭുഗ് വർഷാണാമയുതായുതം || 22.54 ||

കർതൃശ്ച സാരഥേർഹേതോരനുമോദിതൂരേവ ച |
കർമണാം ഭാഗിനഃ പ്രേത്യ ഭൂയോ ഭൂയസി തത്ഫലം || 22.55 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ദ്വാവിംശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ത്രയോവിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഭഗവാനുവാച

പരസ്വഭാവകർമാണി ന പ്രശംസേന്ന ഗർഹയേത് |
വിശ്വമേകാമകം പശ്യൻ പ്രകൃത്യാ പുരുഷേണ ച || 23.1 ||

പരസ്വഭാവകർമാണി യഃ പ്രശംസതി നിന്ദതി |
സ ആശു ഭൂശ്യതേ സ്വാർഥാദസത്യഭിനിവേശതഃ || 23.2 ||

തൈജസേ നിദ്രയാഽപന്നേ പിണ്ഡസ്ഥോ നഷ്ടചേതനഃ |
മായാം പ്രാപ്നോതി മൃത്യും വാ തദ്യന്നാനാർത്ഥഭ്യുക് പുമാൻ || 23.3 ||

കിം ഭദ്രം കിമഭദ്രം വാ ദ്വൈതസ്യാവസ്കൂനഃ കിയത് |
വാചോദിതം തദന്യതം മനസാ ധ്യാതമേവ ച || 23.4 ||

ഛായാപ്രത്യാഹ്വയാഭാസാ ഹ്യസന്തോഽപ്യർഥകാരിണഃ |
ഏവം ദേഹാദയോ ഭാവാ യച്ഛന്ത്യാമൃത്യുതോ ഭയം || 23.5 ||

ആത്മൈവ തദിദം വിശ്വം സുജ്യതേ സുജ്ഞി പ്രഭുഃ |
ത്രായതേ ത്രാതി വിശ്വാത്മാ ഹ്രിയതേ ഹരതീശ്വരഃ || 23.6 ||

തസ്മാന്ന ഹ്യാത്മനോഽന്യസ്താദന്ഭയോ ഭാവോ നിരൂപിതഃ |
നിരൂപിതേയം ത്രിവിധാ നിർമൂല ഭാതിരാത്മനി |
ഇദം ഗുണമയം വിദ്ധി ത്രിവിധം മായയാ കൃതം || 23.7 ||

ഏതദ് വിദ്വാൻ മദുദിതം ഇത്ഥാനവിഇത്ഥാനനൈപുണം |
ന നിന്ദതി ന ച സ്തൗതി ലോകേ ചരതി സൂര്യവത് || 23.8 ||

പ്രത്യക്ഷേണാനുമാനേന നിഗമേനാത്മസംവിദാ |
ആദ്യന്തവദസജ്ഞാത്യാ നിഃസംഗോ വിചരേദിഹ || 23.9 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
നൈവാത്മനോ ന ദേഹസ്യ സംസൃതിർദ്രഷ്ടുദ്യശ്യയോഃ |
അനാത്മസ്വദ്യശോരീശ കസ്യ സ്വാദുപലദ്യതേ || 23.10 ||

ആത്മാവ്യയോഗുണഃ ശുദ്ധഃ സ്വയജ്ഞോതിരനാവൃതഃ |
അഗ്നിവദ് ദാരുവദചിദ് ദേഹഃ കസ്യേഹ സംസൃതിഃ || 23.11 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
യാവദ് ദേഹേന്ദ്രിയപ്രാണൈരാത്മനഃ സന്നികർഷണം |
സംസാരഃ ഫലവാംസ്താവദപാർഥോഽപ്യവിവേകിനഃ || 23.12 ||

അർഥേ ഹ്യവിദ്യമാന്യേപി സംസൃതിർന നിവർത്തതേ |
ധ്യായതോ വിഷയാനസ്യ സ്വപ്നേനർത്ഥാഗമോ യഥാ || 23.13 ||

യഥാ ഹ്യപ്രതിബുദ്ധസ്യ പ്രസ്യാപോ ബഹുനർത്ഥഭൂത് |
സ ഏവ പ്രതിബുദ്ധസ്യ ന വൈ മോഹായ കൽപതേ || 23.14 ||

ശോകഹർഷഭയക്രാധ ലോഭമോഹസ്സഹാദയഃ |
അഹങ്കാരസ്യ ദൃശ്യന്തേ ജന്മ മൃത്യുശ്ച നാത്മനഃ || 23.15 ||

ദേഹേന്ദ്രിയപ്രാണമന്യോഭിമാനോ
ജീവോന്മരാത്മാ ഗുണകർമ്മമൂർതിഃ |
സൂത്രം മഹാനിത്യരുധേവ ഗീതഃ
സംസാര ആധാവതി കാലതന്ത്രഃ || 23.16 ||

അമൂലമേതദ് ബഹുരൂപരൂപിതം
മനോവചഃപ്രാണശരീരകർമ്മ |

ഇത്താനാസിനോപാസനയാ ശിതേന -

ചിത്താ മുനിർഗാം വിചരത്യുഷ്ണഃ || 23.17 ||

ഇത്താനം വിവേകോ നിഗമസ്തപശ്ച

പ്രത്യക്ഷമൈതിഹ്യമമാനുമാനം |

ആദ്യന്തയോരസ്യ യദേവ കേവലം

കാലശ്ച ഹേതുശ്ച തദേവ മധ്യേ || 23.18 ||

യഥാ ഹിരണ്യം സ്വകൃതം പുരസ്താത്

പശ്ചാച്ഛ സർവസ്യ ഹിരണ്യമയസ്യ |

തദേവ മധ്യേ വ്യവഹാര്യമാണം

നാനാപദേശൈരഹമസ്യ തദ്യത് || 23.19 ||

വിഇത്താനമേതത്ത്രിയവസ്ഥമംഗ

ഗുണത്രയം കാരണകർയകർത്യ |

സമൻവയേന വ്യതിരേകതശ്ച

യേനൈവ തുർയേണ തദേവ സത്യം || 23.20 ||

ന യത് പുരസ്താദുത യന്ന പശ്ചാ -

ൻമധ്യേ ച തന്ന വ്യപദേശമാത്രം |

ഭൂതം പ്രസിദ്ധം ച പരേണ യദ് യ -

ത്തദേവ തത് സ്വാദിതി മേ മനീഷാ || 23.21 ||

അവിദ്യമാനോപ്യവദാസതേ യോ

വൈകാരികോ രാജസസർഗ ഏഷഃ |

ബ്രഹ്മ സ്വയം ജ്യോതിരതോ വിഭാതി

ബ്രഹ്മേന്ദ്രിയാർമാത്മവികാരചിത്രം || 23.22 ||

ഏവം സ്തുടം ബ്രഹ്മവിവേകഹേതുഭിഃ

പരാപവാദേന വിശാരദേന |

ഛരിത്ത്യാത്ത്സന്ദേഹമുപാരമേത

സ്യാനന്ദതുഷ്ടോഖിലകാമുകേഭ്യഃ || 23.23 ||

നാത്മാ വപുഃ പാർഥിവമിന്ദ്രിയാണി

ദേവാ ഹ്യസൂർവായുജലം ഹുതാശഃ |

മനോന്നമാത്രം ധിഷണാ ച സത്ത്വ -

മഹങ്കൃതിഃ ഖം ക്ഷിതിരർഥസാമ്യം || 23.24 ||

സമാഹിതൈഃ കഃ കരണൈർഗുണാത്മഭി -

ർഗുണോ ഭവേൻമത് സുവിവിക്തധാക്ലഃ |

വിക്ഷിപ്യമാണൈരുത കിം നു ദൃഷണം

ഘനൈരുപേതൈർവിഗതൈ രവേഃ കിം || 23.25 ||

യഥാ നഭോ വായുനലാംബുഭൂഗുണൈ -

ർഗതാഗതൈർവർതുഗുണൈർന സഞ്ജ്ഞതേ |

തമാക്ഷരം സത്ത്വരജസ്തമോമലൈ -

രഹംമതേഃ സംസൃതിഹേതുഭിഃ പരം || 23.26 ||

തഥാപി സംഗഃ പരിവർജ്ജനീയോ

ഗുണേഷു മായാരചിതേഷു താവത് |

മദ്ഭക്തിയോഗേന ദൃഢേന യാവദ്

രജ്ഞോ നിരന്വേത മനഃകഷായഃ || 23.27 ||

യഥാത്മയോസാധുചികിത്സിതോ നൃണാം

പുനഃ പുനഃ സന്തുദതി പ്രരോഹൻ |

ഏവം മനോപക്വകഷായകർമ

കുയോഗിനം വിധൃതി സർവസംഗം || 23.28 ||

കുയോഗിനോ യേ വിഹിതാന്തരാധൈ -

ർമനുഷ്യഭൂതൈസ്ത്രിദശോപസൃഷ്ടൈഃ |

തേ പ്രാകൃതനാഭ്യാസബലേന ഭൂയോ
യുഞ്ജന്തി യോഗം ന തു കർമ്മതന്ത്രം || 23.29 ||

കരോതി കർമ്മ ക്രിയതേ ച ജന്തുഃ
കേനാപ്യസൗ ചോദിത ആനിപാതാത് |
ന തത്ര വിദ്വാൻ പ്രകൃതൗ സ്ഥിതോഽപി
നിവൃത്തത്യുഷ്ഃ സ്വസുഖാനുഭൂത്യാ || 23.30 ||

തിഷ്ഠന്തമാസീനമുത വ്രജന്തം
ശയാനമുക്ഷന്തമദന്തമന്നം |
സ്വഭാവമന്യത് കിമപീഹമാന -
മാത്മാനമാത്മസ്ഥമതിർന വേദ || 23.31 ||

യദി സു പശ്യത്യസദിന്ദ്രിയാർഥം
നാനാനുമാനേന വിരുദ്ധമന്യത് |
ന മന്യതേ വസ്തുതയാ മനീഷീ
സ്വാപ്നം യഥോത്ഥായ തിരോദധാനം || 23.32 ||

പൂർവം ഗൃഹീതം ഗുണകർമ്മചിത്ര -
മജ്ഞാനമാത്മന്യവിവിക്തമംഗ |
നിവർത്തതേ തത് പുനരീക്ഷയൈവ
ന ഗൃഹ്യതേ നാപി വിസൃജ്യ ആത്മാ || 23.33 ||

യഥാ ഹി ഭാനോരുദയോ നൃചക്ഷുഷാം
തഥോ നിഹന്യാന്ന തു സദ് വിധത്തേ |
ഏവം സമീക്ഷാ നിപുണാ സതീ മേ
ഹന്യാത്തമിന്ദ്രസം പുരുഷസ്യ ബുദ്ധോഃ || 23.34 ||

ഏഷ സ്വയഞ്ജ്യോതിരജ്ജ്വലപ്രമേയോ
മഹാനുഭൂതിഃ സകലാനുഭൂതിഃ |

ഏകോദ്വിതിയോ വചസാം വിരാമേ

യേനേഷിതാ വാഗസവശ്ചരന്തി || 23.35 ||

ഏതാവാനാത്മസമ്മോഹോ യദ് വികൽപസ്തു കേവലേ |

ആത്മന്നുതേ സ്വമാത്മാനമവലംബോ ന യസ്യ ഹി || 23.36 ||

യന്നാമാകൃതിഭിർഗ്രാഹ്യം പഞ്ചവർണമബാധിതം |

വ്യർഥേനാപ്യർഥവാദ്യോയം ദ്വയം പണ്ഡിതമാനിനാം || 23.37 ||

യോഗീന്ദ്രോപക്വയോഗസ്യ യുഞ്ജതഃ കായ ഉത്ഥിതൈഃ |

ഉപസർഗൈർവിഹന്യേത തത്രായം വിഹിതോ വിധിഃ || 23.38 ||

യോഗധാരണയാ കാംശ്ചിദാസനൈർധാരണാൻവിതൈഃ |

തപോമന്ത്രൗഷധൈഃ കാംശ്ചിദുപസർഗാൻ വിനിർഭഹേത് || 23.39 ||

കാംശ്ചിൻമമാനുധ്യാനേന നാമസങ്കീർതനാദിഭിഃ |

യോഗേശ്വരാനുവൃത്തയാ വാ ഹന്യാദശുഭദാഘരണൈഃ || 23.40 ||

കേചിദ് ദേഹമിമം ധീരാഃ സുകൽപം വയസി സ്ഥിരം |

വിധായ വിവിധോപായൈരഥ യുഞ്ജന്തി സിദ്ധയേ || 23.41 ||

ന ഹി തത് കുശലാദൃത്യം തദായാസോ ഹൃപാർഥകഃ |

അന്തവത്ത്യാച്ഛരീരസ്യ ഫലസ്യേവ വനസ്തതഃ || 23.42 ||

യോഗം നിഷേവതോ നിത്യം കായശ്ചേത് കൽപതാമിയാത് |

തച്ഛുഭുധ്യാന മതിമാൻ യോഗമുത്സൃജ്യ മത്പരഃ || 23.43 ||

യോഗചർയാമിമാം യോഗീ വിചരൻ മദപാശ്രയഃ |

നാന്തരാധൈർവിഹന്യേത നിഃസ്സുഹഃ സ്വസുഖാനുഭൂഃ || 23.44 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ത്രയോവിംശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||

ശ്രീഃ

ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ

ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ

॥ ചതുർവിംശോധ്യായഃ ॥

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച

സുദുസ്തരാമിമാം മന്യേ യോഗചർയാമനാത്മനഃ |

യമാഞ്ജസാ പുമാൻ സിദ്ധ്യുത്തൻമേ ബ്രഹ്മാഞ്ജസാച്യുത || 24.1 ||

പ്രായശഃ പുൺദരീകാക്ഷ യുഞ്ജന്തോ യോഗിനോ മനഃ |

വിഷിദന്ത്യസമാധാനാൻമനോനിഗ്രഹകർശിതാഃ || 24.2 ||

അമാത ആനന്ദദുഃഖം പദാംബുജം

ഹംസാഃ ശ്രയേരന്നരവിന്ദലോചന |

സുഖം നു വിശ്വേശ്വര യോഗകർമഭി -

സ്തൂനായയാമീ വിഹതാ ന മാനിനഃ || 24.3 ||

കിം ചിത്രമച്യുത തവൈതദശേഷബന്ധോ

ദാസേഷ്യനന്യശരണേസു യദാത്മസാത്ത്വം |

യോഭരോചയത് സഹ മൃഗൈഃ സ്വയമീശ്വരാണാം

ശ്രീമത്കിരീടത്ടപീഡിതപാദപീഠഃ || 24.4 ||

തം ത്വാഖിലാത്മദയിതേശ്വരമാശ്രിതാനാം

സർവാർഥദം സ്വകൃതവിദ് വിസൃജേത കോ നു |

കോ വാ ഭജേത് കിമപി വിസൃതയ്യേനു ഭൂതൈ

കിം വാ ഭവേന്ന തവ പാദരജോജുഷാം നഃ || 24.5 ||

നൈവോപയന്ത്യപചിതിം കവയസ്തവേശ

ബ്രഹ്മായുഷാപി കൃതമൃദ്ധമുദഃ സ്മരന്തഃ |

യോന്തിർബഹിസ്തനുഭൃതാമശുഭം വിധുൻവ -
 നാചാര്യചൈത്യവപുഷാ സ്വഗതിം വ്യനക്തി || 24.6 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
 ഇത്യുദ്ധവേനാത്യനുരക്തചേതസാ
 പുഷോ ജഗത്ക്രിഡനകഃ സ്വശക്തിഭിഃ |
 ഗൃഹീതമൂർതിത്രയ ഈശ്വരേശ്വരോ
 ജഗാദ സപ്രേമമനോഹരസ്മിതഃ || 24.7 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച
 ഹന്ത തേ കഥയിഷ്യാമി മമ ധർമാൻ സുമംഗലാൻ |
 യാംഹ്രദ്ധയാച്ഛരൻ മർത്ത്യോ മൃത്യും ജയതി ദുർജയം || 24.8 ||

കുർയാത് സർവാണി കർമാണി മദർഥം ശനകൈഃ സുരൻ |
 മയൂർപിതമനശ്ചിത്തോ മദ്ധർമാത്മമനോരതിഃ || 24.9 ||

ദേശാൻ പുൺയാനാശ്രയേത മദ്ഭക്തൈഃ സാധുഭിഃ ശ്രിതാൻ |
 ദേവാസുരമനുഷ്യേഷു മദ്ഭക്താചരിതാനി ച || 24.10 ||

പൃഥക്സത്രേണ വാ മഹ്യം പർവയാത്രാമഹോത്സവാൻ |
 കാരയേദ് ഗീതനൃത്യാദ്യൈർമഹാരാജവിഭൂതിഭിഃ || 24.11 ||

മാമേവ സർവഭൂതേഷു ബഹിരന്തരപാവൃതം |
 ഈക്ഷേതാത്മനി ചാത്മാനം യഥാ ഖമമലാശയഃ || 24.12 ||

ഇതി സർവാണി ഭൂതാനി മദ്ഭാവേന മഹാദ്യുതേ |
 സഭാജയൻ മന്യമാനോ ഇത്താനം കേവലമാശ്രിതഃ || 24.13 ||

ബ്രാഹ്മണേ പുൽകസേ സ്തേനേ ബ്രഹ്മൺയ്യൈർകേ സ്തുലിംഗകേ |
 അക്രൂരേ ക്രൂരകേ ചൈവ സമദ്യക് പണ്ഡിതോ മതഃ || 24.14 ||

നരേഷ്യഭീക്ഷ്ണം മദ്ഭാവം പുംസോ ഭാവയത്ത്വചിരാത് |
സ്തർധാസുയാതിരസ്താരാഃ സാഹകാരാ വിയന്തി ഹി || 24.15 ||

വിസൃജ്യ സുയമാനാൻ സ്യാൻ ദൃശം വ്രീഡാം ച ദൈഹികീം |
പ്രണമേദ് ദണ്ഡവദ് ഭൂമാവാശ്ചാലധാലഗോഖരം || 24.16 ||

യാവത് സർവേഷു ഭൂതേഷു മദ്ഭാവോ നോപജായതേ |
താവദേവമുപാസീത വാങ്മനഃകായവൃത്തിഭിഃ || 24.17 ||

സർവം ബ്രഹ്മാത്മകം തസ്യ വിദ്യയാ്ജ്ഞമനീഷയാ |
പരിപശ്യന്നുപരമേത് സർവതോ മുക്തസംശയഃ || 24.18 ||

അയം ഹി സർവകൽപാനാം സധ്രീചീനോ മതോ മമ |
മദ്ഭാവഃ സർവഭൂതേഷു മനോവാക്കായവൃത്തിഭിഃ || 24.19 ||

ന ഹ്യംഗോപക്രമേ ധ്വംസോ മദ്ധർമസ്യാദ്ധവാൺവപി |
മയാ വ്യവസിതഃ സമ്യങ് നിർഗുണത്യാദനാശിഷഃ || 24.20 ||

യോ യോ മയി പരേ ധർമഃ കൽപ്യതേ നിഷ്ഠലായ ചേത് |
തദായാസോ നിരർഥഃ സ്വാദ് ഭയാദേരിവ സത്തമ || 24.21 ||

ഏഷാ ബുദ്ധിമതാം ബുദ്ധിർമനീഷാ ച മനീഷിണാം |
യത് സത്യമനുതേനേഹ മർത്യേനാപ്നോതി മാമൃതം || 24.22 ||

ഏഷ ത്യേദിഹിതഃ കൃത്സ്നോ ബ്രഹ്മവാദസ്യ സംഗ്രഹഃ |
സമാസവ്യാസവിധിനാ ദേവാനാമപി ദുർഗമഃ || 24.23 ||

അഭീക്ഷ്ണശസ്ത്രേ ഗദിതം ഇണാനം വിസ്പഷ്ടയുക്തിമത് |
ഏതദ് വിഇണായ മുച്യേത പുരുഷോ നഷ്ടസംശയഃ || 24.24 ||

സുവിവിക്തം തവ പ്രശ്നം മയൈതദപി ധാരയേത് |
സനാതനം ബ്രഹ്മഗുഹ്യം പരം ബ്രഹ്മാധിഗച്ഛതി || 24.25 ||

യ ഏതൻമമ ദക്ഷതേഷു സമ്പ്രദദ്വാത് സുപുഷ്പലം |
തസ്യാഹം ബ്രഹ്മദായസ്യ ദദാമ്യന്താനമാന്തനാ || 24.26 ||

യ ഏതത് സമധീയിത പവിത്രം പരമം ശുചി |
സ പുയേതാഹരഹർമാം ഇത്താനദീപേന ദർശയൻ || 24.27 ||

യ ഏതച്ഛുദ്ധയാ നിത്യമവ്യഗ്രഃ ശൃണുയാനനരഃ |
മയി ദക്ഷതിം പരാം കുർവൻ കർമ്മദീർന സ ബധ്യതേ || 24.28 ||

അപുദ്ധവ ത്വയാ ബ്രഹ്മ സഖേ സമവധാരിതം |
അപി തേ വിഗതോ മോഹഃ ശോകശ്ചാസൗ മനോഭവഃ || 24.29 ||

നൈതത്ത്വയാ ദാമ്ദികായ നാസ്തികായ ശഠായ ച |
അശുശ്രൂഷോരഭക്തായ ദുർവിനീതായ ദീയതാം || 24.30 ||

ഏതൈർദോഷൈർവിഹീനായ ബ്രഹ്മണായ പ്രിയായ ച |
സാധവേ ശുചയേ ബ്രൂയാദ് ദക്ഷതിഃ സ്യാച്ഛുദ്രയോഷിതാം || 24.31 ||

നൈതദ് വിജ്ഞായ ജിജ്ഞാസോർജ്ഞാതവ്യമവശിഷ്യതേ |
പീത്വാ പീയൂഷമമൃതം പാതവ്യം നാവശിഷ്യതേ || 24.32 ||

ജ്ഞാനേ കർമ്മണി യോഗേ ച വാർത്തായാം ദണ്ഡധാരണേ |
യാവാനർഥോ നൃണാം താത താവാംസ്സ്പേഹം ചതുർവിധഃ || 24.33 ||

മർത്യോ യദാ തൃക്തസമസ്തകർമാ
നിവേദിതാത്മാ വിചികീർഷിതോ മേ |
തദാമൃതത്വം പ്രതിപദ്യമാനോ
മയാഽത്ഥഭൂയായ ച കൽപതേ വൈ || 24.34 ||

ശ്രീശുക ഉവാച
സ ഏവമാദർശിതയോഗമാർഗ -

സ്തദോത്തമശ്ലോകവചോ നിശദ്യ |
 ബദ്ധാഞ്ജലിഃ പ്രീത്യുപരുദ്ധകന്ദോ
 ന കിഞ്ചിദുച്യേശ്രുപരിപ്ലുതാക്ഷഃ || 24.35 ||

വിഷുഭ്യ ചിത്തം പ്രണയാവഘൂർണം
 ധൈര്യേണ രാജൻ ബഹു മന്യമാനഃ |
 കൃതാഞ്ജലിഃ പ്രാഹ യദുപ്രവീരം
 ശീർഷ്ണാ സ്പൃശംസ്തച്ചരണാരവിന്ദം || 24.36 ||

ശ്രീഉദ്ധവ ഉവാച
 വിദ്രാവിതോ മോഹമഹാന്ധകാരോ
 യ ആശ്രിതോ മേ തവ സന്നിധാനാത് |
 വിഭാവസോഃ കിം നു സമീപഗന്ധ്യ
 ശീതം തമോ ഭീഃ പ്രഭവന്ത്യജ്ഞാദ്യ || 24.37 ||

പ്രത്യർപിതോ മേ ഭവതാനുകമ്പിനാ
 ഭൂത്യായ വിജ്ഞാനമയഃ പ്രദീപഃ |
 ഹിത്യാ കൃതജ്ഞസ്തവ പാദമൂലം
 കോന്യത് സമീയാച്ഛരണം ത്വദീയം || 24.38 ||

വൃക്ലണശ്ച മേ സുദ്യവഃ സ്നേഹപാശോ
 ദാശാർഹവൃഷ്ണന്ധകസാത്യതേഷു |
 പ്രസാരിതഃ സൃഷ്ടിവിവൃദ്ധയേ ത്വയാ
 സ്വമായയാ ഹ്യാത്മസുബോധഹേതിനാ || 24.39 ||

നമോസ്തു തേ മഹായോഗിൻ പ്രപന്നമനുശാധി മാം |
 യഥാ ത്വച്ചരണാൻഭോജേ രതിഃ സ്യാദനപായിനീ || 24.40 ||

ശ്രീഭഗവാനുവാച

ഗച്ഛോദ്ധവ മയാഽിദിഷ്ടോ ബദർയാഖ്യം മമാശ്രമം |
തത്ര മത്പാദതീർഥോദേ സ്താനോപസ്തർശനൈഃ ശുചിഃ || 24.41 ||

ഈക്ഷയാലകനന്ദായാ വിധൂതാശേഷകൽമഷഃ |
വസാനോ വൽകലാൻയംഗ വന്യഭുക് സുഖനിഃസ്സൃഹഃ || 24.42 ||

തിതിക്ഷുർദ്വന്ദ്വമാത്രാണാം സുശീലഃ സംയതേന്ദ്രിയഃ |
ശാന്തഃ സമാഹിതധിയാ ഇണാനവിഇണാനസംയുതഃ || 24.43 ||

മത്തോഽനുശിക്ഷിതം യത്തേ വിവിക്തമനുഭാവയൻ |
മയ്യാവേശിതവാക്ചിത്തോ മദ്ധർമനിരതോ ഭവ |
അതിവ്രജ്യ ഗതീസ്തിസ്രോ മാമേഷ്യസി തതഃ പരം || 24.44 ||

ശ്രീശുക ഉവാച

സ ഏവമുക്തോ ഹരിമേധസോദ്ധവഃ
പ്രദക്ഷിണം തം പരിസൃത്യ പാദയോഃ |
ശിരോ നിധായാശ്രുകലാഭിരാർദ്രധീ -
ർന്യഷിഞ്ചദദ്വന്ദ്വപരോഽപ്യപക്രമേ || 24.45 ||

സുദുസ്സജ്ജസ്തേഹവിയോഗകാതരോ
ന ശക്നുവംസ്തം പരിഹാതുമാതുരഃ |
കൃച്ഛ്രം യയൗ മുർധനി ഭർതൃപാദുകേ
ബിഭ്രന്നമസ്കൃത്യ യയൗ പുനഃ പുനഃ || 24.46 ||

തതസ്തമന്തർഹൃദി സന്നിവേശ്യ
ഗതോ മഹാഭാഗവതോ വിശാലാം |
യഥോപദിഷ്ടാം ജഗദേകബന്ധുനാ
തപഃ സമാസ്ഥായ ഹരേരഗാദ് ഗതിം || 24.47 ||

യ ഏതദാനന്ദസമുദ്രസംഭൃതം

ഇണാനാമൃതം ഭാഗവതായ ഭാഷിതം |

കൃഷ്ണേന യോഗേശ്വരസേവിതാംഘ്രിണാ

സച്ഛദ്ധയാജ്ഞേവ്യ ജഗദ് വിമുച്യതേ || 24.48 ||

ഭവഭയമപഹന്തും ഇണാനവിഇണാനസാരം

നിഗമകൃദുപജുഹേ ഭൃംഗവദ് വേദസാരം |

അമൃതമുദധിതശ്ചാപായയദ് ഭൃത്യവർഗാൻ

പുരുഷമുഷഭമാദ്യം കൃഷ്ണസംജ്ഞം നതോന്മൂ || 24.49 ||

|| ഇതി ഉദ്ധവഗീതാസു ചതുർവിംശോധ്യായഃ സമാപ്തഃ ||